

BEYAZ GECELER

UYSAL KIZ

Beyaz Geceler ve Uysal Kız adlı yapıtlar Sn.Mehmet Özgül'ün izniyle basılmıştır.

Yayına hazırlayan : Egemen Berköz

Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.

Ağustos 1999

FİYODOR DOSTOYEVSKİ

BEYAZ GECELER

UYSAL KIZ

Rusçadan çeviren:

Mehmet ÖZGÜL

BEYAZ GECELER*

Yoksa o, bir anlık da olsa, senin gönlüne
Yakın olsun diye mi yaratıldı?

İvan Turgenyev

BİRİNCİ GECE

Sevgili okuyucum, o öylesine güzel bir geceydi ki, böylesini ancak gençliğimizde görebiliriz! Gökyüzünün aydınlığına, yıldızların parlaklığına bakıp bakıp da, "Böyle bir göğün altında insan nasıl olur da öfke duyar, hırçınlaşabilir?" diye düşünürsünüz. Ama bu düşünce de gençler içindir, sevgili okuyucum, hem de çok gençler için. Dilerim, sizin de gönlünüz uzun süre genç kalsın.

Hırçınlardan, öfkeli insanlardan söz açılmışken bütün o günkü uysallığımı anımsamadan edemeyeceğim. Sabahın ilk saatlerinde bunaltıcı, tuhaf bir can sıkıntısı doldurmuştu yüreğimi. Benim gibi yalnız bir adamı, herkes terk ediyormuş, herkes benden kaçıyormuş gibi bir duygu vardı içimde. "Herkes"le kimleri kast ettiğimi sormak hakkınızdır. Çünkü nerdeyse, sekiz yıldır, yaşadığım şu Petersburg kentinde bir tane bile tanıdık edinemedim. Ama tanıdık benim neyime? Zaten Petersburg'u baştan başa tanırım, onun için bütün kent kalkıp, yazlığa gidince haklı olarak herkesin beni terk ettiğini düşünmeye başladım. Yalnız başıma kaldığımı görünce de, büyük bir korkuya kapılarak üç gün neye uğradığımı anlamadan, kentin sokaklarında dolaştım durdum. Neva Caddesi'ne, parka, deniz kıyısına, daha nereye gittiysem hiçbir yerde, bütün bir yıl

hep aynı saatte görmeye alıştığım kimselerin tekini bile göremedim. Onlar beni elbet bilmezler, ama ben onları tanırım, hem de yakından tanırım, hepsinin de yüzü hatırımdadır. Onların sevinci benim sevincim, onların üzüntüsü benim üzüntümdür. Tanrı'nın her günü aynı saatte Fontanka'da rasladığım ufak tefek bir ihtiyarla da nerdeyse ahbaplık peydahladım. Görkemli, dalgın bir görünüşü olan bu ihtiyar, sol elini sallayarak hep kendi kendine bir şeyler mırıldanır; sağ elindeyse, sapı altın kaplamalı, boğum boğum, uzun bir baston vardır. Adamcağız beni fark etmeye bile başladı, her raslaşmada bana karşı bir ilgi gösteriyor. Beni aynı saatte Fontanka'daki yerimde görmese neşesinin kaçacağına kalıbımı basarım. Onun içindir ki, karşı karşıya geldiğimiz sıralar, ikimizin de keyfi yerindeyse, birbirimize selam verecekmiş gibi bir havaya giriyoruz. Geçenlerde iki gün birbirimizi görmeyip de üçüncü gün karşılaştığımız zaman az kalsın elimizi şapkalarımıza atıyorduk; neyse ki tam zamanında aklımız başımıza geldi de ellerimizi indirdik, birbirimizi süzerek geçtik.

Evlerle de aram iyidir. Gezinirken birbiri ardından önüme çıkıp bütün pencereleriyle bana bakarak kimisi, "Merhaba! Nasılsınız? Eh, ben çok şükür iyiyim, mayısta üzerime bir kat daha çıkacaklar", kimisi; "Ee, nasılsınız bakalım? Yarın beni onarıyorlar", kimisi de, "Dün az kalsın yanıyordum. Öyle korktum ki!" vb. der gibidirler. Aralarında sevdiklerim vardır, kimisini oldukça yakından tanırım, bir tanesi de önümüzdeki yaz kendisini mimara tedavi ettirecek. Tedavi olurken, Tanrı esirgeye, başına bir şey gelmesin diye her gün uğrayacağım oraya. Hele güzelim pembe bir evin öyküsünü hiç unutamam. Taştan yapılmış, ufacık, sevimli bir evceğizdi bu; hantal komşularına bakıp böbürlenmesini, bana bakarken de yüzünün gülmesini gördükçe ona karşı içim sımsıcak olurdu. Geçen hafta yanından geçerken başımı kaldırır kaldırmaz; "Beni sarıya boyadılar!" diye acıklı bir ses işittim. Bir de baktım ki, ne göreyim!.. Haydutlar! Barbarlar! Ne sütun bırakmışlar, ne sundurma; hepsini kanarya sarısına boyamışlar! Kanım beynime sıçradı. Çin İmparatorluğu rengine boyanarak çirkinleştirilen zavallı dostuma bakmaya dayanamayacağım için o günden beri de semtine uğramıyorum.

İşte, okuyucum, Petersburg'u ne kadar yakından tanıdığımı artık anlamış bulunuyorsunuz.

Nedenini ortaya çıkarıncaya kadar bir tedirginliğin üç gündür içimi kemirdiğini yukarda söylemiştim. Sokakta canım sıkılıyor, "O yok, bu yok, öteki ne cehenneme gitti!" diye evde kendimi yiyordum. Tam iki gece; "Benim neyim eksik? Burada niçin rahat edemiyorum?" diye odamda kıvrandım durdum. İsten kararmış, yeşil badanalı duvarlara, Matriyona'nın başarıyla ürettiği örümcek ağlarıyla kaplanmış tavana şaşkın şaşkın baktım. "Yoksa bütün sıkıntımın nedeni bunlar mı?" diye sandalyeleri gözden geçirdim. (Çünkü bir sandalye bile akşam

bıraktığım biçimde durmuyorsa sinir olurum.) Pencereye göz gezdirdim; hepsi boşuna... İçim bir türlü rahat etmedi! Hatta Matriyona'yı çağırarak, örümceklerden, her zamanki pasaklılığından dolayı kendisini fazla üzmeden azarladım. Kadın tuhaf tuhaf baktıktan sonra çekti gitti, örümceklerse yerlerinde hâlâ sapasağlam duruyorlar.

En sonunda bu sabah işin içyüzünü anlayabildim. Öyle ya, herkes benden kaçıp yazlığa kapağı atıyordu. (Bu bayağı anlatımından dolayı özür dilerim, şu anda yüksek üslubun hiç sırası değil.) Çünkü Petersburg'da herkes ya yazlıklarına gitmişti, ya da yeni gidiyordu. Çünkü sokakta her araba kiralayan kerli ferli adam, gözümde, günlük işini bitirdikten sonra yazlığa, ailesinin yanına dönen pek sayın aile babası görünümüne bürünüyordu. Çünkü karşılaştığım yayaların: "Biz buraya şöyle bir uğradık, iki saat sonra yazlığa gideceğiz" diyen kibirli bir havası vardı. Kar gibi beyaz ince parmaklarıyla pencereye vurduktan sonra, güzel bir kız, başını dışarı çıkararak, elinde saksılarla çiçek satan çiçekçiye çağırmaya görsün. Hemen o anda bu çiçeklerin, zevkini çıkarmak için değil de, çok geçmeden yazlığa taşınacakları, çiçekleri de yanlarında götürecekleri için satın alındığını düşünmeye başlıyordum. Bu kadarla da kalmayıp bu yeni, özel keşfimde büyük başarılar elde etmeye başladım. Kimin, ne çeşit yazlıkta kaldığını bir bakışta yanılmadan anlıyordum. Kamenni Mahallesi'nde, Aptekarski Adaları'nda ya da Peterhof Caddesi'nde oturanlar, yapmacık, ince tavırlarıyla, iki dirhem bir çekirdek yazlık giyimleriyle onları kır evlerinden kente getiren gösterişli arabalarıyla göze çarpıyorlardı. Pargolovo ve daha ilerde oturanlar, ilk bakışta insanda akli başında, oturaklı kimseler izlenimi bırakıyor; Krevstovski Adası'na yazı geçirmeye gelenler şen şakrak tavırlarıyla dikkati çekiyorlardı.

Dağ gibi ev eşyalarıyla, masalarla, sandalyelerle, divanlarla, daha bir sürü ıvır zıvırla dolu, üstelik çoğu zaman bütün bunların tepesine kurulmuş, efendisinin eşyalarını gözünün bebeği gibi sakınan sıska aşçı kadınların bulunduğu dizi dizi yük arabalarıyla, arabaların yanında dizginleri ellerinde tutarak yürüyen sürücülere raslasam; Neva, Fontanka üzerinden Çyorni Deresi'ne, adalara kadar giden, çeşitli ev eşyalarıyla tıkabasa doldurulmuş kayıklar görsem; bu arabalar, bu kayıklar gözümde çoğalıyor, çoğalıyordu. Herkes ayaklanmış, harekete geçmiş, kervanlar halinde yazlığa göçüyormuş gibime geliyordu. Sanki bütün Petersburg boşalarak yerinde ıssız bir çöl kalacaktı. Bu durumu gördükçe kendi kendimden utanmaya, gücenmeye, hüzünlenmeye başladım; benim ne gidecek bir yazlık evim, ne de böyle bir yere gitmem için ortada bir neden vardı. Aslında her yük arabasıyla, fayton kiralayan efendi kılıklı adamla gitmeye can atıyordum, ama hiçbir, evet hiçbir beni çağırılmıyordu; sanki köşemde unutulmuştum, gerçekten de herkes için bir yabancıydım.

İşte böylece o kadar çok gezdim, dolaştım ki, sonunda her zamanki gibi, nerede olduğumu unutarak birdenbire kendimi kentin çıkış kapısında buldum. O anda içime bir sevinç dalgası yayıldı, adımlarımı sıklaştırarak kendimi kapının dışına attım, ekilmiş tarlalara, çayırlara doğru yürüdüm. Artık yorgunluk filan duymuyor, üzerimden ağır bir yükün kalkmakta olduğunu hissediyordum. Gelip geçenlerin yüzünde bir gülümseme vardı, neredeyse eğilip selam vereceklerdi; herkes bir şeylere seviniyor, püfür püfür sigara tütürüyordu. Ben de çok sevinçliydim, şimdiye dek bu kadar neşeli olmamıştım. Ansızın İtalya'daymışım gibi, kentin taş yığını arasında bunalmış bir kentlinin yarı hasta ruh haliyle hayran hayran kırları seyrediyordum.

Baharın gelmesiyle birlikte Tanrı'nın bağışladığı bütün gücünü ortaya koyarak süslenen, çiçeklerle bezenen bizim Petersburg kırlarında insana dokunan, ama ne olduğu anlaşılmayan bir şey vardır. Bazen yalnızca acıyarak bazen de hiç farkına varmadığımız, cılız, hastalıklı bir genç kızı, ama bir gün, beklemediğimiz bir anda, birdenbire değişerek anlaşılmayan bir güzelliğe bürünen bir kızı anımsatır Petersburg kırları. Bu kızın karşısında şaşırmış, kendinizden geçmişinizdir. Elinizde olmadan, "Hangi güç bu bezgin, düşünceli gözlere parlaklık verdi? Bu çökmüş, solgun yanaklara kan nereden geldi? Bu yumuşak yüz çizgilerine tutkuyu kim verdi? Bu göğüsler neden böyle kabarıp kabarıp iniyor? Bu soluk yüzlü kıza birdenbire bu canlılığı, diriliği, güzelliği veren nedir? Kim onun yanaklarına bu gülücüğü kondurdu? Bu hayat dolu, şen şakrak kahkahaları veren kimdir?" diye sorarsınız kendi kendinize. Gözleriniz birilerini arayarak çevrenize bakınırsınız. Ve bir anda her şeyi anlarsınız. Ama o an hemen geçer; belki de ertesi gün gene aynı dalgın bakışla, aynı solgun yüzle, hareketlerdeki aynı ürkeklikle, bezginlikle, hatta bir anlık taşkınlığından dolayı duyduğu pişmanlıkla, aynı tasayla, aynı hüznle karşılaşsınız. Bu bir anda gelip geçen güzelliğin neden böyle kısa ömürlü olduğunu ve artık bir daha dönmeyeceğini içiniz burkularak düşünür, sevmeye bile vakit bulamadığınız bu aldatıcı, bir işe yaramaz güzelliğe ta derinden kırılırsınız...

O günün gecesi gündüzünden daha iyi geçti.

Kırlardan kente çok geç dönmüştüm, eve yaklaştığım sırada saat 10'u gösteriyordu. Eve giden yol kanalın kıyısından geçer, bu saatte burada in cin top oynar. Ne yalan söyleyeyim, kentin uzak bir semtinde oturuyorum. Yürürken bir yandan da şarkı söylüyordum, çünkü mutlu olduğum zamanlar kendi kendime bir şeyler mırıldanırdım. Hiçbir dostu, arkadaşı olmayan, sevinçli anlarında sevincini kimselerle paylaşamayan herkes aynı şeyi yapmaz mı? Birden beklemediğim bir şey çıktı karşıma. Rıhtımın korkulukları ve korkuluklara yaslanmış duran bir genç kız vardı önümde; dirseklerini demirlerin üstüne dayamış, gözleri kanalın bulanık sularında, öylece dalmıştı. Üzerinde

yosmalara yaraşır siyah bir manto, başında da hoş bir şapka vardı. "Yüzde yüz esmerdir bu kız", diye düşündüm. Ayak seslerimi işitmemişti, soluğumu tutup yüreğim küt küt atarak yanından geçtiğim halde dönüp bakmadı bile. "Tuhaf, ne kadar da dalmış" demeye kalmadı, kızın boğuk hıçkırıklarını işiterek yerimde donakaldım. Evet, yanılmamıştım, ağlıyordu. İşte bir daha, bir daha hıçkırdı. Yüreğim acıdan burkularak, "Aman Tanrım!" diye haykırdım. Kadınlara karşı ne denli ürkek olursam olayım, bambaşka bir durumdu bu. Hemen ona doğru dönüp tam "Hanımefendi!" diye konuşmaya başlayacaktım ki, bu sözün Rus yüksek sosyetesini anlatan romanlarda binlerce kez kullanıldığını anımsayarak dilimi tuttum. Ben söyleyeceğim sözleri ararken kız kendine geldi, toparlanıp çevresine bakındı, başını önüne eğerek kıyı boyunca önümden süzüldü gitti. Ben de hemen peşine takıldım. O bunun farkına vararak kıyıdan ayrılıp yolun öbür yanına, karşı kaldırıma geçti. Doğrusu sokağın o yanına geçmeyi göze alamamıştım. Yakalanmış bir kuşun yüreği gibi çarpıyordu yüreğim. Ama o sırada geçen bir olay yetişti yardımına.

Karşı kaldırımda, yabancı kadının biraz gerisinde, frak giymiş oturaklı bir adam belirdi, ama adamın yürüyüşü hiç de oturaklı değildi; ikide bir duvara dayanarak sallana sallana sürükleniyordu. Geceleyin birilerinin yanına yaklaşıp da kendisine sataşmaya kalkışmasından korkan bütün kızlar gibi, bu kız da, olanca ürkekliğiyle, yayından boşanmış ok hızıyla koşturuyordu. Eğer şansım yardım etmemiş olsa da yalpalayan adam birtakım atak hareketlere girişmeseydi, kıza hiçbir zaman yetişemezdim. Adamın bir anda ileri doğru atılmasıyla, burnunun doğrusuna kızın arkasından seğırtmesi bir oldu. Kız fırtına gibi gidiyordu. Ayakta zor duran adamsa onun peşini bırakmak niyetinde değildi. Arayı gitgide kapatan herif için, "Ha yetişti, ha yetişecek!" dememe kalmadı, genç kız bir çığlık attı. Çıkarken yanıma almış olduğum boğumlu bastonumdan dolayı Tanrı'ya ne kadar şükretsem azdır. Kendimi bir anda karşı kaldırımda buldum. İşin sarpa sardığını anlayan belalı herif, başına gelecekleri bir anda kavramış olacak ki, ağzından tek söz çıkmadan geride kaldı. Ancak aramız bir hayli açıldıktan sonra herif birtakım hatırı sayılır sözcüklerle itirazını bildiriyor olmalıydı. Neyse ki söyledikleri bize kadar ulaşmıyordu.

- Koluma girin, dedim kıza. Artık sataşmayı göze alamaz. Korkudan, heyecandan titreyen kolunu bana verdi. Ey, belalı adam! O anda sana ne kadar dua etsem azdır. Göz ucuyla şöyle bir baktım kıza, tatlı bir esmer güzeliydi. Yanılmamıştım. Deminki korkudan mı desem, yoksa daha önceki üzüntüden mi, kara kirpiklerinde hâlâ gözyaşları parlıyordu. Ama dudaklarına bir gülümseme yayılmıştı. O da bana kaçamaklı bir bakışla baktı, sonra kızarak başını öne eğdi.

- O zaman beni başınızdan savdınız da bakın işte neler oldu! Demin yanınızda dursam bunların hiçbirisi gelmezdi başınıza,

dedim.

- Ama sizi tanıımıyordum ki... Sizi de onlardan biri sandım.

- Peki, şimdi tanıyor musunuz?

- Biraz... Şey, titriyorsunuz. Neden öyle?

Kızın güzelliği yanında bir de zeki olması pek hoşuma gitmişti.

- Demek, ilk görüşte farkına vardınız! Evet, kimin yanında olduğunuzu hemen anladınız. Kadınlara karşı çekingen olduğum, heyecanlandığım ve de en azından sizin o adamdan korktuğunuz kadar korktuğum bir gerçek... Hâlâ çekingenliğim geçmedi. Düşte gibiyim, bir kadınla konuşacağımı düşümde bile görsem inanmazdım.

- Nasıl! Siz ne diyorsunuz!

- Evet, öyle. Eğer elim titriyorsa, bunun nedeni, sizinki gibi güzel, küçük bir elin şimdiye dek kolumu böyle sarmamış olmasıdır. Kadınlardan iyice uzaklaştım, daha doğrusu kadınlara hiç alışık değilim. Yalnız yaşayan bir adamım ben... Sizlerle nasıl konuşulacağını bile bilmem. Şimdi de bilmiyorum. Sakın aptalca bir söz söylemiş olmayayım? Çekinmeden bildirin. Korkmayın, darılmam...

- Hayır, sözlerinizde bir saçmalık göremiyorum, üstelik güzel konuşuyorsunuz. Size karşı açık yürekli olmamı istiyorsanız, hemen belirteyim ki, böyle bir çekingenlik kadınların hoşuna bile gider. Hatta daha fazlasını isterseniz, bu benim de hoşuma gidiyor ve evime kadar yanımda yürümenize izin veriyorum.

Sevinçten soluğum kesilecek gibiydi.

- Anlaşılan, siz bende korkunun zerresini bırakmayacaksınız, o zaman da bütün çarelerime elveda.

- Çareleriniz mi? Ne çaresi? İşte bu çok kötü!

- Özür dilerim, ağızımdan kaçtı. Ama şu anda sizden bir dilekte bulunmamamı benden nasıl istersiniz?

- Beğenilmek dileği mi?

- Öyle, öyle ya... Ne olur, benim nasıl biri olduğumu anlamaya çalışın. İşte, neredeyse yirmi altı yaşımı dolduracağım, hâlâ insan içine çıkmış değilim. Böyle olunca, nasıl güzel konuşabilir, nasıl sözcükleri yerli yerinde kullanabilirim? Her şeyi olduğu gibi söylemek en iyisi... Yüreğim şuramda konuşurken ben susamam... Neyse, bunun önemi yok... İnanır mısınız, daha hiçbir kadınla tanışmadım. Evet, hiçbir kadınla... Bir gün gelip bir kadın tanıyacağımı kurar dururum hep. Bu biçimde kaç kez âşık olduğumu bilir misiniz?

- Nasıl olur? Kime?

- Hiç kimseye... İdealimdeki kadına, düşümde gördüğüm yüzlere... Ben hayalimde romanlar yaratırım. Ah, siz beni bilmezsiniz! Bunlar hiç kadın tanımadan olmaz, ama siz benim hangi kadınları tanıdığımı sormayın! Tanıdığım bütün kadınlar, birkaç ev sahibesinden başkası olmadı! Hem de öylelerine çattım ki... Size bir şey söylesem gülersiniz. Birkaç kez sokakta kibar bir kadınla konuşmayı geçirdim aklımdan.

Doğaldır ki bu konuşmalar sadelik içinde, çekine çekine, saygılı ve içim ateşten yanarak yapılacaktı. Ona yalnızlıktan kahrolduğumu, hiçbir kadınla tanışmadığımı anlatarak beni yanından uzaklaştırmamasını isteyecek; benim gibi umutsuz bir erkeğin dileğini reddetmesinin kadının şanına yakışmayacağını söyleyecektim. Ondan bütün dileğim, bana kardeşçe söyleyeceği tatlı iki sözcük, evet iki sözcük olacaktı. Ağzımı açar açmaz beni kovmamasını, sözlerime inanarak dinlemesini, canı isterse söylediklerime gülebileceğini, bana yanıt vermesini, iki söz, yalnızca iki söz söylemesini, ondan sonra da bir daha görüşmeyeceğimizi bildirecektim. Bakın gülüyorsunuz... Zaten ben de bunun için anlatıyorum...

- Darılmayın ama kendi kendinizin düşmanı olduğunuz için gülüyorum. Deneseydiniz, sokakta bile bir kadınla tanışmayı becerirdiniz. Sadelik kadınların hoşuna gider. Aptal değilse ya da bir şeye canı çok sıkılmamışsa, yürek taşıyan her kadın sizin böyle çekine çekine istediğiniz iki çift sözü esirgemezdi sizden... Gene de siz benim söylediklerime bakmayın. Kim bilir, sizi deli filan da sanabilirler. Ben demin kendi düşündüklerimi söyledim. Çünkü yeryüzünde insanların nasıl yaşadıklarını bilirim, çok şey gördüm geçirdim!..

- Oh, çok teşekkür ederim! Benim için ne büyük bir iyilik yaptığınızı bilemezsiniz!

- Peki, peki! Söyleyin bakalım, benim... Nasıl söyleyeyim, dostluğa ve ilgiye değer bir kız olduğumu nerden anladınız? Niçin bana yaklaşmaya karar verdiniz?

- Niçin mi? Çünkü yalnızdınız, o adamın gözü dönmüştü, üstelik geceydi. Bunun benim yönümden bir görev olduğunu kabul edin...

- Ama hayır, daha önce, yolun karşı kaldırımında... Daha orada bana yaklaşmak istemiştiniz, öyle değil mi?

- Orada, karşı kaldırımında mı? Nasıl yanıt vereceğimi bilemiyorum doğrusu. Korkuyorum... Biliyor musunuz, bugün çok mutluydum. Durmadan gezdim, şarkı söyledim. Kentin dışına, kırlara yürüdüm. Şimdiye dek böyle mutlu dakikalar yaşamadım. Siz... ama belki de bana öyle geldi... anımsattığım için özür dilerim, ağlıyormuşsunuz gibi bir ses işittim. Bense, bense dayanamadım... Yüreğim ezildi... Oh Tanrım! Size karşı bir yakınlık duymuş olamaz mıyım? Size kardeşinizmişim gibi acımakla suç mu işledim?.. Acıma sözünden dolayı bağışlayın beni... Neyse, elimde olmadan size yaklaşmak istedimse... Bana gücendiniz mi yoksa?..

Genç kız gözlerini yere indirip kolumu sıkarak;

- Yeter, bırakın şimdi bunları, dedi. Sözü bu konuya getirdiğim için ben suçluyum, ama hakkınızda yanılmadığım için de kıvançlıyım... Eh, eve geldik. Şurada ara sokağa sapacağım. Evim iki adım ötede... Hoşça kalın. Teşekkür ederim...

- Demek birbirimizi bir daha göremeyeceğiz!.. Her şey böylece bitecek mi?

Kız gülmeye başladı.

- Görüyorsunuz ya! Başlangıçta iki sözcük istiyordunuz, şimdiyse... Bununla birlikte hiçbir şey söyleyemem... Belki gene görüşürüz...

- Yarın buraya geleceğim. Beni bağışlayın, bunu sizden istiyorum...

- Çok sabırsızsınız. Üstelik, hani nerdeyse buyurgan bir tavrınız var...

- Bir dakika dinleyin beni, diye sözünü kestim. Özür dilerim, belki ağızımdan gene tuhaf sözler kaçıracağım... Demek istediğim şu ki, yarın buraya gelmeden edemem. Ben hayalcinin biriyim; hayatımda yaşanmış olaylar o kadar az, birlikte geçirdiğimiz şu dakikalar o kadar seyrek raslanan cinsten ki, hayalimde bu anları birçok kez tekrarlamamak elimde değil. Sizi bütün bir gece, bütün bir hafta, bütün bir yıl hayal edeceğim. Yarın buraya, hem de tam buraya, tam bu saatte geleceğim; bugün olanları anımsadıkça kendimi mutlu hissedeceğim. Petersburg'da böyle bir iki yerim var. Bir keresinde, geçmiş günleri anımsayarak sizin gibi ağlamaya başladım. Kim bilir, belki siz de on dakika kadar önce böyle bir anı yüzünden ağlıyordunuz... Affedersiniz, gene kendimi unuttum, belki de bir zamanlar burada mutlu dakikalar geçirmiştiniz...

- Peki, belki ben de yarın saat 10'da gelirim. Ne yapayım, sizi kırmak elimden gelmiyor. Zaten burada bulunmam gerek. Sakın randevu verdiğimi düşünmeyin, burada bulunmak kendim için gerekli. Öyleyse, öyleyse sizin de gelmenizin hiçbir sakıncası olmadığını söyleyebilirim. Sonra belki bugünkü gibi tatsız olaylar da çıkabilir; neyse, bunu hesaba katmayın... Diyeceğim şu ki, birkaç kelime konuşmak için sizi görmek isterim. Ama bunun için sakın hakkımda kötü yargıya varmayın, böyle herkese kolayca randevu verdiğimi filan da aklınıza getirmeyin... Size bu randevuyu vermezdim, eğer... Neyse bu gizimi açmayacağım! Yalnızca bir koşulum var...

Ben coşkununla haykırdım:

- Koşulunuz mu var! Ben hepsine, hepsine razıyım. İsteddiğiniz her şeyi yapmaya hazırım. Söz veriyorum, size karşı saygılı olacağım, her istediğinizi yapacağım... Beni artık tanıyorsunuz.

Kız gülüyordu.

- İşte sizi tanıdığım için yarın buraya çağırıyorum ya... Sizi çok iyi tanıyorum. Tekrar anımsatıyorum, koşulumu unutmayacaksınız. Ne olur, lütfen şimdi söyleyeceğimi yapın, size bütün içtenliğimle bildiririm: Sakın bana âşık olmayın. İnanın bana, böyle bir şey mümkün değil. Dostluğa gelince, hazırım; işte elimi uzatıyorum... Ama sevmek olmaz, asla olmaz!

Kızın küçücük elini yakaladım.

- Yemin ederim!

- Yeminin gereği yok. Barut gibi parlayacağınızı biliyorum. Bunları söylediğim için kusuruma bakmayın. Ah, benim de ne

kadar yalnız olduğumu bir bilseniz! Ne iki söz edecek, ne de akıl danışacak bir kimsem var. Sokakta ahabap arayacak değilim ya. Ama siz başkasınız. Sanki yirmi yıldır arkadaşmışız gibi tanıyorum sizi... Sözünüzü tutacaksınız, değil mi?

- Göreceksiniz. Ama bu koca günü nasıl edip de bitirmeli!
- Güzel güzel uyuyun, size güvendiğimi de aklınızdan çıkarmayın. İyi geceler! Deminki sözünüz çok hoşuma gitti: İnsan her duygusunun, hatta kardeşçe yakınlığının hesabını vermek zorunda değildir. Biliyor musunuz, siz bunları söylediğiniz zaman size güvenebileceğimi hemen anladım.
- Hangi bakımdan? Ne olur, söyleyin?
- Hadi, hoşça kalın. Bu konu şimdilik saklı kalsın. Üstelik sizin için daha da iyidir, böylece romana benzeyecek. Yarın belki söylerim, belki de gizli kalır... Önce sizinle konuşmak, sizi çok daha iyi tanımak isterim...
- Yarın kendimden söz edeceğim. Ne kadar tuhaf! Sanki bir mucize içindeyim... Tanrım, nerede olduğumu bile bilmiyorum. Bana bir başka kadının yapabileceği gibi, beni ta baştan yanınızdan uzaklaştırmadığınız için kızıyor musunuz kendinize? Doğrusunu söyleyin! İki dakikada beni mutlu bir insan yaptınız. Evet, yaşadığı sürece mutlu olacak bir kişi... Belki de beni kendimle uzlaştırdınız, bütün kuşkularımı aydınlığa kavuşturdunuz... Öyle anlarım oldu ki... Neyse, neyse, yarın anlatırım. Yarın her şeyi öğreneceksiniz.
- Peki, kabul, önce siz başlayacaksınız.
- Olur.
- Hoşça kalın!
- Güle güle!

Ayrıldık. Bütün gece dolaştım, eve dönmeye bir türlü karar veremiyordum. Çok mutluydum. Oh, yarın buluşacaktık...

İKİNCİ GECE

Gülerek iki elimi birden sıkan genç kız,

- Görüyorum, günü bitirebilmişsiniz, dedi.
- İki saattir buradayım, bütün bir gün neler olduğunu bilmezsiniz.
- Biliyorum, biliyorum... Neyse, dönelim konuya. Buraya ne amaçla geldiğimi bilin bakalım! Artık dünkü gibi çene çalmak yok. Bundan sonra aklımızı başımıza toplamamız gerekiyor. Dün olanları uzun uzun düşündüm.
- Ne bakımdan aklımızı başımıza toplayacağız? Kendi adıma buna hazırım ben; yalnızca şunu belirteyim ki, şimdiye dek bu derece aklım başımda olmamıştı.
- Olabilir. Birincisi, ellerimi o kadar sıkmayın, çok rica ediyorum. İkincisi, bugün sizi çok düşündüm.
- Sonra?
- Sonrası, her şeye yeniden başlamak gerekecek, çünkü sizi

yeterince tanımadığıma karar verdim. Size karşı küçük bir kız çocuğu gibi, toycasına davrandım. Sonuç olarak şunu söyleyebilirim ki, bütün bunların nedeni yüreğimin yufka oluşudur. Yani, her zaman kendi sorunlarımızı çözümlerken yaptığımız gibi, kendi kendimi övmemdedir bütün kabahat. İşte bu yüzden, bu yanlışımı düzeltmem için sizi inceden inceye öğrenmeye karar verdim. Sizi bir başkasından soramayacağıma göre de, kendinizi bana siz anlatacaksınız, neyin nesi olduğunuzu siz söyleyeceksiniz. Haydi, anlatın bakalım, kimsiniz siz? Yaşamöykünüzü bir an önce dinlemek istiyorum.

- Yaşamöykümü mü? diye haykırdım korkuyla. Bir yaşamöykümün olduğunu size kim söyledi? Benim öyle bir şeyim yok...

Kız gülerek sözümü kesti:

- Yaşamöyküsününüz olmadığına göre nasıl yaşadınız öyleyse?
- Yaşamımda anlatılacak ne olabilir ki! Ben kendi kendime, yalnız yaşamış bir adamım. Evet, yalnız, yapayalnız... Siz "yalnız"ın ne demek olduğunu bilir misiniz?
- Nasıl yalnız? Yani siz kimseyi görmeden mi yaşadınız?
- Hayır, öyle değil. Görmesine görüyorum ama yalnızım gene de.
- Kimseyle konuşmadığınızı mı söylemek istiyorsunuz?
- Eh, öyle sayılır.
- Öyleyse siz ne biçim bir insansınız, anlatsanıza kendinizi! Haa! Durun, anlıyorum; sizin de benim gibi bir nineniz var. Benimkinin gözleri kördür, kendimi bildim bileli beni eteğinin dibinden ayırmadı, nerdeyse konuşmayı bile unuttum. İki yıl kadar önce bir yaramazlığımı gördü. Beni yanında tutamayacağını aklı kesince eteğimi eteğine iliştirdi, böylece birbirimizden hiç ayrılmaz olduk. O oturur, körlüğüne bakmadan çorap örer; ben de ya dikiş dikerim, ya da yüksek sesle ona kitap okurum. İşte böyle bir yaşama düzenimiz var. İki yıldır yanında, eteğim eteğine iğneli oturuyorum...
- Aman, Tanrı korusun! Ne büyük talihsizlik! Ama benim böyle bir ninem yok.
- Olmadığına göre niçin evde oturuyorsunuz?
- Dinleyin, benim nasıl bir adam olduğumu öğrenmek ister misiniz?
- İsterim ya...
- Hem de tam anlamıyla?
- Evet, tam anlamıyla!
- Peki öyleyse, ben bir tipim.

Genç kız bir yıldır ilk kez gülüyormuş gibi kahkahayla gülmeye başladı.

- Tip! Ne tipi? Siz insanı gülmekten çatlatırsınız vallahi! Bakın şurada bir sıra var, hadi oturalım. Buradan gelip geçen olmaz, bizi iştmezler. Vakit geçirmeden anlatın öykünüzü! Siz ne derseniz deyin beni yaşamöyküsününüz olmadığına inandıramazsınız. Benden gizlediğiniz bir şeyler var. Önce tip ne demektir, onu anlatın. Ben de onun çocukça gülmesine katılarak gülmeye başladım.
- Tip mi dediniz. Tip, herkesten farklı, gülünç adam demektir.

Kimseye benzemeyen bir yaratılışı vardır. Hayalcinin anlamını bilir misiniz?

- Hayalci mi? Bilmez olur muyum hiç! Kendim de bir hayalciyim. Ninemin yanında otururken aklıma neler neler gelmez!.. Hayal kurmaya başlayınca öyle dalar giderim ki, peri padişahının oğluyla evlendiğimi düşündüğüm bile olur. Hayale dalmak bazen çok iyi şeydir.

Kızın yüzü birden durgunlaştı:

- Ama her zaman değil, dedi. Hele insanın düşünecek şeyi olursa.

- Çok güzel! Eğer peri padişahının oğluyla evlenmeyi kuruyorsanız beni çok iyi anlayacaksınız demektir. Durun bakayım, ben daha sizin adınızı bilmiyorum.

- Demek en sonunda aklınız başınıza geldi. Biraz geç değil mi?

- Ah, kusura bakmayın, o kadar mutluyum ki, adınızı sormak aklıma bile gelmedi.

- Adım Nastenka.

- Nastenka! Hepsi o kadar mı?

- O kadar! Az mı geldi yoksa, siz de ne doymaz şeysiniz!

- Az mı dediniz? Çok bile, hem de pek çok! Daha ilk buluşmamızda size Nastenka dememi istediğinize göre, iyi kalpli bir kız olmalısınız.

- Öyleyimdir! Eh, hadi anlatın.

- Peki, Nastenka, şimdi gülünç öykümü dinlemeye hazır olun... Yanına oturdum, ciddi, bilgiç bir tavır takındım, kitaptan okur gibi anlatmaya başladım.

- Belki de bilmezsiniz, Nastenka, Petersburg'un benim oturduğum semtinde oldukça garip şeyler vardır. Bütün Petersburgluları aydınlatan güneş orada bir başkadır, sanki yalnız o yerler için ısmarlanmış gibi apayrı, yeni bir görünüşe bürünür. Başka, özel bir ışıkla aydınlatır oraları. İşte bu köşelerde yaşantılar da değişiktir, sevgili Nastenka! Çevrenizde kaynaşan şu yaşantılara hiç benzemez. Zamanımızın ağırbaşlı yaşamından ayrı, ancak masallarda işitilen türden bir şeydir bu. Katıksız hayaller ve ateşli ülkülerle karışık... (Ne yazık ki, Nastenka, son derece aşağılık demeye dilim varmıyor.) Renksiz, bayat, bayağı bir yaşam bu dediğim.

- Aman Tanrım, bu ne başlangıç böyle! Bakalım, daha neler işiteceğiz?

- Çok şeyler işiteceksiniz Nastenka. (Bana öyle geliyor ki size Nastenka demekten hiç yorulmayacağım.) İşte bu köşelerde tip adamlar, hayalciler yaşarlar. Bir hayalciyi eni konu tanıtmak istersek, ona cinsiyeti olmayan yaratık da diyebiliriz. Çoğunlukla insan ayağı değmeyen kuytulara yerleşir hayalci, gün ışığından kaçıyormuş gibi bir hali vardır. Köşesine bu çekilişi, sümüklüböceklerin deliklerine kaçmasına benzer. Daha doğrusu, kaplumbağa gibi evini sırtında taşıyan hayvanları andırır. Niçin acaba bu adam dört duvarını bu kadar çok sever dersiniz? Hem de yüzde yüz yeşile boyanmış, isten, sigara dumanından kararmış, hüznün verici dört duvarını?

Zaten pek az olan dostlarından biri onu evinde görmeye gelse, bu tuhaf adam evine kadar gelen dostunu niçin kızarıp bozarak, şaşkınlıktan eli ayağı dolaşarak karşılar? (Sonunda olup olacağı, dostları ondan yavaş yavaş uzaklaşacaktır.) Dört duvar arasında bir suç işlemiş gibi, kalp para basmış gibi bir hali vardır. Sanki bir dergiye imzasız bir mektup yazarak, içine kendi şiirlerini koymuş, mektupta da, şiirlerin asıl sahibi öldüğü için ozanın bir dostu olarak dizelerinin yayınlanmasını bir borç saydığını bildirmiş gibidir. Nastenka, niçin dostlarıyla oturup tatlı bir sohbete dalmaz tip adam? İçeri girdikten sonra birdenbire neşesi kaçan dostuna niçin gülmez, niçin ağzından heyecanlı tek söz çıkmaz? Oysa bir başka yerde olsa gülüp eğlenmeye, heyecanla konuşmaya, kadınlardan söz etmeye başlardı. Pek yakınlarda edinilmiş olan bu dostun kendisi de niçin daha ilk ziyarette -çünkü ikincisi olmayacak, bir daha bu eve adımını atmayacaktır- şaşırır, ev sahibinin allak bullak olmuş suratına baktıkça (eğer nükteciliği varsa) nükteleri ağzında donup kalır? Tabii bizim tuhaf adam iyice pusulayı şaşırarak; durumu kurtarayım, konuşmayı canlandırayım, girginliğimi ortaya koyarak kadınlar hakkında bildiklerimi söyleyeyim, bu nezaketimle de, yanılıp ziyaretime gelerek güç duruma düşen dostuma hoş görüneyim derken pot üstüne pot kıracaktır. Niçin konuk, aslı astarı olmayan, çok önemli bir işi anımsayarak birdenbire şapkasına sarılıp hemen ayağa fırlar; pişmanlık duyduğunu göstermeye çalışan, kırdığı potları düzeltmek isteyen ev sahibinin sıcak el sıkışından kurtularak kendini dışarı atar? Bu dost niçin daha eşikten adımını dışarı atar atmaz kahkahayı basarak, aslında çok iyi bir çocuk olduğunu bildiği bu tuhaf arkadaşına bir daha uğramamaya yemin eder? Bir yandan da, niçin, biraz önce konuştuğu bu adamın yüzünün biçimini, fazla bir ilgisi olmamakla birlikte, zavallı bir kedi yavrusunun dövüldükten sonra suratının aldığı biçimle kıyaslamaya kalkar. Zavallı kedicik, onu tartaklayan, korkutan her türlü eziyeti yapan çocukların elinden kurtulur kurtulmaz gelip karanlıkta bir sandalyenin altına sinmiştir; artık orada istediği kadar tüylerini kabartıp tırnaklarını gösterecek, utançtan biçimden biçime giren yüzünü patileriyle yıkayacak, ondan sonra da uzun bir zaman dünyaya, insanlara, hatta sahibinin evinde ona acıyan sofracı kadının verdiği yemek artıklarına bile düşman gözüyle bakacaktır.

Ağzı bir karış açık, gözlerini belerterek beni şaşkın şaşkın dinleyen Nastenka buraya gelince sözümü kesti.

- Bir dakika! Bütün bu anlattıklarınızın asıl nedenini bilmem ama bana bir sürü gülünç sorular sormanızın sebebini de anlayamıyorum. Anladığım bir şey varsa, o da bütün bu serüvenlerin sizin başınızdan geçmiş olmasıdır.

Yüzüm çok ciddi bir anlatıma bürünmüştü.

- Kuşkusuz öyle! dedim.

- Peki, siz anlatmanıza devam edin. Öykünüzün nasıl biteceğini

çok merak ediyorum.

- Kahramanımızın, daha doğrusu benim, çünkü bütün anlattıklarımın kahramanı kendimim, çekildiğim bir köşede kendi hayalimde neler yaptığımı mı öğrenmek istiyorsunuz, Nastenka? Bir arkadaşımın beklenmedik ziyareti karşısında neden zihnimin allak bullak olduğunu mu bilmek istiyorsunuz? Odamın kapısı açılır açılmaz niçin kızarak elimin ayağımın dolaştığını, konuğumu karşılamayı beceremediğim için, konukseverlik duygumun etkisiyle, nasıl yerin dibine geçtiğimi mi işitmek istiyorsunuz? Söyleyin...

- Evet, evet! Bilmek istediğim şey bu. Dinleyin, siz öykünüzü çok güzel anlatıyorsunuz, acaba daha az güzel anlatamaz mısınız? İnsan sizin kitaptan okuduğunuzu sanır...

Gülmek için kendimi zor tutarak, sert ve mağrur bir sesle:

- Nastenka, sevgili Nastenka, çok güzel anlatığımı ben de biliyorum, dedim. Ama beni bağışlayın, başka türlü anlatamam. Yedi mühürlü bir küpün içinde bin yıl hapis kaldıktan sonra mühürleri sökülüp dışarı salınan Hazreti Süleyman'ın ruhunu taşıyormuşum gibi bir duygu içindeyim. Uzun bir ayrılıktan sonra size kavuşunca (çünkü, Nastenka sizi çoktandır tanıyorum, çünkü böyle birini yıllardır arıyordum; aradığım kimse sizsiniz, karşılaşmamız alnımıza yazılmış), ruhumda birdenbire binlerce kapak açıldı ve şimdi konuşma seli halinde boşalıyorum, yoksa boğulurum, sevgili Nastenka. Onun için, Nastenka, ne olur, sözümü kesmeyin; beni saygıyla, sonuna kadar dinleyin. Dinlemeyecekse susarım.

- Peki, peki, peki! Bir daha sözünüzü kesmeyeceğim. Anlatın, artık ağızımdan tek söz çıkmayacak.

- Öyleyse devam ediyorum. Dostum Nastenka, günün bir saati var ki, onu çok severim. Bütün işlerin, görevlerin, çalışmaların bittiği bir saattir bu. Herkes yemek yemek, dinlenmek için akın akın evlerine gider. Yol boyunca şakalaşarak akşamı, geceyi nasıl geçireceklerinden söz ederler. Bu saatte kahramanımız da, -izin verirsiniz Nastenka, öykümü üçüncü şahısla anlatayım, çünkü birinci şahısla anlatmaktan çok utaniyorum- evet kendine göre bir işi olan kahramanımız da bu saatte herkes gibi sokaktadır. Biraz yorgun, soluk yüzünde garip bir zevkin izleri görülebilir. Soğuk Petersburg göğünde yavaş yavaş sönmekte olan grubun son ışıklarını heyecanla seyreder. "Seyreder" demek yalan olur, daha doğrusu bu ışıkları içinde duyar. Çünkü yorgun olduğu ya da o sırada zihni daha ilginç şeylerle uğraştığı için çevresine ayırdığı zaman ister istemez pek az olacaktır. Ertesi güne kadarki can sıkıcı işlerini bitirdiği, bir okullu gibi sınıftan çıkıp oyunlarına, yaramazlıklarına kavuştuğu için kıvançlıdır, sevincinden yerinde duramaz. Şöyle bir göz atın ona, Nastenka, bu sevincin, bu coşkunun adamcağızın sinirlerini uyardığını, hastalık derecesinde duyarlı olan hayal yeteneğini hemen harekete geçirdiğini göreceksiniz. Adam dalgındır, düşünmektedir... Onun ne düşündüğünü sanırsınız? Akşam

yemeğini mi? Geceyi nasıl geçireceğini mi? Bakmakta olduğu bir şeyi mi? Bir beyefendinin, güzel atların çektiği pırıl pırıl arabası içinde önünden geçen bir bayana hoş bir biçimde selam verişini mi?.. Hayır, Nastenka, onun böyle şeylerle ilgisi olamaz. O şimdi kendi iş yaşamıyla dopdoludur; sönen güneşin son ışıklarının neşeyle parlayışı boşuna değildir, bu ışıklardan ısınan yüreğinde binlerce duygu uyanarak ruhu alabildiğine zenginleşmiştir. Kahramanımız, üzerinde yürüdüğü yolun daha önce en ufak girintisi çıkıntısıyla ilgilenirken, şimdi nerdeyse bu yolun kendisinin bile farkında değildir. "Hayal tanrıçası" becerikli elleriyle altın kasnaklı gergefini hazırlamış (sevgili Nastenka, sanırım Jukovski'yi (*) okumuşsunuzdur); şimdi de peri masallarının akıl almaz dünyasının nakışlarını işlemektedir. Kimbilir belki de kahramanımız hayal tanrıçasının hünerli elleriyle yedi kat göğe yükselmiş, billûrdan yolların granit yaya kaldırımlarından evine doğru yürümektedir. İsterseniz onu durdurun; nerede bulunduğunu, hangi yöne gittiğini sorun. Size ne bulunduğu yeri, ne de gittiği yönü söyleyebilecektir; yapacağı tek şey utancından yüzü kızarak durumu kurtarmak için bir yalan uydurmaktır. İşte, yolunu şaşırın, saygıdeğer, yaşlı bir kadın onu yaya kaldırımının tam ortasında durdurarak yolu sorduğu zaman, onun birdenbire irkilerek korkuyla çevresine bakınması, bağırarak için kendini zor tutması bundan ileri gelir. Kahramanımız, canı sıkılarak, suratı bir karış, yoluna devam eder. O sırada birçok kimse ona bakarak gülümsüyor, arkasından laf atıyordur; çiğnenmemek için kahramanımızın önünden kaçan küçük bir kız çocuğu da onun dalgın gülümseyişine şaşkın şaşkın bakarak edepsizce gülmüştür. Oysa bizimki bunların pek farkında değildir. Aynı hayal perisi yaramazlık olsun diye yoldaki yaşlı kadını, meraklı yayaları, küçük kız çocuğunu (kahramanımız o sırada oradan geçmişse) Fontanka'daki dizi dizi mavnaların üzerinde uyuyan köylüleri de -sineklerin örümcek ağına düşüşü gibi- işlemiştir gergefine. Garip adam hepsini içine akıtarak kulübesine girmiş, sofraya oturmuş, yemeğini yiyip bitirmiştir; asık suratlı, kederli bir kadın olan hizmetçisi Matriyona sofrayı toplayıp ona piposunu verdiği zaman ancak yeni yeni kendine gelerek yemeğini bitirdiğini anımsar, bunca şeyi nasıl yaptığına şaşar kalır. Odası karanlıklara gömülmüştür; ruhunda boşluk, hüznü vardır. Başının içinde fırıl fırıl dönen hayal dünyası gürültüsüz patırtısız yıkılmış, geride tek iz bırakmadan düş gibi uçup gitmiştir; artık o neyi hayal ettiğini bile anımsamaz. Ama ağırdan ağıra içini sızlatan bir duygu, yüreğini hoplatan bir istek hayal gücünü gıcıklayıp kamçılarken belli belirsiz bir yığın başka hayali çağırır peşinden. Ufacık odasında sessizlik hüküm sürmektedir; yalnızlık, uyuşukluk hayal gücünü okşar. Mutfakta kahve pişiren ihtiyar Matriyona'nın cezvesindeki su gibi hayaller de yavaş yavaş kaynaşmaya, harekete geçmeye başlar.

Bu kaynaşma gittikçe hızlanır, hayalcimizin gelişigüzel eline aldığı kitap daha üçüncü sayfaya varmadan yere düşer. İşte hayal dünyası yeniden canlanıp kurulmuştur. Yeni bir dünya. Baş döndürücü yeni bir yaşam göz kamaştırıcı renkleriyle önünde alabildiğine uzanmaktadır. Hayaller ona mutluluk yollarını açar. Çeşnisi değişik, aldatıcı, tatlı bir zehir! Artık onun bizim gerçek yaşantımızla işi yoktur! Her şeyi tersinden gören gözlerinde sizinle ben tembel, uyuşuk, bezgin bir yaşam sürmekteyizdir, ona göre hepimiz alın yazımıza küskün yaşamayı yük sayan insanlarız. Gerçekten de öyle, ilk bakışta birbirimize dargınmışız gibi soğuk, asık suratlı durmuyor muyuz, Nastenka? "Zavallılar" diye düşünür hayalci bizi görünce. Ama bir de onun önünde en canlı, en göz alıcı, en büyüleyici renklerle, sınırsız bir tablo halinde açılan engin düş evrenine bakın! Doğal olarak en ön planda da hayalcimizin kendisi yer almaktadır. Çeşit çeşit serüvenler, uçsuz bucaksız, sürükleyici hülyalar peşi peşine gelir. Onun neler kurduğuna gelince... Bu da düşünülecek şey mi?.. Her şey vardır onun hayallerinde... İlk tanınmamış, sonra da şöhretin tacını giymiş bir ozan olmakla işe başlar. Hoffman'la arkadaşlığı, Bartelemi gecesi, Diana Vernan, İvan Vasilyeviç'in Kazan kentini alırken gösterdiği kahramanlık gelir bunun peşinden. Ondan sonra da Klara Moubray Evfiya Dense, Jean Huss'un papazlar meclisinde sorguya çekilişi, Robert'te ölülerin dirilmesi. (Müziğini anımsar mısınız? Sanki mezarlık kokusu gelir burnunuza.) Minna ile Brande, Brezina Savaşı, Danton, Kleopatra e i suoi amanti, (*) Kolumna'da küçük bir ev -bu ev kendinindir- ve içinde de, benim sevgili meleğim, tıpkı sizin gibi ağzını açarak kış geceleri hayalcimizi merakla dinleyen sevimli bir yaratık... İşte böyle, Nastenka, tembellikten zevk alan bu adamın yanında bizim yaşamak istediğimiz yaşamın ne değeri olur? Ona göre biz zavallı, acınacak bir yaşam sürmekteyiz. Ama zamanı gelince bu acınacak yaşamın bir günü için bütün hayal yıllarını gözünü kırpmadan vereceği bunalımlı bir ana çatacaktır, o an gelip çatığında hem de karşılığında bir mutluluk, sevinç beklemeden verecektir yıllarını. Hüzün, pişmanlık, sınır tanımaz keder onun gözünü korkutmayacaktır. Çünkü, daha o an, o korkulu an gelip çatmamıştır, hayalcimiz hiçbir istek duymaz. Kendisini bütün isteklerin üstünde görür, her şey elinin altındadır, her şeye kanıksamıştır... Yaşamını kendi kurar, ona her an canının istediği biçimi verir. Üstelik bu inanılmaz düş evreni öyle kolay, öyle doğal bir yolla kurulur ki, düş olduğu aklının köşesinden geçmez! Zaten düş evreninin, duygularının yanılmasından doğan bir serap, aldatıcı bir hülya olduğuna inanmak istemez; bu, onun için gerçektir, gerçeğin ta kendisidir.

Söyler misiniz, Nastenka böyle anlarda neden bu hayalcinin içi içine sığmıyor? Hangi güç, hangi gizli güç, nabzını hızlandırıp gözlerinden yaşlar akıtıyor? Niçin solgun yüzü,

ıslak yanakları cayır cayır yanarken, bütün benliğini coşkun bir sevinç kaplıyor? Neden tükenmez bir sevinç ve mutluluk içinde geçen uykusuz geceler ona bir an kadar kısa geliyor? Pencereleri şafağın pembe ışıklarıyla kızaran iç karartıcı odasında, kahramanımız, geçirdiği coşkulu saatlerden sonra yorgun, hasta olarak kendini güçlkle yatağına atar. Gözlerini kaparken içini ezen derin bir haz duymaktadır. Petersburg sabahlarına özgü aldatıcı bir hayal ışığı aydınlatmaya başlamıştır içerisini.

Öyledir, Nastenka! Dışardan bakınca aldanır, hayalcimizin benliğini saran tutkunun gerçek olduğuna inanmaya başlarsınız. Bu temelsiz hayallerde gözle görülür, elle tutular şeylerin olmadığına inanmak pek de kolay değildir. Oysa hepsi yalandır!.. Hem de ne yalan, Nastenka, ne yalan!.. Diyelim âşık olmuştur; sevginin bütün coşkusunu, bıkıtırıcı üzüntülerini ta içinde duymaktadır... Şunun yüzünü döndürüp dikkatlice bir bakın! Çılgınca hayallerinde âşık olduğu sevgilisinin yüzünü bile görmediği kimin aklına gelir, Nastenka? Onun sevgilisini yalnızca baş döndürücü hayallerinde, bir de düşlerinde gördüğünü siz olsanız düşünebilir misiniz? Bütün dünyaya boş verip bunca yıl ele ele, gönül gönüle yaşadıkları yalan olabilir mi? Geç vakit, ayrılma saati gelince kapalı, fırtınalı havaya, gözyaşlarını siyah kirpiklerinden kapıp uçuran rüzgâra aldırmadan sevgilisinin göğsüne kapanıp hüngür hüngür ağlayan kadın kimdir öyleyse? Birbirlerine güvenerek, birbirlerini isteyerek, "bunca yıl ta derinden" severek baş başa gezmeye çıktıkları, terk edilmiş, ıssız, yıkıntılarla dolu yabancı, hüznü bahçe; yosunla kaplı bahçe yolları hayal miydi? Ya o dedelerden kalma garip ev? Sevgilisi burada suratsız, yaşlı kocasıyla içine kapanık, üzüntü dolu bir hayat sürüyordu. Aşklarını birbirlerinden bile gizleyen sevgililerin bu az konuşan, hırçın adamdan ödleri kopardı. Oysa bunca üzüntüye, korkuya karşın çok temiz, günahsız bir aşkları vardı. Ama insanlar kötü düşünürler, Nastenka! (Hep öyledir ya.) Sonra, yurdundan uzaklarda, öğle sıcağından kavrulan yabancı bir göğün altında, sonsuz güzelliklerle dolu bir kentte, parlak bir saray balosunda (saraysız da hiç olmaz!) sevgilisine raslar. Bol ışıkla aydınlatılmış, defne dallarının sardığı balkonda sevgilisi onu tanıyarak yüzündeki balo maskesini atar; heyecandan titreyen sesiyle, "Artık özgürüm..." diye fısıldar. Birbirine sarılan sevgililer aşklarının coşkunluğu içinde ayrılık günlerini, kederlerini, acılarını, yaşlı kocayı, uzaktaki yurtlarında kalan iç karartıcı bahçeyi, sıkıntı dolu evi, son kez öpüştükten sonra birbirlerinin kollarından güçlükle sıyrılıp ayrıldıkları sırayı, her şeyi, her şeyi unuturlar.

Tam o sırada birden kapı açılır, uzun boylu, sağlam yapılı, geveze, şaklaban bir genç olan arkadaşı eşikte gözükerek sanki bir şey olmamış gibi, "Şimdi Pavlovsk'tan geliyorum!"

haykırışıyla dalar içeri. Hayalcimizin tepesinden aşağı kaynar sular dökülür, komşusunun bahçesinden çaldığı elmayı cebine sokmaya çalışan bir çocuğun telaşı içinde neye uğradığını şaşırır. Oysa yaşlı kont ölmüş, mutluluk yolları açılmıştır. Bu kez de Pavlovsk'tan gelen arkadaşı başına bela kesilir... Coşkulu konuşmamı heyecanla keserek sustum. Çünkü içimden bir kahkahanın patlamak üzere olduğunu hissediyordum. Ruhumdaki şeytan kımıldamaya başlamıştı. Çenem titriyor, gözlerim buğulanıyor, bir yumruk gelip gelip boğazımı tıkiyordu. Korktuğum bir şey de, zeki gözlerini kocaman, kocaman açarak beni dinleyen Nastenka'nın da çocuksu, çılgın bir kahkahayla gülmesiydi. Çok pişmandım, epeydir içimden taşmayı bekleyen, duyguların hepsini birden dışarı vurmakta çok ileri gittiğimi anlıyordum. Oysa, beni anlayacak bir kimsenin çıkacağını sanmadığım için, söyleyeceklerimin hepsini kitaptan okur gibi anlatmaya karar vermişim. Ama şimdi kendimi tutamayarak boşuna içimi dökmüştüm. Ne tuhaftır, Nastenka'dan ses çıkmıyordu. Biraz sonra yavaşça elimi sıktı, ürkek bir ilgiyle sordu:

- Bütün yaşamınızı gerçekten hep böyle mi geçirdiniz?
- Evet, Nastenka, hep böyle... Sonuna kadar da böyle gidecek gibime geliyor.

Üzgün bir sesle;

- Hayır olamaz! dedi. Olmamalı! Öyleyse ben de ömrümü ninemin dibinde tüketeceğim demektir. Dinleyin, böyle yaşamak çok kötü bir şey!

Duygularımı daha fazla gemleyemediğim için:

- Biliyorum, Nastenka, biliyorum! diye haykırdım. En iyi yıllarımı boşu boşuna yitirdiğimi şimdi her zamankinden daha iyi anlıyorum! Bunun böyle olduğunu yüzüme karşı söylemesi için, Tanrı'nın bana iyi yürekli meleğini, sizi gönderdiğini düşündükçe üzüntüm daha da artıyor. Şimdi sizin yanınızda oturup sizinle konuşurken geleceği düşünmek çok tuhaf doğrusu, çünkü gelecekte beni gene yalnızlık, gene o küflü, gereksiz yaşam bekliyor. Yanınızda, gerçek yaşamda bu denli mutlu olduktan sonra hayal kurmak neye yarar? Beni ilk anda reddettiğiniz, hayatımda iki gece olsun yaşamama olanak sağladığınız için Tanrı sizden razı olsun!

Gözlerinde yaşlar parlayan Nastenka;

- Hayır, hayır! Artık böyle olmasın! diye bağırdı. Hemen ayrılamayız! İki gece çok az!

- Ah, Nastenka, Nastenka! Beni kendi kendimle uzun bir süre uzlaştırdığınızı biliyor musunuz? Artık eskisi gibi kendim hakkında o kadar kötü düşünmeyeceğim. Biliyor musunuz, belki kendimi suçlu, günah işlemiş biri olarak -böyle yaşamak suç ve günah'tan başka nedir ki!- görmekten vazgeçerim. Sakın söylediklerimde bir abartmanın bulunduğunu düşünmeyin! İnanır mısınız, bazen öyle sıkıntılı, öyle bunaltıcı anlarım oluyor ki, gerçek bir hayatı yaşamaya gücümün yetmeyeceğini, gerçekleri, akıp giden olayları kavramakta çok geri kaldığımı,

duygularımın körleştüğünü hissediyor, kendi kendime lanet okuyorum. Hayaller içinde geçirilen gecelerden sonra ayılmanın, gerçek dünyaya dönmenin ne kadar korkunç olduğunu bilemezsiniz. Evet, bir de çevrenize bakarsınız ki, insanlar delicesine akan hayat seli içerisinde yaşayıp gidiyorlar. Ismarlama olmayan; hayal gibi, düş gibi uçup gitmeyen, durmadan yenilenen, her an genç kalan, bir saati bir saatine uymayan gerçek bir yaşam onlarınki. Oysa karanlığın, düşüncenin tutsağı olan hayal bıkırtıcıdır, uçup gitmeye hazır oluşu yanında, aşağılık bir tekdüzeliği vardır.

Petersburgluların üzerine titredikleri güneşi bir anda örtüveren, güneşle birlikte insanların gönlünü de karartan bulut hayal dünyasının efendisidir; böyle sıkıntılı bir anda kurulan hayallerin neler olduğunu varın siz düşünün! Bitmez tükenmez sandığınız hayaller sinirlerin sürekli gerginliği sonucu yavaş yavaş ölgünleşmeye, tükenmeye yüz tutar. Çünkü başka bir yaşantınız olmadığı için, eski ülkülerinizden, eski hayal kırıntılarınızdan büyük bir çaba sonunda yapıp çattığınız hayal dünyanız kırılıp dökülmeye hazırdır. Oysa canımız bambaşka şeyler çeker. Hayalci, boşu boşuna külleri karıştırarak köz arar gibi, soğuyan yüreğini ısıtacak ateşi yakmak için eski hayalleri arasında bir kıvılcım arar. Yakacağı ateş kanını tutuşturacak; kurduğu aldatıcı renkli evrende yeniden kendini bularak, gözlerinden yaş getiren zevki tadacaktır.

Gene kendime dönecek olsam, hayal kurmayı nerelere vardırıldığını bilemezsiniz, Nastenka. Aslı astarı olmadığı halde, ruhumu okşadığı için anımsamayı sevdiğim şeylerin eski duygularımın -kısır, saçma hayallerimin- yıldönümlerini kutluyorum artık. Hayalini kuracağım bir olayı yaşamadığıma göre, saçma hayallerin hayalini yaşamak kalıyor geriye! Geçmişte bir zamanlar kendi kendime mutlu olduğum yerleri unutmuyor, zaman zaman bu yerleri gezmekten hoşlanıyorum. Onun için yaşadığım ana geçmiş günlerin tadını katmak isteğiyle kentin cadde ve sokaklarında bir gölge gibi üzgün, kederli, aylak aylak dolaşıyorum. O sırada, neler neler gelmiyor aklıma! Örneğin, bir yere varıyorum; tam bir yıl önce aynı saatte, gene üzgün dolaştığımı anımsıyorum. Eski hayallerimin hiç de iç açıcı olmadığını bildiğim halde, yakama yapışan karamsar düşüncelerden bunaldığım için, eskiden daha iyi, daha huzurlu olduğumu; o anda gece gündüz rahatımı kaçırان iç sızılarının, beni acıdan kıvrandıran kötümserliğin eskiden başka türlü olduğunu düşünüyorum. Arada bir kendime "Hayallerin nerede?" diye sorarım. Ama başımı sallayıp, "Yıllar ne çabuk geçiyor!" demekten başka çarem olmaz. Bu kez başka sorular gelir aklıma: "Peki, yıllarını ne yaptın? Hayatının en iyi yıllarını nereye gömdün?.. Yaşadın mı, yoksa yaşadığını mı sanıyorsun?" İçimden bir ses yükselir: "Bak çevrende her şey nasıl gittikçe soğuyor? Birkaç yıl daha geçsin, koyu bir yalnızlıkla birlikte bastonuna dayanmış,

titreyen bir yaşlılıkla karşı karşıya geleceksin. Ondan sonra da umutsuzluk, keder, bezginlik... Bir gün gelip hayal dünyam yerle bir olacak, hayallerim sarı yapraklar gibi bir bir dökülecek..." Ah, Nastenka! O zaman hem yalnız, yapayalnız kaldığım, hem de acınacak bir şeyim olmadığı için dövüneceğim. Çünkü yitirdiklerimin hepsi kocaman bir sıfır değerindeki hayallerden başkası olmayacak!

Nastenka yanağından süzülen bir damla gözyaşını silerek:

- Yeter, yüreğimi daha fazla parçalamayın! dedi. Bitti artık hepsi. Bundan sonra ben varım; ne olursa olsun ayrılmayacağız. Dinleyin. Ben basit bir kıyım. Ninem öğretmen tuttuğu halde fazla okuyamadım. Bununla birlikte sizi bütünüyle anlıyorum, çünkü ninem eteğimi eteğine iğnelediğinden beri demin anlattıklarınızın hepsini ben de yaşadım. Kuşkusuz bunları sizin anlattığınız kadar güzel anlatamazdım, okumuş değilim ben.

Nastenka'nın, coşkun söylevime, yüksek üslubuma saygısının eksilmediği her hareketinden belli oluyordu. Ürkek bir sesle;

- Ama bana açıldığınız için kıvançlıyım, diye devam etti.

Artık sizi iyice tanıdığımı söyleyebilirim. Sonra, bir diyeceğim daha var: Ben de size bütün yaşamöyküsümü anlatacağım, hem de hiçbir şey gizlemeden. Buna karşılık bana akıl vereceksiniz. Siz çok bilgili bir adamsınız, benden yardımınızı esirgemezsiniz, değil mi?

- Ah, Nastenka, ben kimseye akıl hocalığı, üstelik iyi bir akıl hocalığı yapmadım! Ama bu kez durum değişiyor... Madem artık birbirimize yakın olacağız, öyleyse bol bol konuşup birbirimize akıl danışabiliriz. Ee, söyleyin bakalım, güzel Nastenka, benden nasıl bir akıl istiyorsunuz? Her şeyinizi açıkça anlatın! Şu anda öyle sevinçli, mutlu, yürekliyim, kafam öylesine iyi çalışıyor ki, size yanıt yetiştirmekte zorluk çekmeyeceğim.

Nastenka gülerek sözümü kesti.

- Yoo... Yoo!.. Bana yalnız zekice bir yanıt değil; beni yıllardır seviyormuşsunuz gibi yürekten, kardeşçe öğüt vereceksiniz.

- Tamam, oldu! diye bağırdım! Sizi yirmi yıldır seviyor olsam gene de şu andaki kadar sevemezdim.

- Öyleyse verin elinizi!

Elimi uzattım.

- Şimdi de benim öyküme başlıyoruz!

NASTENKA'NIN ÖYKÜSÜ

- Öykümün yarısını, yani bir ninemin olduğunu biliyorsunuz...

Ben gülerek sözünü kestim:

- Öbür yarısı da bunun kadar kısaysa...

- Susun ve dinleyin. Her şeyden önce benim de bir koşulum var: Sözümü hiç kesmeyeceksiniz, yoksa şaşırabilirim. Uslu uslu dinleyin şimdi.

Yaşlı bir ninem var. Annemle babam öldüğü için daha küçücük bir kızken ninem beni yanına almış. Sık sık eski, iyi günlerini andığına göre bir zamanlar varlıklı bir kadınmış. Bana Fransızca öğretti, öğretmen tutup ders aldırıldı. On beşime gelince (şimdi on yedisindeyim) derslere son verdik. İşte o sıralar bir yaramazlık yaptım. Ne yaptığımı söylemeyeceğim ama, önemsiz bir şey olduğunu bilin, yeter. Bir sabah ninem beni yanına çağırırdı, gözleri görmediği için beni kollayamayacağını söyleyerek iğneyle eteğimi eteğine ilıştırdi. Adam olana kadar da hep böyle eteğinin dibinde oturacaktım. Böylece uzun bir süre yanından ayrılamadım; iş görürken, dikiş dikerken, ders çalışırken bir adım uzaklaşamıyordum. Bir keresinde ninemi kandırmak istedim. Fiyokla'yı yerime oturttum. Fiyokla hizmetçimizdir, kulakları işitmez. Neyse, kadın iskemleme oturdu. Ninem koltuğunda uyuklarken ben de yakınımızdaki bir kız arkadaşımı görmeye gittim. Ama sonuç hiç de iyi olmadı. Ninem uyanınca, yanında hâlâ oturduğumu sanarak bir şey sormuş. Fiyokla, ninemin kendisinden bir şey istediğini görmüş, ama kulakları duymadığı için anlamamış. Bunun üzerine ne yapacağını şaşırarak iğneyi çıkardığı gibi oradan sıvışmış...

Nastenka konuşmasına ara vererek kahkahayla gülmeye başladı. Ben de gülmesine katılınca birdenbire durdu.

- Ne olur, siz gülmeyin. Ben gülüyorsam, tuhafıma gitti de ondan... Ne yapalım, ninem böyle bir kadın. Ama ben onu gene de biraz seviyorum. O gün işittiğim azarları bir ben bilirim. Yeniden yerime oturttu beni, artık bir adım kıpırdamak yoktu. Haa, söylemeyi unuttum, bizim, yani, ninemin bir evi var. Daha doğrusu, üç pencere, ahşap, ninem gibi köhne, küçücük bir şey... Bir de tavan odası var. Yeni kiracı taşınınca...

Söze karıştım:

- Demek eski kiracısı da vardı? diye sordum.

- Vardı ya... Hem de sizin gibi geveze değildi. Ağzını bıçak açmazdı adamcağızın; dilsiz, kör, topal, kambur bir ihtiyardı. Böyle yaşamaya daha fazla dayanamadığı için öldü zavalı. Kiracısız geçinmenin olanaksızlığını düşünerek bir yenisinin gelmesini istedik. Öyle ya, bütün gelirimiz, ninemin aldığı dul aylığıydı. Terslik bu ya, yeni kiracımız genç bir adamdı. Buralı değildi, taşradan gelmişti. Bizimle pazarlık etmediği için ninem odayı hemen verdi, sonra da:

"Yeni kiracımız nasıl, Nastenka? Genç mi, yakışıklı mı?" diye sordu.

Ben yalan söylemek istemedim:

"Pek öyle genç değil, ama yaşlı da sayılmaz", dedim.

Ninem her şeyi öğrenmek istiyordu.

"Peki, görünüşü nasıl? Yakışıklı bir adam mı?"

Ben gene doğruyu söyledim:

"Evet, nineciğim, yakışıklı.."

"Demek daha çekeceklerim varmış! Bak, kızım, sonra 'ninem söylemedi' deme, sen beni bil, bu adama gönül verme! Bakalım

daha neler göreceğiz! Yabanın herifi odamızı kiraladı diye gözümüze şirin görünmeye başladı. Eskiden böyle miydi ya?.." Ninemin dilinden eski günler hiç düşmez. Eskiden daha gençmiş, güneş eskiden daha çok ısıtırmış, süt şimdiki gibi çabucak kesilmezmiş.... Her şeyin iyisi eskidenmiş. Ninemin kiracımız hakkında söylediklerini, bana öğüt verişini topu topu bir kez aklıma getirdim. Ama sonra nakış işlemeye, çorap örmeye başlayınca hepsini unuttum.

Bir sabah kiracımız bize uğradı. Ninem kira odasının duvarlarını kâğıtla kaplatacağı, onu söylemeye gelmiş. Söz sözü açtı...Ninemin de çenesi düşüktür biraz. Bir aralık bana: "Hadi Nastenka, odama git de hesap kutusunu (*) getir!" dedi. Ben hemen kalktım, yüzüm pancar gibi kızarmıştı. O anda, ninemin eteğine iğneyle bağlı olduğumu aklıma getirmedığım için ileri fırladım, fırlamamla birlikte ninemin koltuğunu da arkamdan sürükledim. Kiracımızın önünde bütün foyam ortaya çıktığı için yüzüm daha bir kızardı, utancımın kaskatı kesildim. Ve hemen ağlamaya başladım. Yer yarılıp yerin dibine geçsem bin kez iyiydi.

Ninem:

"Daha ne duruyorsun?" diye bağırınca hıçkırıklarım daha da yükseldi.

Kiracı kendisinden utandığını görünce iyi günler dileyip hemen gitti.

O günden sonra ne zaman koridorda bir ayak sesi duysam, betim benzim atıyordu. Kiracının geldiği sanarak, ne olur ne olmaz diye hemen iğneyi çıkarıyordum. Ama her seferinde de gelen bir başkası oluyordu. İki hafta böyle geçti. Bir gün kiracımız Fiyokla ile haber gönderdi. Fransızca bir sürü kitabı varmış, hepsi güzel, okunmaya değer şeylermiş. Ninemin canı sıkılıyor, bunları okumamı istiyorsa verebilirmiş. Ninem seve seve kabul etti. Yalnızca, kitapların gerçekten iyi olup olmadığını merak ediyordu:

"Ahlak bozucu olmasın, Nastenka," dedi. "Böyle kitapları okutmam sana, kötü şeyler öğrenirsin."

"Nedir kötü dediğin şeyler, nineciğim? Neler yazılıdır o kitaplarda?"

"Neler mi yazılı? Delikanlıların temiz aile kızlarını evlenme vaadiyle baştan çıkardıktan sonra sokak ortasında bıraktıkları, kızların da acınacak durumlara düştükleri yazılı. Ben böyle kitaplardan çok okudum, kızım; insan eline bir almayagörsün, gözü ne uyku görür, ne de başka bir şey. Onun için benim sana söyleyeceğim şu: Elini sürme onlara! Hangi kitapları göndermiş bakayım?"

"Walter Scott'un romanları hepsi de nineciğim."

"Walter Scott'un romanları mı? Bunda bir dalavere olmasın? Aman dikkat et kızım, yaprakları arasına aşk mektubu falan koymuş olabilir."

"Yok öyle bir şey."

"Ciltlerin arasına bak. Bu düzenbazların işine akıl ermez."

"Ciltlerin arasında da yok."

"Eh, iyi öyleyse."

Böylece Walter Scott'u okumaya başladık, bir ay geçmeden kitapların hemen hemen yarısı bitmişti. Kiracımız bize durmadan yenilerini gönderiyordu. Puşkin'den de yolladı birkaç tane. Öyle oldu ki, kitap gelmese canım sıkılmaya başladı. Artık peri padişahının oğluyla evlenmeyi düşünmez olmuştum. Nasıl oldu bilmem, bir gün kiracımızla merdivende karşılaştık. Ninem beni bir şey almaya göndermişti. Adam durdu. Ben kızarınca o da kızardı. Ama o hemen gülerek selam verdi. Sonra ninemin nasıl olduğunu, kitapları okuyup okumadığımı sordu. Ben de okuduğumu söyledim. Bunun üzerine:

"En çok hangi kitapları beğendiniz?" dedi.

Ben de:

"Ivanhoe ile Puşkin'in eserlerini" dedim.

O günkü konuşmamız bu kadarla bitti.

Bir hafta sonra gene merdivenlerde çıktı karşıma. Bu sefer beni ninem göndermemiştii, ben bir iş uydurup çıkmıştım. Öğleden sonra saatin üçüydü, kiracımız hep o saatte eve gelirdi.

"Merhaba!" dedi.

"Merhaba!" diye karşılık verdim.

"Bütün gün büyükannenizin yanında oturmaktan canınız sıkılmıyor mu?"

Onun bu sorusu üzerine öyle utandım, öyle utandım ki, bilemezsiniz! Başkalarının durumu bilmesi pek gücüme gitmişti. Hiç yanıt vermeden hemen uzaklaşmak istedimse de yapamadım.

"Siz iyi bir kızsınız" dedi. "Böyle konuştuğum için de bağışlayın beni. İnanın, ben sizin iyiliğinizi büyükannenizden daha çok düşünüyorum. Gidip geleceğiniz, görüşeceğiniz kız arkadaşlarınız yok mu sizin?"

Olmadığını söyledim. Bir Maşenka vardı, o da Pskov'a gitmişti.

"Bakın, benimle operaya gelir misiniz?"

"Operaya mı? Ya büyükannem ne der?"

"Büyükannenize duyurmayız."

"Olmaz, büyükannemi aldatmam ben. Hoşça kalın."

"Güle güle."

Bundan başka bir şey söylemedi.

Akşam yemeğinden sonra bir de baktım, bize gelmiş. Oturdu, uzun uzun konuştuk; ninemin nerelere gittiğini, ahbablarımızın olup olmadığını sordu. Sonra birdenbire:

"Bugün operaya, Sevil Berberi için loca aldım. Arkadaşlarla gidecektik ama işleri çıkmış, gelemiyorlar. Bilet elimde kaldı."

Ninem sevinçle:

"Sevil Berberi mi?" diye sordu. "Hani şu benim gençliğimde oynanan Sevil Berberi olmasın?"

Kiracı;

"Ta kendisi!" dedi, yan gözle de bana baktı. O zaman durumu kavradım, kızardım. Yüreğim küt küt atmaya başladı.

"Demek o eski Sevil Berberi... Hey gidi günler, hey!.. Gençliğimde bizim evde küçük bir sahnemiz vardı, Rozina'yı ben oynamıştım."

"Bu gece gitmek ister misiniz? Biletlerim yanmasın bari."

Ninem kabul etti:

"Hay hay, gidelim. Benim Nastenka opera nedir, bilmez daha." Sevincimden yerimde duramıyordum. Hemen hazırlığa başladık, giyinip kuşandıktan sonra yola çıktık. Ninemin gözleri görmediği için yalnızca müzik dinlemeye gidiyordu. Daha doğrusu bunu benim için yapmıştı. Ne de olsa iyi bir kadındır ninem. Ama bize kalsa kapıdan dışarı adımımızı atmazdık. Size Sevil Berberi'nin üzerimde bıraktığı izlenimleri anlatacak değilim. Kiracımız temsil boyunca, bana öyle okşayıcı gözlerle bakıyor, öyle güzel konuşuyordu ki, gündüz bana operaya gitmeyi yalnızca beni tanımak için önerdiğini hemen anladım. Sevinçten kabıma sığamıyordum. O gece kendimden pek hoşnut, son derece neşeliydim. Yüreğim şiddetle çarpıyordu, ateşim de biraz yükseldi. Bütün gece Sevil Berberi'ni sayıkladım. O geceden sonra bize sık sık geleceğini sanıyordum, oysa hiç de öyle olmadı. Neredeyse gelip gitmeyi iyice kesecekti. Ayda bir, o da bizi operaya götürmek için kapımızı çalıyordu. Birkaç kez daha gittik. Ama ben hiç hoşnut değildim. Bu çağrılar, ninemin benimle ilgilenmemesinden dolayı bana acıdığı için yaptığını anlıyordum. Daha başka ne olabilirdi ki! Gün geçtikçe üstüme bir hal geldi: Oturduğum yerde duramaz oldum. Ne kitap okuyabiliyor, ne de el işi yapmak istiyordum. Bazen bir gülme tutar, ninemi kızdırmaya başlardım, bazen de içli içli ağlardım. Sonunda öyle zayıfladım ki, neredeyse yatağa düşecek duruma geldim. Opera mevsimi geçmişti, kiracımız artık bize hiç uğramıyordu. Birbirimize rasladığımız zamanlar -hepsi de merdivenlerde oluyordu tabii- benimle konuşmak istemiyormuş gibi ciddi ciddi selam veriyor, ondan sonra hemen oradan ayrılıyordu. Bense yüzüm pancar gibi kıpkırmızı merdivenin ortasında, olduğum yerde kalıyordum. Zaten onunla karşılaştığım zaman kanım beynime vururdu. Eh, öyküm sonuna yaklaşıyor. Tam geçen yılın mayısında kiracımız bize gelerek, nineme buradaki işlerini bitirdiğini, bir yıllığına Moskova'ya gideceğini söyledi. Bunu işitir işitmez beynimden vurulmuşa döndüm, hemen orada iskemleme çöktüm. Ninem farkına varmadı neyse ki. Kiracı bizimle vedalaşarak odasına çekildi.

Peki, şimdi ben ne yapacaktım! Düşündüm, taşındım, en sonunda kararımı verdim. Ertesi gün gidecekti. Kararımı yerine getirmek için ninemin yatmasını bekledim. Tasarladığım gibi de yaptım. Bütün giysilerimi birkaç kat çamaşırda birlikte bir bohçaya koydum, bohçayı elime alarak yukarı, kiracının odasına doğru yürüdüm. Damarlarımdan kanım çekilmiş gibiydi, tavan arası bir saatlik yol gibi geldi. Kapısını açıp içeri girdiğim zaman kiracımız hayalet görmüş gibi sıçradı yerinden. Ama ayakta zor durduğumu görerek koşup bir bardak su getirdi.

Yüreğimin atışından beynim zonkluyordu, kafamın içi karmakarışık. Biraz kendime gelince bohçayı yatağının üstüne bıraktım. Kendim de hemen oraya çöküp, ellerimle yüzümü kapayarak, iki gözüm iki çeşme ağlamaya başladım. Bir anda her şeyi anlamıştı. Yüzü sapsarı, karşımda duruyordu. Gözlerinin o hüzünlü bakışını görünce neredeyse yüreğim paralanacak gibi oldu.

"Bakın, Nastenka", diye başladı konuşmaya, "Ben yoksul bir adamım. Ne param pulum, ne de doğru dürüst bir işim var. Evlenirsek size nasıl bakarım?"

Uzun uzun konuştuk. Ben öfkemi daha fazla yenemeyerek, ninemin yanında eteğim iğneli oturamayacağımı, başımı alıp gideceğimi, isterse onunla birlikte Moskova'ya gelebileceğimi söyledim.

Onsuz yaşayamayacağımı da ekledim. Utanç, sevgi, gurur; bütün duygular karmakarışık olmuştu içimde. Heyecandan kıvranarak kendimi yatağa attım. Geri çevrilmekten öyle korkuyordum ki!

"Sevgili Nastenka, benim iyi yürekli kızım; dinleyin beni.

Size yemin ederim, bir gün evlenecek duruma gelirim, yaşamımın biricik mutluluğu siz olacaksınız. Şimdi Moskova'ya gidiyorum, orada bir yıl kadar kalacağım. İşlerimi düzene koyacağımı umuyorum. Döndüğüm zaman beni unutmamış olursanız evlenir, mutlu oluruz. Ama şimdi olmaz, şimdiden söz vermeye hiç hakkım yok. İşte, tekrar söylüyorum, bir yıl sonra değilse bile bir gün mutlaka olacak. Doğaldır ki, siz başkasını bana yeğlemezsiz. Onun için sizi sözümle bağlamak istemiyorum."

Bunları söyledikten sonra da ertesi gün çıktı gitti.

Konuştuklarımızdan nineme tek sözcük çıtlatmamaya karar vermiştik. Bunu o istemişti. İşte böyle, öyküm hemen hemen burada bitiyor. Bir yıl doldu, kendisi tam üç gündür burada. Sonucu öğrenmek için sabırsızlanarak:

- E, sonra, diye bağırdım.

Nastenka güçlkle konuşuyormuş gibiydi.

- Hâlâ da ortalarda yok! Hiçbir haber alamıyorum.

Ondan sonra da konuşmadan bir süre durdu. Başını önüne eğmişti. Ama birden göğsü hıçkırıklarla sarsılmaya başladı. Hıçkırıklar içimi paralıyordu. Sonunun böyle bitmesini hiç beklemiyordum.

Ürkek, sıkılğan bir sesle:

- Nastenka, Tanrı aşkına ağlamayın, dedim. Nereden biliyorsunuz, belki daha gelmemiştir...

- Hayır, biliyorum, o burada. Gitmeden önceki gece sözleşmiştik. Neler konuştuğumuzu anlattım size. İşte o gün buraya, tam bu rıhtıma gezmeye çıkmıştık. Bu kanepede oturuyorduk, saatin onuydu. Artık ağlamıyordum, anlattıklarını tatlı tatlı dinliyordum... Moskova'dan döner dönmez bize geleceğini, ben onu reddetmezsem nineme her şeyi anlatmak istediğini söyledi. Şimdi burada olduğunu biliyorum, ama uğramadı işte!

Böyle derken gözyaşları yeniden boşaldı. Üzüntüyle fırladım yerimden.

- Durun canım! Üzüntünüze bir çözüm yolu bulacağız elbet!
Bakın, Nastenka, ona ben kendim gitsem nasıl olur?

Başını kaldırarak bana baktı.

- Olur mu öyle şey?

Toparlanarak:

- Öyle ya, olmaz, dedim. Ha, bir yol daha var: Mektup yazın.

Nastenka:

- Bu hiç olmaz, dünyada yapamam, dedi.

Ben diretmeye devam ettim:

- Neden olmasın? Mektuptan mektuba fark var, yazışa bakar!
Bana kalırsa bu düşünce pek yerinde. Biliyorsunuz, Nastenka,
size kötü bir öğüt veremem ben. Her şey yoluna girecek. İlk
adımı siz attığınıza göre, şimdi de...

- Hayır olmaz! Sanki zorla askıntı...

Artık açıkça gülümseyerek:

- Ah, benim iyi yürekli Nastenkam! diye sözünü kestim. Doğru
düşünmüyorsunuz. Madem size söz vermiş, öyleyse onu aramaya
hakkınız var. Üstelik anladığıma göre kibar bir adama
benziyor. Size karşı dürüst davranmış.

İleri sürdüğüm düşüncelerin doğruluğuna, kanıtlarımın
mantıklılığına güvenim gittikçe artıyordu.

- Dürüst davranmış, çünkü sözüyle kendini bağladığı ortada.
Evlenecek olursa sizden başkasıyla evlenmeyeceğini
söylediğine, ayrıca sizi de bütünüyle özgür bıraktığına göre
daha ne istiyorsunuz? Öyleyse bu işe önce siz
başlayabilirsiniz. Çünkü hakkınız var, çünkü ona karşı
avantajlı durumdasınız. Diyelim, adamı reddetmek isteseydiniz
ne yapacaktınız?

- Şey... Siz olsaydınız nasıl yazardınız?

- Neyi?

- Bakın nasıl yazardım: İlk "Sayın Bay!.." diye başladım.

- "Sayın Bay" diye başlamasam olmaz mı?

- Olmaz! Ama neden olmasın? Bana kalırsa...

- Peki sonra?

- "Sayın Bay! Özür dileyerek..." Hayır, hayır, özür dilemeye
falan gerek yok! Haklı durumunuz ortada. Öyleyse sıcak bir
mektup yazın:

"Size önce ben yazıyorum. Sabırsızlığımı bağışlayın. Bütün bir
yıl umut içinde bekledikten sonra bir günlük daha kararsızlığa
dayanamayıp, bilmem ne derece yanlış! Evet, siz buraya
geldiniz, ama niyetinizi değiştirmiş olamaz mısınız? Öyleyse
mektubumdan sitem ettiğim ya da sizi suçladığım anlamını
çıkarmayın. Kalbinize hükmedemedim diye suçlayacak değilim. Ne
yapalım, yazgım böyleymiş!

Soylu bir insansınız. Sabırsızlığın bana yazdırdığı bu
satırları anlayışla karşılayacağınızı umarım. Bunları yazanın
danışacak, akıl soracak tek yakını olmadığı gibi yüreğine söz
geçirmekte güçlük çeken zavallı bir kız olduğunu da unutmayın.
Bir anlık bile olsa içime düşen bu kuşkudan dolayı affınızı
dilerim. Sizi sevmiş, hâlâ da seven birisini kırmayı

aklınızdan bile geçirmeyeceğinizi biliyorum."

Gözleri sevinçten parlayan Nastenka:

- Evet, tam düşündüğüm gibi, diye bağırdı. Siz benim kuşkularımı giderdiniz. Sizi bana Tanrı gönderdi. Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim.

Kızın sevinçli yüzüne hayran hayran bakıyordum.

- Niçin teşekkür ediyorsunuz, Nastenka? Beni size Tanrı gönderdi diye mi?

- Elbette.

- Ah, Nastenka! Bazı insanlar aramızda yaşıyorlar diye şükrederiz. İşte ben de size rasladığım, ömür boyunca aklımdan çıkmayacağınız için aynı minnet duygusuyla doluyum.

- Peki, yetişir yetişir! Şimdi dinleyin beni. Bizim sözümüz şöyleydi: Moskova'dan döner dönmez, ya işin aslından habersiz, kötülük düşünmeyen bir tanıdığa mektup bırakacak, ya da - mektupta her şeyi yazması zor olacağı için bundan vazgeçerse- aynı gün sözleştiğimiz bu yere tam saat 10'da gelecekti. Onun geldiğini biliyorum; ama üç gün geçtiği halde ne mektubu var, ne de kendisi. Gündüzleri ninemin yanından ayrılamam. Onun için şu mektubu sözünü ettiğim tanıdığa götürüverin. Onun adresine yollarlar. Yanıt gelirse yarın akşam 10'da buraya getirirsiniz.

- Peki ama mektup! Daha mektubu yazmadınız!.. Yanıtı ancak öbür gün alırsınız.

Şaşırmış gibiydi.

- Mektup mu? Öyle ya... Şey...

Kekeleyerek durdu. Kıpırmızı kesilen yüzünü öbür yana çevirdi. O anda da elime bir zarf tutuşturduğunu hissettim. Önceden yazılıp hazırlanmış, zarfının ağzı kapatılmış bir mektuptu bu. Hatırimda zarif, sevimli bir yüz canlandı.

- R, o - Ro, s, o - si, n, a - na! diye başladım.

Sonra ikimiz birden:

- Rosina! diye bağırdık.

Coşkunkluk içinde neredeyse kucaklayacaktım onu. Yüzünün kızarıklığı geçmemişti, kara kirpiklerinden inci taneleri gibi yaşlar dökülürken gülüyordu. Sonra çabuk çabuk,

- Eh, bugünlük yetişir. Hoşça kalın! dedi. Mektup elinizde, götüreceğiniz adres de yazılı. Hadi hoşça kalın! Yarın görüşürüz.

İki elimi birden tutarak bütün gücüyle sıktı. Sonra başıyla selam verdi, evinin bulunduğu sokağa ok gibi daldı. Durduğum yerde arkasından bakakaldım.

Karanlıkta iyice gözden kaybolunca: "Evet, yarına... Yarına kadar!" diye geçirdim içimden.

ÜÇÜNCÜ GECE

Bugün yağmurlu, iç karartıcı, kederli bir hava var, tıpkı gelecekteki yaşlılığım gibi. Birtakım garip duygular, kötümser düşünceler, kendi kendime açıklayamadığım sorular sabahtan

beri kafamı kurcalıyor, ama bunları açıklığa kavuşturacak gücüm yetmediği gibi, böyle bir istek de duymuyordum. Zaten bu işi yapacak adam mıyım ki!

Bugün görüşmeyeceğiz. Dün ayrılırken ortalığı sis bürümüş, bulutlar göğü kaplamaya başlamıştı. Ben bugün için havanın iyi olmayacağını söyledim. Nastenka ise yanıt vermedi; kötü bir kehanette bulunmaktan çekiniyor gibiydi. Dün onun için bulutsuz, aydınlık bir gündü; hiçbir bulut mutluluğuna gölge düşüremezdi.

- Yağmur yağarsa görüşemeyiz, dedi. Gelemem ben.

"Nastenka belki de bugünkü yağmurun farkına varmamıştır" diye düşündüm. Ama gerçekten gelmedi. Aradan iki gün geçti.

Dün üçüncü buluşmamız, üçüncü beyaz gecemizdi...

Ulu Tanrım, sevinç ve mutluluk insanı ne kadar güzelleştirir, insan yüreği sevinçten nasıl da coşarmış! Yüreğin bu coşkunuğu; içindekini başkasının yüreğine de dökmek, her şeyin neşeye boğulduğunu, gülüp oynadığını görmek içindi sanki! Sevincin bu derecesine raslamamıştım doğrusu! Nastenka'nın söylediklerinden bana karşı büyük bir şefkat, büyük bir yakınlık duyduğu anlaşılıyordu. Bana sokuluyor, bir dediğimi iki etmiyor, hoşuma gitmek için ne yapacağını şaşırtıyordu. Mutlu olmanın verdiği bir işveliliği vardı.

Ben... Ben de bunlara inanıyor, onun bana karşı...

Ama nasıl böyle düşünebilmişim? Bir insan bütün bunların bir başkası için yapıldığını anlamayacak denli kör olabilir miydi?

Bana karşı gösterdiği şefkat, özen ve sevginin... Evet bana olan sevginin, bir başkasıyla görüşeceği için duyduğu sevinçten, mutluluğunu benimle paylaşma isteğinden ileri geldiğini nasıl da anlamamışım?.. Boşu boşuna bekledikten sonra adam gelmeyince, Nastenka somurttu, ürktü, korkuyla içine kapandı. Hareketleri, konuşmaları eski işvesini, eski cıvıl cıvıl neşesini yitirdi. Tuhaf değil mi; kendisi için özlediği, benimle de paylaşmak istediği mutluluğa kavuşamayacağı korkusuydu asıl onun bana ilgisini artıran! Zavallı Nastenka; korkusu, şaşkınlığı o dereceye vardı ki, sonunda benim kendisini sevdiğimi anladı ve o anda talihsiz aşkımdan dolayı bana acıdı. Her zaman öyle değil midir? Mutsuz olduğumuz zamanlar başkalarının mutsuzluğunu daha bir derinden duyarız. O zamanlar duygular incelik güçleniyor.

Buluşma saatini iple çekerek Nastenka'yı görmeye büyük bir heyecanla koştum. Şu andaki hislerimin böyle olacağı, bu işin umduğum gibi bitmeyeceği aklıma gelir miydi? Nastenka sevinçten, gözleri ışıldayarak yanıt bekliyordu. Yanıt, çağrısına koşarak gelen sevgilisi olacaktı. Benden tam bir saat önce gelmişti. İlk her şeye, her sözüme kahkahalarla gülüyordu. Bir aralık sustuğumu görünce:

- Niçin bu kadar sevinçli olduğumu biliyor musunuz? dedi. Size bakmak neşemi artırıyor. Sizi bugün öyle seviyorum ki!

- Öyle mi? dedim.

Yüreğim hızla çarpmaya başlamıştı.

- Bana âşık olmadığınız için çok seviyorum sizi. Sizin yerinizde bir başkası olsa bana sataşır, dirlik vermez; ahlarla, oflarla âşık numarası yapardı. Ama siz candan dostsunuz.

Böyle diyerek elimi öyle sıktı ki, az kalsın bağıracaktım. Bir süre güldükten sonra yüzü birden ciddileşti.

- Hem de öyle candan bir dostsunuz ki, anlatamam! Sizi bana Tanrı gönderdi! Şimdi yanımda bulunmasaydınız, kim bilir ne durumlara düşerdim. En başta çıkarıcı değilsiniz. Bana karşı da tertemiz bir sevginiz var. Ben evlendikten sonra gene dost, kardeşten daha yakın iki dost olacağız. Sizi hemen hemen onun kadar seveceğim...

O anda korkunç bir hüznü duydum, gene de, nedense içimden gülmek geldi.

- Sinir bunalımı geçiriyorsunuz dedim. Gelmeyecek diye içinizde bir korku var.

- Aşkolsun! Eğer daha az mutlu olsaydım, güvensizliğiniz, siteminiz yüzünden ağlayabilirdim. Ama... Şey... Aklıma soktuğunuz bu düşünce beni rahat bırakacağı benzemiyor. Neyse, bunları sonra düşünürüm: Ne yalan söyleyeyim doğrudu dediğiniz. Evet! Kendimde değil gibiydim, baştan aşağı dikkat kesildim; duygulanışım bu yüzdendi. Aman bırakalım şimdi şu duygu konusunu.

O sırada ayak sesleri işitildi, karanlıkta birinin bize doğru yürüdüğünü gördük. İkimiz de titriyorduk, Nastenka çığlığını zor tuttu. Kızın elini bıraktım, ondan uzaklaşmak için davrandım. Ama aldanmıştık, gelen o değildi.

Nastenka tekrar elini bana uzatarak:

- Neden korkunuz? dedi. Elimini niçin bıraktınız? Ne çıkar bundan? Onu birlikte karşılayacağız. Birbirimizi ne kadar sevdiğimizi görmesini istiyorum.

Kendimi tutamayarak;

- Birbirimizi ne kadar sevdiğimizi görsün! diye bağırdım.

O anda da şunları düşünüyordum: "Ah, Nastenka, Nastenka! Bu sözlerinle neler anlattığını biliyor musun! Böyle bir sevginin birinin yüreğini buz gibi yapacağı, ruhunu karartacağı aklına gelir miydi? Senin elin buz gibi, oysa benimki ateşten yanıyor... Gözlerin bağlı senin, Nastenka! Ah, mutlu bir insan bazen ne çekilmez oluyor! Ama sana kızmak elimde değil!.."

Daha fazla dayanamayacaktım.

- Size bugün neler olduğunu anlatayım mı? diye başladım.

- Ne oldu, bir şey mi var? Hadi anlatsanıza! Deminden beri niçin sustunuz?

- Önce, verdiğiniz işi yaptım. Ahbaplarınıza gidip mektubu bıraktım. Sonra da eve dönünce uyudum.

Nastenka gülerken sözümü kesti:

- Hepsi bu kadar mı?

Gözlerimde budalaca yaşların biriktiğini hissederek isteksiz isteksiz:

- Hemen hemen bu kadar, dedim. Buluşmamıza birkaç saat kala

uyandım, sanki hiç uyuyamamıştım. Bilmiyorum bana ne oldu. Gelirken size bunları anlatmak istiyordum... Zaman durmuş, o anda içimdeki duygular sonsuzlaşmış gibiydi. O anın sonsuza kadar uzayacağını, yaşamın benim için durduğunu hissediyordum. Gözlerimi açtığım zaman sanki çok eskiden işitip ezberlediğim, sonra da unuttuğum tatlı bir ezgi çalınıyordu kulağımda. Yaşadığım sürece ruhumdan kopmak isteyen ve şimdi fırsat bulan bir ezgi...

- Çok tuhaf! Nasıl bir şey bu? Bundan hiçbir şey anlamadım.

- Oysa size bu tuhaf duyguyu anlatmayı ne kadar isterdim, Nastenka!

Yalvaran sesimde zayıf, gizli bir umut seziliyordu. Ah, seni şeytan! Bir anda anlamıştı.

- Yeter bırakın şimdi bunları! dedi.

O anda da son derece neşeli, afacan bir havaya bürünerek koluma girdi. Durmadan gülüyor, benim de gülmemi istiyordu. Utanarak söylediğim her söze ise çınlayan, uzun bir kahkahayla, yanıt veriyordu... Tam kızmak üzereydim ki, bu kez de cilve yapmaya başladı.

- Bakın, size ne söyleyeceğim: Bana âşık olmadığınız için biraz üzülüyorum. İnsanoğlu ne anlaşılmaz yaratık, değil mi? Ama, ey benim başeğmez dostum, saf bir kızım diye beni beğenmediğinizi söyleyemezsiniz. Çünkü size her şeyi, aklımdan geçen en saçma düşünceleri bile anlatıyorum.

- Durun bakayım, sanırım saat 11'i çalıyor.

Kentin uzaktaki bir kilisesinden saat gongunun ölülü, tok sesleri geliyordu. Nastenka birden durdu, gülmeyi bırakarak vuruşları saymaya başladı. Sonra ürkek, kararsız bir sesle:

- Evet, on bir, dedi.

Onu ürkütüp saat vuruşlarını saydırdığım için o anda pişman oldum, kinime yenik düştüğüm için de kendime lanet okudum.

Zavallı kızcağız adına için için üzülürken kusurumu başışlatacak yollar arıyordum. Gönlünü almaya; çeşitli kanıtlar, akla yakın nedenler ileri sürerek adamın niçin gelmediğini açıklamaya çalıştım. O anda hiç kimse Nastenka kadar kolay kandırılamazdı. Aynı durumda olan herkes, söylenen avutucu sözlere, içine su serpecek en ufak haklılık sebebine canla başla sarılırdı.

İleri sürdüğüm kanıtların açıklığına kendim bile hayran kalarak gittikçe yükselen bir sesle konuşmaya başladım:

- Biz de tuhaf insanlarız doğrusu! Düşünün bir kere, nasıl gelebilirdi! Nastenka, beni yanıltıp aklımı öyle çeldiniz ki, zaman hesabını bile unuttum! Bir kere mektubu yeni almış olabilir. Sonra, belki gelemeyeceği için mektubunuza yanıt vermeyi düşünüyordur. Tabii, mektup yarından önce geçmez elinize. Ben yarın erkenden yoklar, size hemen bildiririm. insanın aklına her türlü olasılık geliyor. Örneğin mektup vardığında evde değildi. Belki mektup hâlâ eline ulaşmamıştır. Her şey olabilir...

- Doğru, ben bunları düşünmemiştim. Kuşkusuz hepsi olabilir.

Nastenka bunları uysal bir sesle söylemişti, ama müziğin uyumunu bozan çatlak bir ses gibi, gizli, cılız bir düşüncenin zihnini bulandırdığı seziliyordu. Konuşmasına devamla;

- Bakın, ne yaparsınız, dedi. Yarın elden geldiğince erken gider, yanıt gelmişse hemen bana getirirsiniz. Nerede oturduğumu biliyorsunuz, değil mi?

Nastenka bir kez daha adresini tekrarladı. Ondan sonra da sokulgan, ürkek bir hal aldı. Görünüşte beni dikkatle dinliyordu. Ama nasıl oldu bilmem; kendisine bir soru sormuştum ki, yanıt vermedi, şaşırarak başını yana çevirdi. Dönüp yüzüne baktım: Tam da düşündüğüm gibi, ağlıyordu.

- E, beğendiniz mi şimdi yaptığınızı! Daha çocuksunuz vallahi!.. Hadi kesin, bakayım ağlamayı.

Nastenka gülümsemeye, sakın durmaya çalıştı, ama çenesi titriyor, göğsü kalkıp kalkıp iniyordu. Bir süre sustuktan sonra;

- Sizi düşünüyorum da, ne kadar iyi bir insan olduğunuzu anlamamak için taş olmak gerek, dedi. Biliyor musunuz, aklıma ne geldi? Aranızda bir karşılaştırma yaptım. Niçin o siz değilsiniz? Niçin o size benzemiyor?.. Onu daha çok sevmekle birlikte, siz daha iyisiniz.

Yanıt vermedim. Benim bir şeyler söylememi istiyor gibiydi.

- Belki onu yeterince anlamadım, belki iyice tanımıyorum. Ne tuhaf, ondan biraz çekinirdim; ağırbaşlı, gururlu bir görünüşü vardı. Kuşkusuz onun böyle görünmesine karşılık benden daha yufka bir yüreği olduğunu biliyorum. Bohçamı alıp odasına çıktığım geceki bakışını dünyada unutamam. Gene de ona karşı büyük bir saygı duyuyorum. Acaba kendimi onun dengi saymadığım için mi?

- Değil, Nastenka, yanılıyorsunuz. Onu dünyada her şeyden çok, hatta kendinizden de çok sevdiğiniz için size öyle geliyor.

- Peki, öyle olsun, dedi Nastenka saflıkla. Bakın, şimdi aklıma ne geldi: Artık ondan hiç söz açmayacağım. Başka şeylerden konuşalım daha iyi. Çoktandır kafamı kurcalayan bir şey var. Niçin insanlar birbirlerine karşı açık yürekli davranmıyorlar? Neden en iyi insan bile karşısındakinden bir şeyler gizliyor, bütün düşündüklerini açıklamıyor?

Sözlerimizin yabana atılmadığını bildiğimiz zamanlar bile neden içimizden geçenleri olduğu gibi söylemiyoruz? Neden herkes olduğundan sert görünmek istiyor? Duygularını hemen açığa vurursa altta kalacakmış, küçük düşürülecekmiş gibi bir korkuya kapılıyor?..

O anda ben de duygularımı her zamankinden çok baskı altında tuttuğum için sözünü kestim:

- Doğru söylüyorsunuz, Nastenka. Ama bunun çeşitli nedenleri var.

Nastenka çok heyecanlıydı.

- Ama herkes öyle değil! Örneğin, siz... Siz başkalarına benzemiyorsunuz. Bilmem nasıl anlatayım... Bana öyle geliyor ki, siz... Şimdi bile... Benim için kendinizden bir şeyler

veriyorsunuz...

Nastenka bana göz ucuyla ürkekçe bakarak konuşmasını sürdürdü:

- Böyle konuştuğum için kusuruma bakmayın. Ben okumamış bir kızım, insanlar arasına pek girip çıkmışlığım yok, onun için bazen düzgün konuşmayı bile beceremiyorum.

Sesi gizli bir tutkuyla titriyordu, yine de gülümsemeye çalıştı.

- Söylemek istediğim şu ki, bana karşı beslediğiniz duygulardan dolayı size müteşekkirim... Tanrı sizi mutlu kılsın! Geçen gün hayalciliğiniz konusunda anlattıklarınızın hiçbirisi doğru değil. Yani bu sözlerin sizinle pek ilgisi yok. Siz hayallerden kurtulabiliyorsunuz. O gün anlattıklarınızdan başka bir insansınız. Bir gün severseniz, sevgilinizle mutlu olmanızı dilerim. Seveceğiniz kız için böyle bir dileğim yok, çünkü sizinle nasıl olsa mutlu yaşayacak. Bunu bilerek söylüyorum, ben de bir kadını, öyleyse sözlerime inanın... Nastenka sustu, elimi kuvvetle sıktı. Heyecandan ben de konuşamıyordum. Birkaç dakika böyle geçti. Sonunda başını doğrulttu:

- Evet, anlaşılan bugün gelmeyecek! Vakit oldukça geçti, dedi. İnandırıcı, kesin bir sesle:

- Yarın gelir, dedim.

Nastenka'nın yüzüne neşe geldi.

- Evet, artık ben de sizin gibi düşünüyorum; ancak yarın gelebilir. Eh, hoşça kalın! Yarın görüşürüz. Yağmur yağarsa belki gelmem. Ama öbür gün, ne olursa olsun, kesinlikle geleceğim. Siz de gelmezlik etmeyin. Anlatacağım çok şey olacak.

Aydınlık gözlerini gözlerime dikerek elini uzattı.

- Artık her zaman birlikte olacağız, değil mi?

Ah, Nastenka şu anda duyduğum yalnızlığı bir bilsen!

Ertesi gün saat 9'u çalınca, odamda duramaz oldum, havanın bozukluğuna aldırmandan sokağa fırladım. Biraz sonra, kanepemizde oturmaktaydım. Gelirken Nastenkalar'ın evine bir bakayım dedim, ama sokaklarına saptıktan sonra eve birkaç adım kala, utanarak başımı bile kaldırmadan geri döndüm.

Eve geldiğim zaman şimdiye dek tatmadığım bir sıkıntı çökmüştü içime. Bir de havanın rutubeti, somurtkanlığı vardı bunun yanında! Hava bari iyi olsaydı, vaktimi gezmekle geçirir, eve dönmezdim.

Ne yapalım, yarını bekleyeceğiz. Yarın Nastenka her şeyi, her şeyi anlatacak.

Ya mektup? Mektup da yoktu bugün! Ama ne gereği var? Artık kavuşmuşlardır birbirlerine.

DÖRDÜNCÜ GECE

Tanrım, her şey böyle mi bitecek, sonunda bu mu olacaktı?

Saat 9'da geldim. Nastenka oradaydı. Uzaktan bakınca ilk gördüğüm günkü duruşunu anımsatıyordu. Gene öyle, rıhtımın

demir parmaklığına dayanmıştı. Yanına iyice sokulduğum halde fark etmedi beni.

Heyecanımı olanca gücümle bastırarak:

- Nastenka! diye seslendim.

Birden bana döndü:

- Verin hadi! Daha ne duruyorsunuz?

Afallayarak baktım. Parmaklığa tutunmuştu.

- Hani? Mektup nerede? Getirmediniz mi mektubu?

Şaşkınlığımı iyice artmıştı.

- Bende mektup yok!.. diyebildim. Siz onunla görüşmediniz mi daha?

Beti benzi attı; bakışları yüzüme çakılı, öylece kaldı. Son umudunu da ben kırmıştım. Sonunda kesik kesik bir sesle:

- Eh, ne yapalım! Yapılacak bir şey yok, dedi. Demek benden yüz çevirdi.

Gözlerini indirdi, sonra bana bakmak istedi, bakamadı. Birkaç dakika daha böyle heyecanını yenmeye çalıştıysa da sonunda dayanamadı, başını yana çevirip rıhtımın parmaklığına yaslanarak hüngür hüngür ağlamaya koyuldu.

- Bırakın canım ağlamayı, dedim.

Ama kızcağızın yüzüne bakınca konuşmayı sürdüremeyeceğimi anladım. Hoş, ona ne söyleyebilirdim ki!

Durmadan ağlıyordu.

- Beni avutmaya kalkmayın! Bir daha onun sözünü etmeyin! Beni insafsızca, acımadan bıraktığını görmezlikten gelerek hâlâ döneceğini söylemeyin! Ama neden? Neden böyle yaptı? Yoksa mektubumda, o uğursuz mektubumda kötü bir şey mi vardı? Hıçkırıklardan konuşması kesiliyordu. Ona baktıkça yüreğim parçalanacak sandım.

- Ne kadar da gaddar, acımasız davrandı! Hem tek satır, bir tek satır bile yazmadı. Ne olur, bir iki satırla beni sevmediğini, istemediğini bildirseydi! Oysa, üç gündür bir haber yok. Onu sevmekten başka suçu olmayan zavallı, çaresiz bir kızı gücendirmek, küçük düşürmek pek kolayına geldi. Şu üç gündür çektiğimi bir Tanrı bilir. Kendi ayağımla yanına gidişimi, kendimi küçük düşürmeye aldırmandan birazcık sevilme için gözyaşı döküşümü düşündükçe kahroluyorum. Ama işte sonumu görüyorsunuz...

Nastenka birden başını bana çevirdi. Kara gözlerinden şimşek çakıyordu.

- Olacak şey değil bu! Böyle şey dünyada olmaz! Düpedüz tuhaf bir durum! Ya siz yanıyorsunuz, ya ben. Belki de mektubu almamıştır, ne dersiniz? Belki hiçbir şeyden haberi yoktur. Ne olur, siz bir şey söyleyin, bundan bir şey anlıyorsanız bana da açıklayın. Nasıl olur da bu derece hunharca, kaba davranabilir? Tek kelime yazmadı! Dünyanın en aşağılık insanına bile böyle davranılmaz. Yoksa hakkımda kulağına kötü bir şey mi gitti? Belki biri dedikodu falan yapmıştır. Söyleyin, siz buna ne dersiniz?

Söyleyin, siz buna ne dersiniz?

- Beni dinleyin, Nastenka, yarın sizin adınıza ona gideceğim.

- Sonra?
- Ne düşündüğünü öğrenirim, her şeyi de anlatırım.
- Daha sonra?
- Siz şimdi bir mektup yazın. Olmaz demeyin, Nastenka. Dediğimi yapın. Göreceksiniz, davranışınızı saygıyla karşılayacak. Eğer...
Nastenka hemen sözümü kesti:
- Hayır, dostum olmaz. Yetişir artık! Bundan böyle benden tek söz, tek satır yok! Artık onu tanımıyorum, sevmiyorum onu... U-nu-ta-ca-ğım!
Onu kanepeye oturtmak için;
- Kendinizi bu kadar üzmeyin, dedim! Oturun şuraya.
- Üzdüğüm yok zaten, yeter artık. Siz ağladığıma bakmayın, geçer! Yoksa kendime bir şey yapacağımı, kendimi öldüreceğimi mi sanıyorsunuz?
Yüreğim doluydu. Konuşmak istiyor, konuşamıyordum.
Nastenka kolumdan tuttu.
- Beni dinleyin, siz olsanız böyle davranmazdınız, değil mi? Ayağınıza gelen kızı yüzüstü bırakmazdınız. Onun zayıf, budala yüreğiyle böylesine küstahça alay etmezsiniz. Onun yalnız bir kız olduğunu, kendini kollayıp koruyamadığını, gönlüne söz geçiremediğini görerek bu suçsuz kıza acırdınız, değil mi? Oh, Tanrım! Nedir bu başıma gelenler!
Heyecanımı daha fazla yenemediğim için:
- Nastenka! Nastenka! diye haykırdım. Bana işkence ediyorsunuz! Yüreğimi parçalıyor, ölüm azabı çektiyorsunuz! Her şeyi içime atamayacağım artık! İçimde birikenleri konuşmadan edemeyeceğim.
Bunları söyledikten sonra yerimden doğruldum. Nastenka elimi eline aldı, yüzüme şaşkın şaşkın bakıyordu.
- Size ne oldu? dedi en sonunda.
- Beni dinleyin, Nastenka! Size söyleyeceklerim saçma sapan sözler, aptalca zırvalar olabilir. Böyle bir şeyin gerçekleşmeyeceğini bildiğim halde konuşmadan edemeyeceğim. Uğruna acı çektiğiniz kişinin hatırı için söyleyeceklerimi bağışlayın!..
Nastenka ağıdı kesti. Yüzüme diktiği şaşkın gözlerinde tuhaf bir merak parıltısı vardı.
- Neymiş o söyleyecekleriniz?
- Olmayacak bir şey, ama sizi seviyorum Nastenka! İşte hepsi bu kadar! Bakalım bundan sonra benimle eskisi gibi konuşabilecek, söylediklerimi dinleyecek misiniz?
Nastenka sözümü kesti:
- Ne olmuş ki? Bir şey mi var bunda? Sizin beni sevdiğinizi çoktandır biliyor, ama böyle derinden değil de, biraz sevdiğinizi sanıyordum... Demek durum bambaşka!
- Baştan da öyleydi, Nastenka, fakat şimdi, şimdi... Sizin ona bohçanızla gittiğiniz zamanki gibiyim ben de. Hatta daha da kötü, Nastenka. Çünkü onun bir sevdiği yoktu, ama sizin var.
- Neler söylüyorsunuz! Ne demek istediğinizi anlamıyorum. Siz

niçin böyle, hem de neden birdenbire... Aman Tanrım! Ben de saçmalıyorum. Ama siz...

Nastenka büsbütün şaşırmişti. Yanakları kızarak gözlerini yüzüme çevirdi.

- Şimdi ne yapayım, Nastenka? Hadi siz söyleyin! Suçlu olduğumu biliyorum. Güveninizi kötüye kullandım. Ama hayır, Nastenka, suçlu değilim ben. İçimden bir ses böyle söylüyor, haklı olduğumu hissediyorum. Çünkü sizi hiçbir biçimde gücendiremem, sizi incitemem. Dostunuzdum, gene de öyleyim. Değişen bir şey yok. Bakın işte, gözyaşlarım akıyor, Nastenka. Bırakın aksın, kimseye bir zararı var mı? Nasıl olsa kurur... Beni kanepeye oturtmaya çalışıyordu.

- Oturun canım, oturun. Bakın siz şu işe!

- Hayır, Nastenka, oturmayacağım. Artık burada kalamam... Bundan böyle görmeyeceksiniz beni. Söyleyeceklerimi söyleyeyim, ondan sonra gideceğim. Diyeceğim şu ki, sizi sevdiğimi hiçbir zaman öğrenemeyecektiniz. Gizimi kendime saklayacaktım. Böyle bir anda sizi bencilliğimle üzmemem gerekirdi. Ama konuyu siz açtığınıza göre suç benim değil, sizin... Beni yanınızdan kovmaya hakkınız yoktu.

Kızcağız utanmasını elinden geldiğince gizlemeye çalışarak:

- Kovan kim! dedi. Ben sizi kovmuyorum ki!

- Demek kovmuyorsunuz? Oysa ben kendim kaçacaktım... Gene de durmayacağım. Yalnız önce içimi dökeyim. Demin ağlayıp sızlıyordunuz, acı acı sitem ediyordunuz. Çünkü... Çünkü (açıkça söyleyeceğim) aşkınızı reddettiler, sizi yüzüstü bıraktılar. Ben buna katlanamazdım, Nastenka! Yüreğim size karşı öylesine büyük bir sevgiyle doluydu ki, yerimde sakın oturamazdım. Ama sevgimin bir işe yaramadığını görmekle de kahroluyordum. Bu durumda konuşmadan durabilir miyim, Nastenka? Dayanamadım, her şeyi söyledim.

Nastenka'nın yüzünde ne için olduğu anlaşılmayan bir kıpırtı vardı.

- Olsun, söyleyin, hepsini söyleyin. Sizden bunu istemem tuhafınıza gidecek... Gene de söyleyin, konuşun. Niçin böyle istediğimi sonra söylerim. Her şeyi anlatacağım size.

- Bana acıyorsunuz, Nastenka. Bundan başka söyleyeceğiniz bir şey olabilir mi? Giden gitmiş, olan olmuştur; ağızdan çıkan söz geriye dönmez. Artık her şeyi bildiğinize göre işe buradan başlayalım... Siz demin oturduğunuz yerde ağlarken ben kendi kendime düşünüyordum ki... Evet, ne diyordum. Ha, kendi kendime düşünüyordum ki... Hoş, pek olacak bir şey değil ya... Düşündüm ki, herhangi bir sebep yüzünden onu sevmiyor olabilirsiniz. Bunu dün de bugün de düşündüm Nastenka. Öyleyse ne yapıp yapıp kendimi size sevdirmeliydim. Çünkü beni sevmeye başladığınızı kendi ağzınızla söylemişsiniz. İşte söyleyeceklerim aşağı yukarı bunlar. Ha, bir şey daha var: Beni sevmiş olsaydınız şimdi ne yapardık; bir de bunu söyleyecektim. Beni dinleyen dostum -çünkü hâlâ dostumsunuz-, ben basit, yoksul, sıradan bir insanım. Hoş, asıl önemli olan

bu değil -şaşırdığım için geveliyorum bu lafları-... Neyse, bırakalım şimdi bunları. Demek istediğim şu ki, tanımadığım bu adamı sevseniz, sevmeye devam etseniz, ben gene de sizi deli gibi sevecek, ama sevgimin size yük olmaması için elimden geleni yapacaktım. Siz ancak yakınınızda, her an sizin için çarpan, minnet dolu, sımsıcak bir yürek olduğunu bilecek; yalnızca bunu anlayacaktınız. Hem öyle bir yürek ki... Ah, Nastenka, Nastenka!.. Beni ne durumlara soktunuz!..

Nastenka kanepeden ayağa fırlayarak:

- Ağlamayın, ağlamanızı istemiyorum, dedi. Hadi kalkıp, biraz yürüyelim. Ağlamayı kesin artık.

Mendilini çıkarmış, gözyaşlarını siliyordu.

- Eh, oldu. şimdi gidebiliriz. Belki benim de size söyleyeceklerim var. (Sizi hiç aldatmak istemem), onu hâlâ sevmeme karşın, madem beni bıraktı, unuttu... Evet madem... şey... Bana yanıt verin: Diyelim, ben de sizi sevmiş olsaydım, yani yalnızca sizi... Ah, dostum! Bana âşık olmadığınız için sizi överken sizi incittiğimi, sizinle alay ettiğimi anlıyorum şimdi. Ah, ben ne kafasız mışım! Nasıl oldu da düşünemedim, tahmin edemedim! Artık kararımı verdim, her şeyi söyleyeceğim...

- Dinleyin beni, Nastenka! Ne olur, artık gideyim. Çünkü size yalnızca acı ektiriyorum. Bakın, benimle alay ettiğiniz için şimdi de vicdan azabı ekiyorunuz. Ben böyle şey istemem. Kendi derdiniz kendinize yetmiyormuş gibi... Biliyorum, bütün suç bende, Nastenka. Hadi, hoşça kalın.

- Durun, dinleyin beni! Biraz bekleyemez misiniz?

- Neyi? Neyi bekleyeceğim?

- Onu seviyorum, ama geçer bu, geçmesi gerek, geçmemesi olanaksız. Hatta şimdi de geçmiş olduğunu hissediyorum... Belki bugün sona erer. Neden mi? Çünkü ondan nefret ediyorum, siz burada benim yanımda ağlarken o benimle alay etti. Sonra, siz beni onun gibi yüzüstü bırakmadınız. Çünkü beni seviyorsunuz, ama o sevgi nedir bilmedi. Ben de, ben de seviyorum sizi. Hem de sizin beni sevdiğiniz kadar... Size önce de söylemiştim; ondan daha iyi, daha soylu olduğunuz için seviyorum sizi. Çünkü o...

Zavallı kızın heyecanı son derecesini bulmuştu. Sözlerini bitirmeden başını omzuma, sonra göğsüme koydu; acı acı ağlamaya başladı. Avutmak, yatıştırmak için söylediklerim hep boşunaydı; ağlaması bir türlü kesilmiyordu. Durmadan elimi sıkıyor, hıçkırıklar arasında kesik kesik konuşuyordu:

- Biraz durun, şimdi geçer. Size söyleyeceklerim var...

Sanmayın bu gözyaşları başka bir şeyden... Sinirden bu. Durur şimdi.

Sonunda ağlaması geçti, gözlerini sildi, yeniden yürüdük. Ben konuşmak istiyor, Nastenka ise her seferinde beklememi rica ediyordu. Sessizce yürüyorduk... En sonunda kendini toparlayarak konuşmaya başladı. Zayıf ve titrek sesi bana çok dokunarak içimi sızlattı.

- Sakın beni hoppa, gelgeç gönüllü bir kız sanmayın. Bu kadar kolay unutup ihanet edeceklerden değilim. Onu tam bir yıl sevdim. Tanrı adına yemin ederim ki, ona ihanet etmeyi aklımdan bile geçirmedi. Ama olsun, o beni hor gördü, benimle alay etti, Tanrı kusurunu bağışlasın. Beni incitmekle, kalbimi kırmakla eline ne geçti? Hiç! Artık sevmiyorum onu. Çünkü ancak beni anlayan yüce gönüllü, soylu bir insanı sevebilirim. Çünkü ben de öyleyim, o bana layık değil! Neyse, Tanrı kusurlarını bağışlasın. Yanıldığımı anlamakta geç kalmaktansa böylesi daha iyi. Artık tanıyorum onu. Bitti her şey...

Nastenka elimi sıkarak devam etti:

- Sonra, bir şey daha var dostum. Belki de ona olan aşkım bir duygu aldanışından, hayalden başka bir şey değildi. Ninemin dizinin dibinden ayrılmadığım için, can sıkıntısından kapıldığım boş bir duyguydu belki de. Benim sevebileceğim adam başka olmalıydı. Evet, bana acıyacak birini sevmeliydim... Neyse, bırakalım bu konuyu.

Nastenka heyecandan boğulacakmış gibi biraz bekledi.

- Bakın, size söylemek istediğim şu: Eğer onu sevmeme -daha doğrusu sevmiş olmama- karşın siz hâlâ beni seviyorsanız... Nasıl söyleyeyim, aşkınızın çok güçlü, yüreğimden öncekini silecek kadar güçlü olduğunu hissediyorsanız... Bana acıyarak; hayatta yapayalnız, avuntusuz, umutsuz, yazgıyla baş başa kalmamı istemezseniz... Beni her zaman şimdiki gibi severseniz, yemin ederim, şükranım... Şey... Aşkım sizin aşkınıza layık olacaktır. Elimi kabul ediyor musunuz?

Sevinç gözyaşlarını tutamamaya:

- Nastenka! Ah, Nastenka! diye bağırdım.

O da kendini zor tutuyordu.

- Eh, yetişir artık bu kadar! Sanırım söylenecek her şeyi söyledik. Hem siz, hem de ben mutluyuz, değil mi? Öyleyse ne olur keselim bunu; başka şeylerden konuşalım!

- Evet, Nastenka, öyle. Bu konu kapansın. Ben de çok mutluyum. Artık başka konulara geçsek iyi olur. Hadi, ben hazırım. Ama ne konuşacağımızı bilmiyorduk. Gülüyor, ağlıyor, ipe sapa gelmez gevezelikler ediyorduk. Bazen yaya kaldırımdan yürüyor, bazen karşıya geçip orada tur atıyor, sonra gene eski yerimize gelerek rıhtım boyunca gezmeye devam ediyorduk. Çocuklar gibi neşeliydik...

- Şimdi yalnız başımayım. Nastenka, ama ilerde...

Biliyorsunuz, ben dar gelirlili bir adamım. Yılda elime bin iki yüz ruble geçer, bu da fena sayılmaz.

- Elbette. Sonra ninemin dul aylığı da var. Bize yük olmaz.

Onu yanımıza alırız.

- Tabii, ninenizi almadan olur mu! Yalnız şu bizim Matriyona...

- Öyle ya, bizim de Fiyokla var.

- Matriyona iyi kadındır. Tek kusuru, kafasının bomboş oluşu, aklının hiçbir şeye ermemesi. Ama bunun önemi yok...

- Ne fark eder canım! Anlaşmamaları için bir sebep değil bu.

Yarın siz hemen bize taşınmalısınız.

- Nasıl, size mi? Bana göre hava hoş...

- Evet, bizim kiracımız olursunuz. Tavan arasındaki oda boş duruyor. Soylu kişilerden yaşlı bir kadın oturuyordu çıktı. Ninemin genç bir kiracı istediğini biliyorum. "Niçin genç istiyorsun?" diye sordum. "Yaşlandım da onun için. Sakın sana koca aradığımı sanma!" dedi. Ama ben bunun için olduğunu anladım hemen.

- Ah, siz yok musunuz ya!

İkimiz de gülmeye başladık.

- Eh, tamam! Yetişir güldüğümüz! Siz nerede oturuyordunuz! Unuttum.

- X köprüsünün yanında, Barannikov'un evinde.

- Şöyle büyük bir apartman mı bu?

- Evet, büyüktür.

- Biliyorum, güzel apartman. Artık siz oradan vazgeçin de bir an önce bize taşının.

- En geç yarın, Nastenka. Biraz kiradan borçluyum ama zararı yok... Nasıl olsa yakında aylığımı alacağım.

- Ben de belki ders veririm. Önce kendim öğrenir, sonra da başkasına öğretirim.

- Çok iyi Nastenka. Biliyor musunuz, yakında bir de ikramiyem var.

- Demek yarından sonra kiracımız oluyorsunuz?

- Evet. Bakın, Sevil Berberi yeniden sahneye konulacağına göre, birlikte gideriz, ne dersiniz?

Nastenka güldü.

- Gideriz, ama Sevil Berberi olmasın da başka bir temsile gidelim.

- Peki, başka birine... Kuşkusuz böylesi daha iyi olur, ben pek düşünmeden söyledim.

Böyle konuşa konuşa yürüyorduk. Sanki kendimizden geçmiş gibi, nerede yürüdüğümüzün farkında bile değildik. Arada bir durup aynı yerde uzun zaman konuşuyor, sonra tekrar yürüyerek ta uzaklara gidiyor, gözyaşları arasında kahkahalarla gülüyorduk. Bazen Nastenka eve gitmek istiyor, ben de alıkoymayı göze alamadığım için onu evine kadar geçiriyordum. Ama çeyrek saat sonra bir de bakmışız, gene rıhtımda, kanepemizin yanındayız. Bazen de Nastenka içini çekerken gözleri yaşarıyordu. O zaman bana bir ürkeklik geliyor, buz gibi oluyordum. Ama o hemen elimi eline alıyor, beni uzaklara doğru sürüklüyordu. Böylece gevezelik ederek yeniden dolaşmaya koyuluyorduk.

Sonunda Nastenka:

- Artık eve gidelim dedi. Vakit çok geç oldu. Yeter bu kadar yaramazlık.

- Haklısınız, Nastenka. Yalnız ben artık uyuyamam. Eve gitmeyeceğim.

- Ben de uyuyamam herhalde. Gene de siz beni eve kadar geçirin.

- Geçirmez olur muyum!

- Ama bu sefer doğruca eve gideceğiz.
- Hiç merak etmeyin.
- Söz mü? Çünkü sonunda nasıl olsa eve gideceğim.

Gülerek:

- Söz, dedim.
- Hadi öyleyse.
- Peki... Göğe bakın, Nastenka. Yarın çok güzel bir hava olacak, gökyüzü masmavi, ay pırıl pırıl. Bakın şu solgun buluta, neredeyse ayı kaplayacak. Bakın, bakın... ama yanından geçti... Bakıyor musunuz, Nastenka? Ama Nastenka buluta bakmıyordu. Konuşmadan, taş gibi kaskatı, yanımda dikiliyordu. Biraz sonra ürkek, çekingen bir hareketle bana sokuldu. Elimde tuttuğum eli titremeye başladı. Bana daha çok yaslandı.

O sırada önümüzden genç bir adam geçmekteydi. Genç adam hizamıza gelince birden durdu, yüzümüze dikkatle baktı, sonra birkaç adım daha attı. Yüreğim göğsümden dışarı fırlayacak gibi çarpıyordu.

Yavaşça:

- Kim bu adam, Nastenka, diye sordum.
- Bana iyice sokulmuştu, zangır zangır titriyordu.
- O... diye fısıldadı.

Ayakta güçlkle duruyordum. Arkamızdan bir sesin:

- Nastenka! Sen misin, Nastenka? dediğini işittim.

Aynı anda genç adam bize doğru birkaç adım ilerledi.

O ne çığlıktı Tanrım!.. Ya Nastenka'nın ürpermesi, kollarımdan sıyrılarak adama doğru atılması! Olduğum yerde kaskatı kesilmiş, onlara bakıyordum. Ama Nastenka'nın adama kollarını uzatıp boynuna atılmasıyla, sonra yeniden dönmesi bir oldu. Ben daha neye uğradığımın farkına varmadan bir de baktım, Nastenka'nın kolları boynumda, beni sıcak, içten bir öpücükle öpüyor. Ama sonra tek söz söylemeden tekrar ötekine koştu, elini tutarak onu arkasından çekti.

Durduğum yerde, arkalarından bakakaldım. Sonunda ikisi de gözden silindi.

SABAH

Gecelerim o sabah bitti. Berbat bir gündü. Yağmur kederli tıpırtılarla pencere camlarını dövüyordu. Odam karanlıktı, dışarda puslu bir hava vardı. Ağrıdan çatlayan başım dönüyordu. Bütün bedenimi ateş basmıştı.

Bir aralık Matriyona'nın sesini duydum tepemde.

- Postacı sana bir mektup getirdi, bey.
- Mektup mu?.. Kimden?

Heyecandan ayağa fırlamıştım.

- Bilmem ki, bey. Bak hele içine, belki orada yazılıdır.

Zarfı açtım. Ondandı.

"Bağışlayın beni!" diyordu. "Ayaklarınıza kapanarak beni bağışlamanızı diliyorum. Hem sizi, hem de kendimi aldattım."

Bir düş, bir hayaldi bu. Bugün sizi düşündükçe içim parçalandı. Beni bağışlayın!

"Ne olur, beni suçlamayın. Çünkü size karşı hiç değişmiş değilim. Sizi seviyor, sevgiden de büyük bir duygu besliyorum. Tanrım! Elimden gelse de ikinizi birden sevebilseydim... Ne olur, siz o olsaydınız!

(Ah Nastenka, bu sözünüzü hiç unutabilir miyim?)

"Sizin için şimdi neler yapmak istemezdim! Ne durumda olduğunuzu, ne kadar üzüldüğünüzü biliyorum. Kırdım sizi. Ama herhalde bilirsiniz, seven gönül kırgınlığı çabuk unuttur. Siz de beni seviyorsunuz.

"Teşekkür ederim. Beni sevmiş olduğunuz için teşekkür ederim. Çünkü bu sevgi, uyandıktan sonra uzun süre unutulmayan tatlı bir düş gibi saplandı yüreğime. Çünkü bana içinizi kardeşçe açtınız: huzur vermek, iyi etmek, korumak için yaralı yüreğimi kabul etmek büyüklüğünü gösterdiniz. Beni bağışlamakla, anınızı sonsuz şükran duygularıyla birlikte bir kat daha yüceltmiş olursunuz. Anınızı yaşadığım sürece yüreğimde taşıyacağım. Onu koruyup bağlı kalacağım, benden hiçbir ihanet görmeyecek. Çünkü ben önce kendi kendime ihanet edemem. Daha dün bu kalbin, ait olduğu kimseye bir an içinde nasıl döndüğünü gördünüz.

"Sizinle görüşeceğiz; bizi terk etmez, gelirsiniz. Her zaman arkadaşım, kardeşim olacaksınız... Karşılaştığımız zaman bana elinizi uzatacaksınız, değil mi? Elinizi uzatacak, bağışladığınızı söyleyeceksiniz. Beni hâlâ eskisi kadar seviyor musunuz?

"Ah, ne olur, sevin beni, unutmayın. Çünkü şu anda sizi o kadar seviyorum ki, bilemezsiniz! Hem sizin sevginize layığım, hak edeceğim onu, sevgili dostum!

"Önümüzdeki hafta evleneceğim onunla. Geri döndüğü zaman beni hâlâ seviyordu, hiçbir zaman da unutmamıştı... Mektubumda onun sözünü ettiğim için beni bağışlayın. Ama onunla birlikte size gelmek istiyorum. Onu da seveceksiniz, öyle değil mi?

"Beni bağışlayın, unutmayın ve sevin."

Mektubu bir daha, bir daha okudum. Gözlerim dolmuştu. En sonunda mektup elimden düştü, yüzümü ellerimle kapadım. Matriyona'nın sesi yeniden duyuldu:

- Bak bey, sana ne söyleyeceğim!

- Söyle bakalım, ana.

- Tavandaki örümceklerin hepsini temizledim. Aman bu fırsatı kaçıрма, ya evlen, ya da gülüp eğlenmek için arkadaşlarını çağır; bir şeyler yap işte...

Matriyona'ya baktım. Nedendir bilmem, henüz genç ve dinç olan bu kocakarı, o anda gözlerinin feri kaçmış, yüzü buruşmuş, beli bükülmüş, iyice yaşlanmış göründü. Odam da aynı hizmetçim gibi köhne bir havaya bürünmüştü. Duvarlar, döşemeler soluklaşmış, eşyalar rengini atmıştı. Her taraftan örümcekler sarkıyordu. Pencereden dışarı bakınca, karşıki evin de çökmüş, donuklaşmış bir görünüşe büründüğünü, sütunların badanasının

parça parça döküldüğünü, dış süslerinin kararıp yer yer çatladığını gördüm. Duvarlar o parlak sarılığını yitirmiş, bozlaşmıştı.

Güneş, yağmur bulutunun arkasından şöyle bir bakıp sonra tekrar gizlendiği için mi böyle her şey gözüme renksiz gözüküyordu? Yoksa hüznü, somurtkan geleceğimi bir süre hayalimde canlandırarak, on beş yıl sonraki durumumu gene yalnız, gene aynı odada, yıllar geçtiği halde zerrece akıllanmayan Matriyona ile birlikte daha da yaşlanmış olarak mı görmüyordum?

Ama sana kin bağlamak mı, Nastenka? Tertemiz, pırıl pırıl mutluluğuna gölge düşürmek mi? Acı sitemlerimle seni kederlendirip gizli azaplar vererek, en mutlu anlarında yüreğinin acıyla çarpmasını ister miyim? Gelin olduğun gün, onunla birlikte yürürken siyah saçlarını süslediğin narin çiçeklerden tekini bile soldurabilir miyim? Bunları ben mi yapacağım Nastenka? Asla, asla! Göklerin her zaman açık olsun, sevimli gülümseyişin parlaklığını, mutluluğunu yitirmesin.

Yapayalnız yaşayan, sana karşı şükranla çarpan bir yüreğe tattırdığın mutluluk anından dolayı seni hep hayırla anacağım.

Ulu Tanrım! O ne uzun, mutlu bir andı! Bir insana böyle bir an yaşam boyu yetmez mi?

UYSAL KIZ

Düşsel bir öykü

(Yazarın güncesinden)

YAZARDAN BİR AÇIKLAMA

Bu sefer "Günce"mi her zamanki gibi değil, uzun bir öykü biçiminde yazdığım için okurlarımdan beni bağışlamalarını dilerim. Ancak öyküyü bitirmek için çok uğraştım, bir ayın yarısından daha çok zaman aldı. Gene de okurlarım beni hoş görsünler.

Şimdi gelelim yazdığım öyküye...

Adını "düşsel öykü" koydum, oysa tümüyle gerçek bir olaya dayanıyor. Bununla birlikte öykünün düşsel yanı da var, bu da yazılış biçimindedir. Okurlarıma bunu en başta açıklamayı uygun buldum.

Aslında yazdığım bu şey ne bir öykü, ne de güncedir. Evli bir adam gözünüzün önüne getirin: Karısı birkaç saat önce pencereden atlayarak intihar etmiş olup şimdi de masanın üzerinde upuzun yatmaktadır. Adam şaşkınlık içindedir, düşünceleri darmadağındır. Evinde bir odadan ötekine dolaşarak olup biteni anlamaya, kafasını toparlamaya çalışır. Adamcağız aynı zamanda kendi kendine konuşan, bir çeşit ruh hastasıdır, durmadan mırıldanarak niçin başına böyle bir işin geldiğini açıklığa kavuşturmak ister... Kafasındaki düşünce

zinciri tutarlı gözükmele birlikte gerek mantık, gerekse duygu yönünden çelişkilerle doludur. Bir yandan kendini haklı görüp karısını suçlarken, bir yandan da konuyla ilgisi olmayan açıklamalara, ayrıntılara girer. Öte yandan düşünce ve duygularında çelişkiler yanında derin bir içlilik vardır. Sonunda yavaş yavaş durumu aydınlatmaya, düşüncelerini bir noktada toplamaya başlar. Zihninde canlanan anılar onu gittikçe gerçeğe yaklaştırır, bu da onun hem mantığını, hem de kalbini karşı konulmaz biçimde yüceltir. Başlangıçta oldukça karışık olan öykünün sona doğru netleşmesi bundandır. Zavallı adamın yaşadığı acı olayın boyutlarının gitgide belirginleştiğini görürüz, hiç olmazsa kendisi yönünden. İşte yazdığım öykünün özeti bu. Doğaldır ki, öykünün anlatımı başlangıçta çelişkili duraksamalarla, birbirini tutmayan bölümlerle bir süre uzar gider; adamcağız bir yerde kendi kendisiyle konuşurken, başka bir yerde düşündüklerini onu dinleyen birine, bir yargıca anlatır gibidir. Belki sonuna değin hep böyledir. Adamı gizlice dinleyen bir stenograf onun söylediklerini aynen yazsaydı, benim size şimdi sunduğumdan daha başka, işlenmemiş, kaba saba bir öykü ortaya çıkardı. Bununla birlikte bana öyle geliyor ki, adamın aklından geçenleri sıralaması gene de değişmeden kalırdı. İşin içine bir stenograf sokup not ettiklerini benim yeni baştan düzenlemeyi tasarlamam, demin sözünü ettiğim gibi, öykünün düşsel yanındır. Söz sanatında az çok buna benzer bir yöntem birkaç kez başvurulmuştur. Örneğin Viktor Hugo'nun başyapıtı olan "Bir Ölüm Mahkûmunun Son Günleri"nde böyle bir yol tuttuğunu görürüz. Gerçi işin içine bir stenograf karıştırmamıştır; ama ölüm mahkûmunun son gününe, son saatine, hatta son dakikasına değin anılarını yazabileceği (buna vakit bulacağı) gibi çok daha inanılmaz bir yöntem uygulamıştır. Böyle düş ürünü bir yöntemle baş vurmasaydı, yazdığı yapıtların en gerçekçisi olup doğruya en çok yaklaşan bu başyapıtı kesinlikle yaratamazdı...

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Ben kimim, o kim?

...Henüz o buradayken her şey ne de olsa daha iyi, her dakika yanına yaklaşıp yüzüne bakıyorum. Ama yarın alıp götürdüklerinde yalnız başıma ben ne yaparım? Şimdi salonda, masanın üstünde yatıyor. İki oyun masasını yan yana koyduk. Tabutunu da yarın getirecekler; özel bir ağaçtan, beyaz bir tabut. Ancak asıl konu bu değil. Odada bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor; durumu kendi kendime açıklamaya çalışıyorum. Tam altı saattir bu böyle, kafamı toparlayıp düşüncelerimi düzene sokabilsem bir! Yaptığım tek şey hep dolaşmak, durmadan

dolaşmak...

Olay şöyle başladı... Durun, en iyisi her şeyi sırasıyla anlatayım... (Sırasıyla mı?) Efendiler, benden bir yazarın düzgün anlatımını beklemeyin, durumu siz de görüyorsunuz. Daha doğrusu, olanları size kendim anladığım biçimde aktarayım. Zaten asıl korkunç olan da bu, her şeyi derinlemesine anlayan biriyim. Bilmek istersiniz diye size her şeyi ta başından anlatacağım...

"Ses" gazetesine, "Eğitmen bir kız iş arıyor, evde ders verebileceği gibi, gerekirse taşraya da gidebilir" diye vereceği duyurunun parasını karşılamak için bana bir genç hanım rehine verilecek eşyalarını getiriyordu.

Başlangıçta ona pek dikkat etmemiştim, bana gelip giden birçokları gibiydi. Sonraları fark etmeye başladım. İnce yapılı, boyu ortadan uzun, sarışın bir kızcağızdı. Bana karşı sıkılgandı, utanıyormuş gibi davranıyordu. (Öyle sanıyorum ki, başkalarına karşı da öyleydi. Doğaldır, ben de onun gözünde bir rehinci olarak değil, bir insan olarak ötekilerden pek farklı değildim.) Parayı alır almaz hemen dönüp giderdi. Hem de hiç sesini çıkarmadan. Başka müşteriler malının karşılığında daha fazlasını koparmak için tartışır, pazarlık ederler, yalvarırlardı. Bu kızcağız ne versem alırdı. Öyle sanıyorum ki, olayları biraz karıştırıyorum... Evet, getirdiği eşyalar beni ilkin çok şaşırttı. Gümüş yaldızlı küpeler, yıpranmış bir madalyon, beş para etmez başka bir sürü ıvır zıvır... Kendisi de biliyordu ya, getirdiklerinin 20 kapikten fazla etmeyeceğini, öte yandan bunların kendisi bakımından bir değer taşıdığını yüzünden okuyordum. Sonradan öğrendim ki, gerçekten bütün bu takılar ana-baba yadigârıymış. Ancak bir keresinde getirdiği şeylere bakarak gülümseme cüretinde bulundum. Aslında ben hiçbir zaman böyle saygısız hareketlere yeltenmem, müşterilerime karşı efendice davranırım. Az konuşurum, ciddiyetimi bozmam.

"Sürekli ciddilik, ciddilik, ciddilik isterim!" Fakat bir seferinde yakası tavşan kürklü, eski mi eski, lime lime olmuş bir bluz getirince kendimi tutamadım, nükteye benzer bir laf kaçırdım ağızımdan.

Aman, yüzü nasıl da kızardı! O düşünceli, iri, cıvıl cıvıl mavi gözleri birdenbire parladı.

Tek sözcük söylemeden, bluz döküntüsünü kaptığı gibi fırlayıp gitti. İşte ilk kez orada kendisine dikkat ettim, hakkında özel şeyler düşünmeye başladım. Evet, bende bıraktığı izlenimi bugün olmuş gibi anımsıyorum, yani beni allak bullak eden izlenimi. En başta genç, çok genç olmasıydı. On dördünde bile göstermiyordu, oysa on altısını doldurmasına fazla bir şey kalmamıştı. Gene de asıl önemlisi onun başka bir yönüydü... Neyse, ertesi gün gene geldi. Sonra öğrendim ki, tavşan kürklü bluzu rehinci Dobronravov ile Mozer'e de götürmüştü. Bunlar altından başka bir eşya almadıkları için dönüp bakmamışlar bile. Oysa ben bir gelişinde kızcağızdan akik taşı almıştım.

(Bir şeye benzese bari!) Şimdi şaşıyorum, böyle bir şeyi nasıl yapmışım? Çünkü ben de altınla gümüşten başka bir eşya kabul etmezdim. Kız hakkında dikkat ettiğim ikinci bir durum da bu oldu.

Başka bir sefer bana kehribar bir ağızlık getirdi, daha önce Mozer'e göstermiş ama adam almamış. Kehribar ağızlığın meraklılar için bir değeri vardır, bizim işimize yaramaz, biz altından başkasını almayız. Bir gün önceki kafa tutmasından sonra yeniden gelmesi üzerine onu sert karşıladım. Benim sertliğim yalnızca soğuk davranmaktır. Gene de çıkarıp iki ruble verirken kendimi tutamayarak sinirli bir tavırla, "Bunu salt sizin hatıranız için alıyorum, Mozer'e götürseniz almazdı." dedim. Sizin hatıranız için sözünü üzerinde durarak, 'özel' bir anlamda söylemiştim. Çünkü bir gün önceden biraz öfkeliydim. Hatıranız için sözünden dolayı gene kızardıysa da sesini çıkarmadı, parayı geri çevirmeden alıp çıktı. Ah, şu yoksulluğun gözü kör olsun! Sözlerimin çok gücüne gittiğini anlamıştım. O çıktıktan sonra "Kızcağıza karşı caka satmak iki rubleye değer miydi?" diye geçirdim içimden. Kahkahalarla güldüğümü anımsıyorum. Kendi kendime "Değer miydi? Değer miydi?" diye sorduğum soruyu olumlu karşıladım. Çok neşelenmiştim. Aslında kıza karşı onu incitmek gibi kötü bir niyetim yoktu. Bu sözleri bilerek, isteyerek söylemiştim. Onu denemektir asıl amacım. Çünkü onun hakkında bazı tasarılar dolaşmaya başlamıştı kafamda. Bu da onunla ilgili üçüncü özel düşüncem oldu.

İşte her şey bundan sonra başladı. Anlaşılacağı üzere, çevreden kıza ilgili bilgiler toplamaya çalışıyor, bir daha gelmesini dört gözle bekliyordum. Fazla uzatmadan geleceği sanki içime doğmuştu. İşte bir gün kız dükkânıma girer girmez büyük bir nezaket göstererek tatlı bir dille konuşmaya daldım. Zamanında iyi eğitim görmüş, insanlara nasıl davranılacağını bilen bir insanım. Oracıkta onun iyi yürekli, uysal bir kız olduğunu hemen anladım. İyi yürekli, uysal insanlar fazla ayak diremezler. Böyleleri tümüyle açılmamakla birlikte konuşmaktan da kaçınmazlar. Sorularınıza uzun uzun yanıt vermezlerse de konuşurlar gene de. Zamanla dillerinin iyice çözüldüğünü görürsünüz, yeter ki siz soru sormaktan bıkmayın. Doğaldır ki, başlangıçta bana fazla bir şey anlatmadı, "Ses" gazetesine verdiği duyurular ve öbür şeylerle ilgili bilgileri sonradan öğrendim. Elinde avcunda ne varsa hepsini harcayarak verdiği gazete duyurularında ilkin, gururlu bir tavırla, "eğitimci kız, taşraya da gidebilir, koşullarınızı bildiriniz..." derken, daha sonra, "Her şeye razı, çocuklara ders verir, yaşlılara eşlik eder, ev işleri görür, hastaya bakar, dikiş diker..." gibisinden bilinen şeylere kadar indi. Doğaldır ki, bunlar her seferinde daha azına razı olunarak duyurulara ekleniyordu. Sonunda durum iyice umutsuzlaşınca, "Ücretsiz, boğaz tokluğuna çalışabilir" sözlerine kadar düştü. Gene de iş bulamadı. Onu son bir kez daha denemeye karar verdim. Dükkâna

gelişinde o günkü gazeteyi çıkararak, "Genç, kimsesiz bir bayan küçük çocuklara öğretmenlik yapmak üzere iş arıyor, özellikle yaşı geçkin dul erkeklerin yanında, ev işlerini de görür..." duyurusunu gösterdim.

- Görüyorsunuz, bir bayan bu duyuruyu sabah vermiş, akşama kalmaz bir iş bulur. Duyuru dediğin böyle yazılmalı, dedim.

Yüzü gene kızardı, gözleri ateş saçmaya başladı, geriye dönerek çıktı gitti. Bu tavrından çok hoşlandığımı söylemeliyim. Daha o zaman bile durumunun umarsızlığından emindim, kendisinden hiç korkum yoktu. Ağızlıkları kimsenin almayacağını biliyordum. Halbuki o bunları da elden çıkarmıştı. Ancak üç gün sonra gene geldi, beti benzi sapsarıydı, telaşlı bir görünüşü vardı. Evinde bir şeylerin olupbittiğini anlamakta gecikmedim, gerçekten kötü şeyler olmuştu. Bunları anlatmadan önce kızcağızın gözünde birden nasıl büyüdüğümü, beni hangi gözle görmeye başladığını bildirmeden geçemeyeceğim. Benim de asıl istediğim buydu zaten. Şimdi gelelim aramızdaki konuşmalara... Bana evinden bir aziz tasviri getirmişti. (Eşyalarını rehine koymayı kutsal tasvire kadar vardırmıştı demek ki.) Dinleyin, dinleyin!

Olanları anlatmaya çalışıyorum, gene de her şeyi karıştırdığının farkındayım. Kafamı toplamak, her şeyi bir bir anlatmak, bütün ayrıntıları, en küçük noktaları bile size aktarmak istiyorum. Ama olmuyor işte, şu ayrıntılar yok mu? Görüyorsunuz, başıma ne işler açtı?

Elindeki Meryem Ana tasviri, Meryem ile çocuğunu gösteriyordu. Her ev için, her aile için önemli bir tasvirdi bu; oldukça eski, altın işlemeli, gümüş kaplamalı... En azından altı ruble ederdi. Belli ki, tasvirin onun gözünde büyük değeri vardı. Bununla birlikte yalnızca kaplamasını değil, bütün tasviri olduğu gibi rehine veriyordu. Ona gümüş kaplamasını çıkarıp tasviri geriye götürmesini söyledim. Tasvir kutsal bir şeydir, bir ev tasvirsiz olur muydu?

- Yoksa yasak mı? diye sordu.

- Hayır, yasak değil, belki eviniz için gerekir...

- Öyleyse çıkarın.

Biraz düşündükten sonra ona dedim ki:

- Yok, çıkarmayalım daha iyi, öylece kalsın. Öteki tasvirlerle birlikte kandilin altına, şu tasvir dolabına koyarım.

(Açıldığından beri dükkânımda hep kandil yanardı.) Buyurun, 10 rubleniz.

- 10 istemem, 5 ruble benim işimi görür. Sonra borcumu ödeyip tasviri geri alırım.

- Demek, 10 ruble istemiyorsunuz?

Gözlerinin yeniden çakmak çakmak olduğunu görerek;

- Ama tasviriniz bu kadar eder, diye ekledim.

Sesini çıkarmadı. Bunun üzerine çıkarıp 5 ruble verdim.

- Böyle durumlarda insanı hor görmemek gerekir, diye sürdürdüm konuşmamı. Vaktiyle ben de büyük sıkıntılara düştüm, hatta daha kötüsüne. Eğer şimdi beni böyle bir işin başında

görüyorsanız, bunca çektiklerimden sonra...

- Belli, toplumdan öcünüzü alıyorsunuz. Öyle işte...

Bunu alaycı bir gülümsemeyle söylemişti. Söyleyişinde fazla bir incitcilik yoktu, safça söylenmiş bir sözdü bu. (Çünkü beni henüz tanımıyor, öteki rehinecilerden ayırt etmiyordu. Bu durumda beni ne diye iğnelemek istesindi?) İçimden, "Ya, demek durum bu? Böyle düşündüğüne göre kendini ele verdin, sen de yeni kafalılardansın..." diye geçirdim.

Yarı alaylı, yarı gizemli bir tavırla;

- Bakınız ben, toplumun kötülük yapmak istediği halde iyilik yapan bölümündenim, diye bir laf ettim.

Birden gözleri parladı, çocukça bir ilgi, büyük bir merakla yüzüme baktı.

- Durun, durun! İlginç bir düşünceden söz ediyorsunuz. Nerede geçmişti hele? Ben bunu bir yerden işittim.

- Kafanızı yormayın, Mefistofeles kendini Faust'a böyle tanıtıyor. "Faust"u okudunuz mu?

- Şey... okudum da pek dikkat etmemişim...

- Desenize, hiç okumadınız... Okumalısınız. Ancak görüyorum ki, gene dudaklarınızda alaycı bir gülümseme var. Kendimi Mefistofeles'in yaptığı gibi tanıtıp rehincilik mesleğini yüceltecek adamlardan değilim. Rehinci nereye gitse rehincidir, bunu biliyoruz.

- Siz ne garip bir adamsınız! Böyle bir şeyin aklımdan geçtiğini nereden çıkardınız?

İçinden benim için neler geçirdiğini adım gibi biliyordum.

"Hiç ummazdım, meğer okumuş bir adammışsınız." diye düşünüyordu, ama böyle bir şey söylemedi. Beni beğendiği belliydi.

- Bakın, her meslekte iyilik yapılabilir, dedim. Elbette kendimden söz etmiyorum, benim kötülükten başka bir şey yapmadığımı bile söylenebilir... gene de...

Beni içime işleyen bir bakışla süzdü.

- Doğru, her yerde iyilik yapılabilir. Hem de her yerde...

Aramızda geçen bütün bu konuşmaları anımsıyorum, hiçbirini unutmadım. Bu konuda ekleyeceğim başka bir şey de gençlerimizin, sevimli gençlerimizin akıllı ve derin bir şey söylemek istedikleri zaman bütün içtenliklerini, saflıklarını yüzlerinden açık seçik okuyabilmemizdir. "Size akıllı ve derin bir söz söylemek istiyorum!" der bakışları. Bizler gibi övünmeye, caka satmaya kalkmazlar. Akıllarından geçenlere inanır, değer verir, saygı duyarlar. Üstelik sizin de saygı duyduğunuzu düşünürler. İçtenlik yüce bir duygudur.

Karşılarındakini bununla alt ederler. Bizim genç hanımda da aynı içtenlik vardı. Ne güzel bir şey!

Bugünkü gibi hatırımdadır, kız dükkânımdan çıkar çıkmaz kararımı verdim. Aynı gün son soruşturmayı yapmak için gidecek, onun içyüzünün geri kalanlarını da öğrenecektim. Daha öncekileri evlerinde çalışan hizmetçi kız Lukerya'nın avcuna birkaç kapık sıkıştırarak elde etmişim. İlk öğrendiklerim o

derece dehşet vericiydi ki, kızın biraz önce nasıl gülebildiğine, böyle korkunç bir durumdayken Mefistofeles'in sözlerine nasıl ilgi gösterebildiğine şaşır kalıyordum. Ah, şu gençler, siz hep böylesinizdir! O zaman gururla ve sevinçle kız hakkında hep bunları düşündüm. Gençler bence yüce gönüllüdür, kendisi uçurumun kıyısında durur, ama Goethe'nin sözlerine de büyük ilgi gösterir. Gençler aykırı yollara sapsa bile yüce gönüllülüğünü korumasını bilir. Ben kendimden değil, ondan, yalnızca ondan söz ediyorum. Önemli olan şu ki, daha o zaman bile kıza benimmiş gözüyle bakıyor, onun üzerindeki etkimden zerrece kuşkulandırmıyordum. Eğer insan kendi gücünden kuşkuya düşmüyorsa, bundan daha tatlı bir şey yoktur. Fakat bana da ne oluyor? Böyle abuk sabuk şeyler söylersem düşüncelerimi ne zaman bir noktada toplayabilirim? Acele etmeliyim, acele! Ama asıl sorun bunda değil ki. Aman Tanrım!

II

Evlenme önerisi.

Kızın içyüzünün daha sonra öğrendiğim bölümü kısaca şöyleydi: Annesiyle babası öleli üç yıl kadar olmuştu, onu uygunsuz teyzeleri yetiştirmişlerdi. Böyle kadınlara uygunsuz demek az gelir. Teyzelerinden biri duldu, evinde de birbirinden küçük altı çocuğu vardı. Ötekisiyse evlenmemiş, kız kurusu, üstelik kötü huylu bir kocakarıydı. Kötülükte birbirlerinden aşağı kalmazlardı. Babası küçük bir memurdu, şu kalem efendisi denenlerden, memurluğundan dolayı soylu sayılmış biriydi. Bu duruma göre her şey benim için elverişli görünüyordu. Ben onlara göre daha yüksek bir sınıftan sayılırdım. Ne de olsa hassa alayından emekli bir yüzbaşıydım. Soylu bir aileden, kimseye bağımlı değil vb... Rehincilikle uğraşmama gelince, teyzelerinin gözünde saygı duyulacak bir meslekti benimkisi. Kızcağz teyzelerinin yanında üç yıl halayıklık etmiş, gene de her günkü göz açtırmayan işinden vakit bulup okula yazılarak sınıflarını geçmişti. Bu durum onun gözünün yükseklerde olduğunu, soyluluğa özendiğini gösteriyordu.

Peki, onunla niçin evlenmek istemiştin? Ama ne diye durup dururken şimdi kendimden söz ediyorum? Bu konuya daha sonra döneriz. Burada önemli olan ben değilim, kız! Neyse, kızcağz teyzelerinin çocuklarına ders vererek, üst baş dikerek, ince hastalığa yakalandığı halde çamaşır ve döşeme yıkayarak okulunu bitirmişti. Ona dayak bile atıyorlar, yediği ekmeği başına kakıyorlardı. Sonunda onu satmaya kadar vardırıdılar. Şimdilik bu pis ayrıntıyı geçelim. Sonradan kız bana hepsini uzun uzun anlattı. Komşuları şişman bir bakkal tam bir yıl olan biteni uzaktan gözlermiş. Öyle basit insanlardan değilmiş bakkal, yanında iki çırağı varmış. Ancak bugüne değin iki karısını sırayla cennete göndermiş, şimdi üçüncüsünü almaya çalışıyormuş. Bu arada bizim küçük hanıma göz koymuş. "Sessiz,

yoksulluk içinde büyüyen böyle biriyle evlenirsem evdeki öksüzlere bakar," diyormuş.

Bakkalın gerçekten birkaç öksüz çocuğu vardı. Elli yaşlarında bir adamdı. Kıza göz koyunca sıra teyzeleriyle anlaşmaya gelmişti. E, kız bunu duyar da korkuya kapılmaz mı? İşte "Ses" gazetesine duyurular vermek için bana gelip gitmeye başlaması bu zamana raslıyor.

Kızcağız düşünmek için teyzelerinden süre istedi, fazla uzun değil, kısacık bir zaman. Ona istediği süreyi verdiler, ama bir yandan da; "Biz bile karnımızı nasıl doyuracağımızı bilmezken bir de senin boğazını mı düşüneceğiz?" diye başının etini yiyorlardı. Ben bunların hepsini öğrenmişim, o sabah bana gelişinden sonra hemen kararımı verdim.

Aynı akşam bakkal, elinde yarım rublelik bir funt şekerlemeyle onlara geldi. Kızla odada oturlurken ben hemen mutfaktan Lukerya ile haber gönderdim. Gidip kendisini dışarda beklediğimi, onunla görüşmek istediğimi kızın kulağına fısıldayacaktı. Bu işi becerdiğim için kıvançlıyım. Keyfim iyice yerine geldi.

Evlerine gelip kendisini çağırmandan zaten şaşırılmış bulunan kıza Lukerya'nın önünde doğrudan doğruya evlenme önerisi yapınca şaşkınlığı daha da arttı. Onunla evlenmek benim için büyük bir onurdu. Böyle söyledim ona. Ancak bu hareketime şaşırmamasını, karşısında tok sözlü, ne dediğini bilen, onu anlayan bir adam bulunduğunu bildirdim. "Tok sözlü" derken yalan söylemiyordum. Neyse, boş verelim şimdi bunlara. Ben eğitilmiş bir adam olduğumu göstermek için yalnızca kibar konuşmuyor, aynı zaman da değişik, özgün sözler söylüyordum.

En önemlisi de budur. Bunu burada itiraf etmek suç sayılmamalı. Kendimi yargılamak istiyor, yargılıyorum da. Lehte ve aleyhte olan her şeyi söylemeliyim. O zaman yaptığım da buydu. Her ne kadar aptalca bir şeyse de şimdi hatırıma geldikçe haz duyuyorum. İlk ondan utanmadan açıkça dedim ki, pek yetenekli, akıllı, yeterince iyi bir insan değilim. Hatta birazcık bencilim. Belki de birçok bakımdan olumsuz sayılabilecek yönlerim vardır. (Onlara giderken hazırladığım bu sözlerden dolayı doğrusu çok kıvançlıyım.) Bütün bunları bir bakıma gurur duyarak söylemişim. Doğaldır ki, kötü yanlarımı söyledikten sonra iyi yönlerimi anlatmaya başlamayacak kadar kendimi bilirdim. Başka bir deyişle, "Ben belirttiğim gibi bir adamım, buna karşılık şuyum şuyum da var" demedim. Kızcağızın çok korktuğunu görüyordum, gene de sözlerimi yumuşatmaya kalkışmadım. Tam tersine korktuğunu göre göre sözlerimin anlamını pekiştirdim. Açıkça söylediğim şunlardı: Karnı doyacaktı, ama güzel giyeceklermiş, tiyatroymuş, baloymuş... bunları görmeyecekti, ancak amacıma ulaştıktan sonra belki hepsi de olabilirdi. Bu ciddi tavrım beni gitgide coşturuyordu. Laf arasında seçtiğim mesleği, yani rehinciliği bir amacım olduğu için yaptığımı bildirdim. Demek ki, durumum bunu gerektiriyordu. Böyle konuşmakta haklıyım,

çünkü gerçekten bir amacım vardı, içinde bulunduğum koşullar beni zorluyordu. İzin verirseniz açıklayayım, beyler, ben yaşamım boyunca rehincilikten nefret etmişimdir. Gerçi kendi kendime gizemli sözlerle konuşmak tuhaf kaçıyorsa da gerçekten, gerçekten, gerçekten "toplumdan öğ alıyordum". Öte yandan sabahleyin toplumdan öğ aldığımı söyleyerek kızın benimle alay etmesi bir bakıma haksızlıktı. Ben tutup ona, "Evet, öğ alıyorum!" deseydim katıla katıla gülecekti. O zaman düşeceğim gülünç durumu gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Anlaşılabacağı üzere, bir şeyi dolambaçlı bir yolla, üstü kapalı bir biçimde söylerseniz insanların hayal gücünü lehinize çevirebilirsiniz. Bunun yanında kendi yönümden bir korkum olmadığını da belirtmeliyim. Biliyordum ki, şişman bakkal kızın gözünde benden daha aşağı bir konumdaydı. Kızın kapısına gelmekle onun kurtarıcısı rolünü üstlenmiştim. Bunu anlıyordum. İnsan yaptığı alçaklıkları çok iyi anlar. Fakat bu bir alçaklık mıydı? Bunun kararını kim verebilir? Onu o zaman bile sevmiyor muydum?

Durun, o zaman kendisine iyilik yaptığımdan hiç söz etmedim, hem de hiç! Tam tersine, "Bu iyilik benim için olacak, sizin için değil." diye vurguladım. Bunu açıkça belirttim, kendimi tutamamıştım, belki biraz aptalca kaçtı, çünkü yüzünde belli belirsiz bir gülümseme belirdi. Sonuçta kesin bir utku kazandığımı söylemeliyim. Durun, madem ki yaptığım işin alçaklığını, pisliklerini anımsadım, öyleyse aklımdan geçen son domuzluğu da anlatayım. Kızın önünde dururken kafamdan geçenler şunlardı: "Biliyoruz, boylu poslusun; yakışıklısın, iyi eğitim görmüşsün, kendimi övmek gibi olmasın ama göze batan bir çirkinliğin yok." O sırada bunları düşünmem ne derece iyi bir şeydi, bilmiyorum. Doğaldır ki, bana evet yanıtını verdi. Şunu da hemen eklemeliyim, evet demeden önce hayli düşündü. O kadar düşündü, o kadar düşündü ki, sonunda ben, "Eh, ne dersiniz?" diye sormak zorunda kaldım. "Eh" sözcüğünü biraz kuvvetli söylemekten kendimi alamamıştım.

- Bekleyin, düşünüyorum, karşılığını verdi.

Yüzünde büyük bir ciddilik vardı, bunu başka türlü yorumlayabilirdim. "Bakkalla benim aramda seçim yapıyor?" diyerek üzüldüm. Ah, o vakit hiçbir şey anlamıyordum. Bugüne kadar da anlamış değilim. Oradan kös kös ayrıldığımı anımsıyorum. Yolda Lukerya koşarak arkamdan yetişti, beni durdurarak soluk soluğa şunları söyledi: "Efendim, bizim sevgili hanım artık sizindir. Tanrı'nın bir bağıışı olarak sizin. Ancak bunu kendisine belli etmeyin, onurlu bir kızdır." Eh, onurlu olsun! Ben onuruna düşkünleri severim. Onurlu bir kız, üzerinde egemenlik kuramadığımızdan kuşkulandığımız zaman çok sevimlidir. Öyle değil mi? Ah, ben ne aşağılık, ne salak biriymişim! Bir de mutluluktan uçmaya kalkıyordum! Onun kapıda durup bana 'evet' demesi için düşündüğü, benim de şaşkınlıktan ne yapacağımı bilemediğim sırada, biliyor musunuz, onun kafasından şöyle bir düşünce geçebilirdi: "Onunla da evlensem,

bununla da, sonuçta ikisiyle de mutsuz olacaksam şişman bakkalı seçmek daha doğru değil mi? Hiç değilse sarhoşken beni öldüresiye döver, kurtulurum." Nasıl? Böyle bir düşünce geçemez miydi kafasından?

Şimdi de anlamıyorum, hiçbir şey anlamıyorum. Az önce aklımdan şunların geçebileceğini söyledim: "En doğrusu iki mutsuzluktan daha kötüsünü seçmek, yani bakkalı." Bu duruma göre kızın yönünden hangimiz daha kötüydük? Ben mi, bakkal mı? İnsanlara yiyecek satan biri mi, yoksa Goethe'den parçalar söyleyen rehinci mi? Çözümü zor bir soru bu. Akıllı eren beri gelsin! Bunu hiçbir zaman anlamadım, yanıtı da masanın üstünde yatıyor. Şimdi kalkmış, bir de çözümü zor sorudan dem vuruyorum. Bakın, gene kendimden söz etmeye başladım. Asıl sorun ben değilim, bunu benim dışımda bir yerde aramak gerekir. Ama nerede? İşte bunu bir türlü çözemiyorum. Of, kafam çatlayacak gibi! Gidip yatayım bari...

III

İnsanların en soylusu benim, buna bir de kendim inansam!

Yattığım halde uyuyamadım. Kafamın bir yerinde küt küt diye nabzım atıyor. Başımdan geçenlerin hepsini, bütün bu pislikleri kavramak istiyorum. Ah, şu pislik denen şeyler! Onu o vakit pislikten nasıl kurtarmıştım? Kızın bunu anlaması, davranışımı saygıyla karşılaması gerekirdi. Şimdi aklıma değişik düşünceler geldikçe hoşuma gidiyor. Örneğin ben 41 yaşımı devirmiştim, kızsı henüz 16'sındaydı. Aramızdaki yaş farkından ileri gelen duygu beni büyülüyordu; bu durum çok tatlı bir şeydi, çok tatlı!

Başka bir durum da ben İngiliz usulü evlenmeyi istiyordum. Yani nikâhta yalnızca ikimiz olacaktık, iki tane de tanık... Bunlardan biri Lukerya. Sonra derhal trene atlayıp, sözün gelişi Moskova'ya gidecektik. (Zaten orada işim vardı.) İki hafta bir otelde kalırdık. Kız buna karşı çıktı, böyle bir şey istemezmiş. Kendisini teyzelerinden aldığıma göre geleneklere uyarak önce onları ziyaret etmeliymişiz. İster istemez razı oldum, teyzelerine karşı gereken saygıyı gösterdim. Bununla da yetinmeyip o aşağılık yaratıklara yüzer ruble ödedim. Hatta daha fazlasını söz verdim. Kıza da bu yakışıksız durum yüzünden üzülmesin diye bir şey söylemedim. Teyzeleri hemen yumuşadılar. Bu arada kızın getireceği çeyiz hakkında aramızda tartışma çıktı. Kızcağızın bir şeyciği yoktu. Teyzelerinden de bir şey beklemiyordu. Bunun üzerine ben evliliğimizin çeyizsiz de olabileceğini kendisine kanıtladım. Çeyiz verecek kimsesi bulunmadığına göre her şeyisini kendim yapacaktım. Bakın, gene

kendimden söz etmeye başladım. Ama aldırmayın siz bana. Bilsin diye kıza kimi düşüncelerimi anlatmaya fırsat bulabildim. Belki de biraz acele ettim. Burada çok önemli bir durum var ki, belirtmeden geçemeyeceğim. Kız bana büyük bir aşkla bağlanmıştı, kendini tutmaya çalıştığı halde akşamları beni sevinçle karşılıyor; heyecanla, kekeleye kekeleye (safliğini gösteren, büyüleyici bir kekelemeydi bu) çocukluğunu, ilk gençlik yıllarını, doğduğu evi, annesini, babasını anlatıyordu. Onun bu heyecanını yatıştırmak için soğukkanlı davrandım. Amacıma uygun kesin tavrım bu oldu. Onun coşkulu çıkışlarına anlayışlı davranmakla birlikte susarak karşılık veriyordum. Gene de aramızdaki farkı, benim bilmecemsi bir adam olduğumu gördü. Ben özellikle anlaşılması güç biri olduğumda ısrar ediyordum. Bilmecemsi olmak için belki de bu aptallığı yaptım. Bana göre her şeyin başında ciddilik gelirdi, hatta onu evime gene ciddiliğimi bozmadan götürmüştüm. Kısaca söylersek durumdan memnun olduğum halde sıkı bir sistem kurmak istiyordum. Fazla zorlamaya gerek kalmadan sistem kendiliğinden oturdu. Zaten başka türlü de yapamazdım, önemli bir neden dolayısıyla sistemi kurmak zorundaydım. Ama durup dururken niçin kendime iftira ediyorum? Sistem diye bir gerçek yok muydu? Hayır, dinleyin, bir insan hakkında hüküm vermek için işin aslını bilmek gerekir. Dinleyin...

Nasıl başlasam, bilmem! Başlamak çok zor, insan kendini haklı göstermeye kalkışınca işi zorlaşıyor. Durum şu: Diyelim, gençler paradan nefret ediyor, ben de tam tersine, paraya değer veriyorum. Hem öylesine çok değer veriyorum ki, karşımdaki günden güne sessizliğini artırıyor. Gözlerini faltaşı gibi açıyor, dinliyor, bakıyor, susuyor. Görüyorsunuz ya, genç insan yüce gönüllüdür, alıngandır, sabırsızdır, bir iş yolunda gitmezse hemen ondan yüz çevirir. Buna karşılık ben ondan anlayış, geniş görüşlülük istiyorum; geniş görüşlülüğü doğrudan doğruya yüreğine aşılamaya çalışıyorum. Amacım, yüreğinin ta derinliğinde gerçeği görüp anlaması. Şimdi size biraz bayağı da kaçsa bir örnek vereceğim. Bu yapıda birine, yani bizim kıza niçin rehincilik yaptığımı nasıl anlatabilirdim? Doğrudan doğruya sözlerle açıklamaya kalksam bundan başka bir anlam çıkarabilir, ondan rehincilik mesleğimden ötürü özür dilediğimi sanırdı. O yüzden gururlu davrandım, sessizlik dilini kullandım. Ben sessizce konuşma ustasıyım. Ömrüm boyunca susarak yaşadım, diyebilirim. Sessizlik içinde geçen günlerimde başıma ne felaketler geldi, ne bahtsızlıklara katlandım! Toplum içinde itilip kakıldım, sonra bir köşeye atılıp tümüyle unutuldum. Hiç kimse, hiç kimse bunu bilmez... Birdenbire bu 16 yaşındaki kız çıkıyor karşıma, birtakım aşağılık heriflerden öğrendiklerine bakarak hakkımda her şeyi bildiğini sanıyor. Oysa asıl önemli olan, benim gibi bir adamın yüreğinin içinde bulunandır. Ben hep susuyor, özellikle onun yanında susuyordum. Düne kadar böyle

yaptım. Peki, niçin susuyordum? Gururlu bir adam olduğum için. İstiyordum ki, ben anlatmadan, aşağılık adamların sözlerine kanmadan bu adamı kendisi öğrenerek gerçeğe ulaşsın. Kendisi sezsın, kendisi anlasın.

Evime aldığım ilk zamanlar ondan tam bir saygı bekliyordum. Çektiğim acılardan dolayı karşımda duaya dursun istiyordum, ben buna değen bir kişiydim. Her zaman gururlu davranmışımdır; olursa hep olsun, olmazsa hiç olmasın diye düşünürdüm. Yarım mutlulukla yetinecek adam olmadığım için böyle davranmak, yani susmak zorundaydım. "Kendin sez, kendin değerini anla!" İstediğim buydu işte. Kabul edersiniz ki, kendim kendimi anlatmaya, açıklamalar yapmaya, önünde eğilmeye, saygısını kazanmaya kalksaydım ondan sadaka istemek gibi bir şey olurdu. Ama... ama ben ne diye bunlardan söz ediyorum!

Aptalca bir durum, aptalca, çok aptalca! Ben doğrudan doğruya ve ona acımadan (böyle olduğunu özellikle vurguluyorum) ona o zaman birkaç sözcükle gençlerin yüce gönüllülüğünün güzel bir şey olduğunu, ama bunun beş para etmediğini anlattım. Niçin mi etmezdi? Çünkü zorlukları yaşamadan, ucuzca elde edilen yüce gönüllülük önemli değildir. Gençlerin yüce gönüllülüğü "yaşamdan edinilen ilk izlenimler"dir, ilerde iş sıkıya binince neler olacaktır? Ucuz bir yüce gönüllülük her zaman kolaydır, hatta insan canını bile kolayca verir. Çünkü delikanlılık çağında insanın kanı kaynar, içinde enerji fazlası vardır, gençler güzelliğe değer verirler. Buna karşılık daha zor, sessiz, suskun, yaldızsız, çok özveri gerektirip az şöhret sağlayan, kolayca kara çalınacak yüce gönüllü bir kahramanlık tasavvur edin. Siz ki, yüce ruhlu bir adamsınız, öte yandan herkes tarafından bir alçak olarak gösterilebilirsiniz, hadi, böyle bir kahramanlığa kalkışın da görelim. Onun için bunu yapan pek çıkmaz. Oysa ben bütün yaşamım boyunca böyle bir kahramanın ruhunu taşıdım. Bizimki önce benimle tartıştı, hem de uzun uzun; sonra susmaya başladı, hatta büsbütün suskunluğa gömüldü. Ancak beni dinliyor, beni dikkatle süzen gözlerini kocaman kocaman açıyordu. Daha sonra ne olsa beğenirsiniz? Yüzünde bana güvenmediğini gösteren, o kötücül gülümsemeyi gördüm. İşte bu gülümsemeyle onu evime getirdim. Ancak şu da bir gerçek ki, gidecek başka bir yeri yoktu.

IV

Plan, hep plan.

Bu işe önce kim başladı?

Hiç kimse. İlk adımdan beri her şey kendi kendine oluştu. Onu

evime getirirken sert davrandığımı söylemişim, halbuki daha ilk zamanlarda yumuşadım. Henüz nişanlıyken, ona, rehine verilecek eşyaları müşteriden kendisinin alacağını, parasını da kendisinin ödeyeceğini anlatmışım. Bu sözlerime karşı çıkmadı. (Buna dikkat ediniz.) Üstelik hevesle işe koyuldu. Oturduğumuz dairenin eşyalarını değiştirmemiştik. Dairemiz iki odalıdır. Birisi rehin kasasının da içinde bulunduğu büyük salon, öteki ise kendimizin kullandığı oldukça geniş yatak odası. Mobilyalarımızın hepsi de eskimiş şeylerdi, hatta teyzelerinkinden daha berbat. Kandille kutsal tasvir dolabı kasanın bulunduğu salondadır; bizim odamızda, içinde birkaç kitap bulunan bir dolaptan başka bir de sandık var. Anahtarları bende. Yatak, masa ve birkaç sandalyeyi de unutmayalım.

Daha nişanlıyken bir günlük yaşamımız için, yani mutfak masraflarımız için, ona, eski evlerinden kandırıp getirdiğimiz Lukerya'ya bir rublenin yeteceğini söylemişim. "Üç yılda 30 bin ruble biriktirmeliyiz" dedim. Hiç sesini çıkarmadı, ben gene de günlük harcayacağımız paraya kendiliğimden 30 kapık ekledim. Tiyatroya gidişimiz de böyle oldu. Daha nişanlıyken "Tiyatro yok," demişim. Sonra ayda bir kere gitmeye karar verdim. Bize daha uygun düşer diye koltuk bileti alıyorduk. Birlikte üç kere gittik. "Mutluluk Peşinde" piyesiyle sanıyorum, "Şarkıcı Kuşlar"ı gördük. (Ben de ne diye bunları anlatıp duruyorum?) Sessizce gidiyor, sessizce dönüyorduk. Niçin daha ilk günden konuşmamaya başladık? Oysa aramızda kavga filan yoktu, kız gene de susuyordu. Onun bana gizli gizli baktığını anımsıyorum, bunu gördüğüm zaman sessizliğimi artırdım. Gerçeği söylemem gerekirse susmakta ısrar eden o değil, bendim. O bir iki kez coşkulu davrandı, boynuma sarılmak için üzerime atıldı. Ancak bunlar hastalık derecesinde sinirli bir coşkunluktu. Oysa ben güvenilir bir mutluluk istiyor, bunun yanında ondan saygı bekliyordum. O nedenle coşkulu davranışlarını soğuk karşıladım. Bunda da haklıydım, çünkü her coşkunluk gösterisinin ardından ertesi gün aramızda kavga çıkıyordu.

Aslında buna kavga denemezdi; suskunluk ve bunun peşinden her sefer biraz daha büyüyen küstahça tavırlardı. "Başkaldırı ve bağımsızlık!" işte bu vardı. Onu da becerse bari! O uysal yüzü gün geçtikçe sertleşmeye, küstahlaşmaya başlıyordu. Beni daha nefret verici bulduğuna kalıbımı basarım, çünkü gözlerinden okudum. Coşku nöbetlerinden sonra iyice kendinden geçtiğinden kuşku yok. Sen onu çamurdan, yoksulluktan çek çıkar, döşeme silmekten kurtar; o senin evine gelince yoksul yaşantınızı ileri sürerek sana burun kıvrırsın. Oysa yoksul denilecek bir yaşantımız yoktu, tutumluluk vardı. Sırası gelince lükse de izin veriyordum. Güzel, temiz giyinmek gibi... Eskiden de kocanın temizliği karısının hoşuna gider diye düşünürdüm. Onun asıl yoksulluğumuzdan dolayı değil, cimrilik ederek para biriktirişime kızdığını biliyordum. "Bir amacı var da onun

için sert davranıyor" diyordu herhalde. Tiyatroyu birdenbire kendisi istemez oldu. Ancak yüzündeki alaylı gülümsemeler azalmadı, ben de gittikçe daha çok surat astım, suskunluğumu artırdım.

Kendimi haklı göstermeye mi çalışıyorum? Yok öyle bir şey. Asıl sorun rehin dükkânımızdan kaynaklanıyordu. Söylememe izin veriniz ben, kadının, özellikle 16 yaşındaki bir kadının erkeğine boyun eğmemesi olanaksızdır sanıyordum. Kadınlarda özgünlük (orijinallik) yoktur, bu kesin, hatta benim için şimdi bile bu yadsınmaz bir gerçek. Şurada masanın üstünde yatan kendisi bile tersini kanıtlayamaz, gerçek gerçektir. Bu durumda Stuart Mill'in elinden de bir şey gelmez. Ah, seven kadın, gerçekten seven kadın kocasının kusurlarını, hatta işlediği cinayeti bile yüceltir.

Böyle durumlarda seven kadının bulduğu bağışlatıcı özürleri erkeğin kendisi arasa bulamaz. Bu bir yüce gönüllülüktür, ama özgünlük değildir. Kadınlar yalnızca özgün olmayışları yüzünden yenik düşerler. Bana şu masada yatanı göstermekle elinize ne geçecek? Onun masada bulunuşu özgünlük mü sanıyorsunuz? Ah! Ah!

Dinleyin, onun aşkından o zaman emindim: Boynuma sarılıyordu. Demek ki seviyordu, daha doğrusu sevmek istiyordu. Evet, bu böyleydi: Sevmek istiyordu, sevgi arıyordu. En önemlisi de şu ki, bağışlatıcı özür araması için bir kusurum yoktu, bir suç işlememiştim. Rehinci olduğum için böyle yaptığını söyleyebilirsiniz, bunu başkaları da söyledi. Rehincilik yapıyorsam bundan ne çıkar? İnsanların en yüce gönüllülerinden biri olarak rehinciliğe başlamışsam bunun bir nedeni olmalı.

Görüyorsunuz ya, baylar, bizim de kendimize göre düşüncelerimiz var. Demek istiyorum ki, bazı düşünceleri sözlerle anlatmaya kalkışınca aptalca bir şey oluyor. Kendimiz için utandırıcı bir durum ortaya çıkıyor. Neden? Belli bir nedeni yok. Çünkü ciğeri beş para etmeyen insanlarız bizler, doğrulara katlanamıyoruz. Yahut da bilemiyorum... Demin, "insanların en yüce gönüllüsü benim" dedim. Böyle söylemek gülünç bir şey, ama gerçektir. Gerçeğin gerçeğidir. Evet, herkes gibi benim de yaşamımı kazanmaya, rehinci dükkânı açmaya hakkım vardır. "Çünkü siz insanlar beni aranızdan kovdunuz, sessiz bir nefretle karşıladınız. Benim aranıza katılmak için gösterdiğim tutkulu atılışa unutamayacağım bir davranışla yanıt verdiniz Öyleyse şimdi ben de sizden bir duvarla ayrılmaya, bu 30 bin rubleyi biriktirip Kırım'da ya da güney kıyılarında, dağlarda, bağlarda, 30 bin rubleye alacağım kendi çiftliğimde oturmaya, en önemlisi de hepinizden uzak, kimseye kin duymadan kendimce bir ülküye inanıp sevdiğim bir kadınla, Ulu Tanrı bağışlarsa kendi ailemle, çevremdeki insanlara yardım ederek yaşamaya bal gibi hakkım vardır."

Doğaldır ki, şimdi bunu kendi kendime söylüyorum. O zaman herkese açıklasaydım ne aptalca bir hareket olurdu! Gururlu susuşumun nedeni buydu, bu yüzden sessizce oturuyorduk. On

altı yaşında bir yeniyetme çektiğim acıları, kendimi haklı çıkarmaya çalışmamı nasıl anlayabilirdi? Onda dürüstlüğün yanında yaşamı tanımayışı, gençliğin kolayca kanışı, "temiz yüreklerin" körlüğü vardı. En önemlisi de rehinciliğe karşı nefretten gözü dönmüştü. (Oysa ben namussuzluk mu yapıyordum? Nasıl davrandığımı, insanları dolandırmadığımı görmüyor muydu?) Şu dünyada gerçek ne korkunç bir şeydir! Kimse gerçeği görmek istemiyor. Bu güzel, bu uysal, bu melek kız bir zorbaydı. Bana acı çektiren, işkence eden bir zorba! Bunları belirtmeden geçersen kendime iftira etmiş olurum. Onu sevmiyor muydum sanıyorsunuz? Benim onu sevmediğimi kim söyleyebilir! Anlıyorsunuz ya, burada açıkça bir alay, yazgımın ve doğanın çirkin bir alayı var. Biz insanlar feleğin lanetine uğramışız, yaşamımız ta baştan kötülüğe bulaşmış. (Özellikle benimkisi.) Ancak şimdi anlıyorum, bir yerde yanlışlık yaptım. Bir şey eksik kaldı, bir boşluk bıraktım. Oysa her şey açık seçik, planlarım gökyüzü gibi aydınlıktı. "Ciddi ve gururluydum, kimsenin beni davranışlarımdan dolayı avutmasına gerek yoktu, acılara sessizce katlanıyordum." Her şey tam söylediğim gibiydi, yalana dolana sapmıyordum. "Davranışlarımda bir yüce gönüllülük görür, şimdilik bunu beceremiyorsa bile zamanla her şeyi anlar. İşte o zaman bana on kat değer verir, ellerini kavuşturarak önümde eğilir..." diyordum. Planım buydu. Anlaşılan, bir şeyi unutmuştum ya da gözümünden kaçmıştı. Bu işi beceremediğim ortada. Ama yeter artık, yeter! Şimdi özür dileyeceğim, bağışlamasını isteyeceğim birisi var mı? Her şey bitmiştir. Sen yürekli adamsın, gururunu yitirme! Suçlu olan sen değilsin!.. Gerçekleri açık açık söylerim, gerçeklerle yüz yüze gelmekten korkmam. Haksız 'odur', haksızlık eden 'odur'!..

V

Uysal kız başkaldırıyor.

Aramızdaki kavgalar onun birdenbire parayı kendi canının istediği gibi ödemesiyle, eşyalara değerinden fazla eder (fiyat) biçmesiyle, hatta bu konuda benimle iki kez tartışmaya girmesiyle başladı. Ben buna kesinlikle karşı çıktım. O sırada bir de yüzbaşının karısı diye biri çıktı ortaya. Bir gün yüzbaşının karısı, ölmüş kocasının armağanı olan bir madalyonla dükkâna geldi. Madalyonun elbette bir anı değeri vardı. Ben 30 ruble ödedim. Kadın acı acı sızlanmaya, emaneti kaybetmeyelim diye dil dökmeye başladı. Derken, beş gün sonra elinde 8 rublelik bir bilezik, bunu madalyonla değiştirmemiz dileğiyle karşımıza dikildi. Ben hemen isteğini geri çevirdim. O sırada karımın gözlerinden bir şeyler okumuş olmalı ki, benim dükkânda bulunmadığım bir sırada yeniden gelmiş, madalyonu bilezikle değiştirmiş. Aynı gün durumu öğrenince karımı kırmadan mantıklı, kararlı

bir konuşma yaptım. Bunları söylerken yatağın ucunda oturuyor, yere bakıyor, sağ ayağının ucuyla halıyı tırtıklıyordu. (Onun sevdiği bir hareketti.) Dudaklarında da kötücül bir gülümseme vardı. Sesimi hiç yükseltmeden, "Paralar benimdir, yaşama kendi gözlerimle bakmak hakkımdır." dedim. Onu evime getirmeye karar verdiğimde ondan hiçbir şey gizlememiştim. Bunu da belirttim.

Birdenbire oturduğu yerden hop diye fırladı, tir tir titremeye, inanır mısınız, ayaklarını yere vurarak üstüme yürümeye başladı. Bu yırtıcı bir hayvandı, delilik nöbeti geçiren, bunalıma girmiş bir hayvandı. Şaşkınlıktan donakalmışım, ondan böylesi bir hırçınlığı beklemiyordum. Gene de soğukkanlılığımı yitirmedim, yerimden kıpırdamadan, gene eski sakin sesimle ve açıkça, bana artık yardım etmemesini söyledim. Yüzüme karşı gülererek evden çıktı gitti. Nereye gideceğini bile söylemedi.

Burada önemli olan şu ki, dışarı çıkmayacaktı, bensiz hiçbir yere gitmeyecekti. Nişanlıyken böyle karar vermiştik. Akşama doğru geri döndü, ağzımı açıp tek söz söylemedim.

Ertesi sabah aynı şeyi yaptı, daha ertesi sabah gene öyle... Bunun üzerine ben de dükkânı kilitlediğim gibi teyzelerine yollandım. Düğünden beri onlarla bütün ilişkiyi kesmiştim. Ne onları çağırıyor, ne de kendim evlerine gidiyordum. Karımın teyzelerine uğramadığı anlaşılıyordu. Beni merakla dinlediler, yüzüme karşı açıkça güldüler, "Bunu hak etmiştiniz." dediler. Benimle alay etmelerini bekliyordum zaten. Hemen oracıkta kız kardeşlerden yaşça küçük olanı, kızkurusunu 25'i peşin, 100 ruble rüşvet vererek kandırdım. İki gün sonra küçük teyzesi evime geldi, "İşin içine bir subay karışmış bulunuyor, eski alayınızdan Yefimoviç adında bir teğmen..." dedi. Beynimden vurulmuşu döndüm. Bu Yefimoviç bana alayda en çok kötülüğü dokunmuş bir kimseydi. Bir ay kadar önce de, utanmazın biri olduğu için, sözde rehin eşya verecekmiş gibi dükkâna gelmişti. İyice anımsıyorum, karımla kikirdeşmeye başlamışlardı. Eski ilişkilerimi anımsatarak ona yaklaşıp, bir daha buraya adımını atmamasını sertçe söyledim. Bundan bir şeyler çıkabileceğini tahmin etmemiştim, yalnızca herifin yüzüzlüğüdür, diye düşünmüştüm. Küçük teyze birdenbire karımın onunla buluştuğunu, bütün işi eski tanıdıkları, bir albayın dul karısı Yuliya Samsonovna'nın ayarladığını anlattı. "Kariniz birkaç gündür onunla görüşmeye gidiyor" deyince çok şaşırdım.

Şimdi olanları biraz kısaltarak anlatacağım. Bana 300 rubleye patlamakla birlikte iki gün içinde öyle bir düzen ayarladılar ki, ben bitişik odanın aralık bırakılan kapısının arkasında duracak, karımın Yefimoviç'le baş başa kalacakları ilk buluşmada neler konuştuklarını dinleyecektim. Bunu beklerken bir gün önce karımla aramızda kısa, ama benim için çok önemli bir sahne geçti.

Eve akşama doğru dönmüştü. Yatağın üzerine oturup bana alaycı

alaycı bakarak ayağının ucuyla halıyı tırtıklamaya başladı. Ben de onun yüzüne bakarken son bir aydır, daha doğrusu iki haftadır, davranışlarının tümüyle değiştiğini, hatta eskisinin tam tersi bir karaktere büründüğünü düşünüyordum. Azgın, saldırgan, uygunsuz diyemem ama dengesiz, hır çıkarmak isteyen bir yaratık olmuştu; işte o anda böyle biriyle karşı karşı karşıyaydım. Bütün ilişkilerimizi bozup dağıtmak istiyor gibiydi. Ancak yumuşak doğası buna engeldi. Böyle biri başkaldırdığı zaman her ölçüyü aşar; bir yandan kendini zorladığı, hır çıkarmak için dürttüğü halde saflığıyla utangaçlığını yenemediği görülür. İşte o yüzden böylelerinin ölçüyü kaçırdığını görünce gözlerinize inanamazsınız. Halbuki bu gibi çirkinliklere alışmış pişkin birisi düzen ve terbiye adına durumu yumuşatmaya çalıştıkça daha berbat, daha çirkin bir duruma sokar.

Gözleri parlayarak, birdenbire, damdan düşercesine sordu:

- Sizi gerçekten düellodan korktuğunuz için mi alayınızdan kovdular?

- Evet, subayların aldığı bir kararla alaydan ayrılmam istendi, ancak ben önceden istifamı vermiştim.

- Bir korkak gibi kovdular, değil mi?

- Doğru, arkadaşların gözünde korkakmışım gibi hüküm giydim.

Oysa düellodan kaçmam korktuğum için değildir, yalnızca onların zorbaca kararına boyun eğmek istemedim. Tartıştığım subayı düelloya çağırmam gerekmiyordu, çünkü onun beni küçük düşürücü bir hareketi yoktu.

Bu sorulara dayanamadığım için açıklamalarıma şunları da ekledim:

- Bilin ki, böyle bir zorbalığa karşı çıkmak, bir düelloda gereken cesareten daha yüksek bir yüreklilik ister. Çünkü zorbalığa karşı çıktım diye, görüyorsunuz, başıma ne işler açıldı!

Kendimi tutamamıştım, son söylediğim sözle kendimi haklı çıkarmaya çalışan birinin durumuna düşmüştüm. Onun da görmek istediği buydu herhalde, iyice alçalmamı istiyordu. Hain hain sırttı.

- O olaydan sonra üç yıl Petersburg sokaklarında dilendiğiniz, geceleri bilardo masaları altında yattığınız doğru mu?

- Evet, doğru. Sennaya Sokağı'nda serserilerin yatıp kalktığı, Vyazemski'nin hanında bile kaldım. Alaydan çıktıktan sonra daha birçok sıkıntıya katlandım, nice güç durumlara düştüm, ama ahlakça hiç düşmedim. Çünkü ilk olarak ben kendim daha o zaman bile davranışlarımdan nefret ediyordum. İçinde bulunduğum durumun umutsuzluğundan kaynaklanan irade zayıflığıyla aklımı yeterince kullanamamış olabilirim. Ama sonra hepsi geçti.

- Eh, şimdi de maliyecilik yapıyorsunuz. Para bol!

Rehinciliğime taş atıyordu. Kendimi tutmasını bildim, sesimi çıkarmadım. Beni alçaltan açıklamaları dinlemeye can attığı gözden kaçmıyordu. Buna fırsat vermedim. Zaten o sırada bir

müşteri dükkânın zilini çalmıştı. Onu karşılamak için salona geçtim. Karım bir saat sonra giyinmiş olarak sokağa çıkarken önümde durdu.

- Peki, ama siz evlenmeden önce bu konular hakkında bir şey söylememiştiniz, dedi.

Yanıt vermeye gerek görmedim, bunun üzerine çıktı gitti.

Ertesi gün, demin belirttiğim odada, yazgımın başıma ne işler açacağını bilmeden, cebimde bir tabancayla kapının arkasında konuşmaları dinliyordum. Karım iki dirhem bir çekirdek giyinmişti, masada oturuyordu. Yefimoviç ise onun karşısında ezilip büzülüyordu. "E, neler oldu, anlatın bakalım?"

diyeceksiniz. Şu oldu ki, (bunu söylemekten onur duyarım) işin sonucu tam benim hissettiğim ve beklediğim gibi çıktı. Fakat o zamanki sezgilerimde çok bilinçli olduğumu söyleyemeyeceğim. (Bilmiyorum, derdimi anlatabiliyor muyum?)

Bakın, neler oldu: Soylu ve yüce ruhlu bir kadınla züppe, ahlak düşkün, budala, yılan ruhlu bir yaratık arasındaki konuşmayı bir saat dinledim, bir saat dikkatle izledim. Bu saf, bu uysal, bu az konuşan kız bütün bu söylediklerini nereden biliyor diye şaşırıp kaldım. O alayların, o masum kahkahaların, erdemin erdemsizliğe karşı duyduğu o derin nefretin sahnelendiği böylesi bir konuşmayı büyük toplumsal güldürülerin en zeki yazarı bile yaratıp kotaramazdı. Karımın sözlerinde, çıkışlarında ne kadar parlaklık, ani yanıtlarında ne kadar incelik, eleştirilerinde ne kadar gerçeklik vardı?

Aynı zamanda ne kadar hoş bir genç kız saflığı! Adamın aşkını açıklamalarına, el kol hareketlerine, yaklaşma isteklerine karşı kahkahayla gülüyordu. Yefimov aşağılık bir niyetle geldiği, kendisine karşı çıkılacağını beklemediği için apışıp kaldı. Başlangıçta karımın ona cilve yaptığını bile düşünmedim değil. "Kendisine daha fazla değer verdimen isteyen sefih, fakat zeki bir yaratığın cilvesi..." diyordum.

Ama gerçeğin güzelliği güneş gibi parladı, artık ondan kuşkulandırmama gerek kalmamıştı. Belki bana karşı duyduğu zorlama kinden dolayı ve biraz da toy olduğu için böyle bir randevuyu vermiş olabilirdi. Ama işin iç yüzünü görünce gözleri açılıverdi. Beni küçük düşürmek için yapmadığını bırakmamıştı, bununla birlikte batağa saplanmaya bir adım kala gördüğü ahlaksızlığa katlanamadı. Onun gibi yüce ülküler taşıyan saf, temiz bir kadını Yefimoviç ya da yüksek sosyete güllerinden biri nasıl kandırıp başını döndürebilirdi? Bunun tam tersi gerçekleşti, karşısındaki ahlaksız gülünç duruma düştü. Karımın ruhunda gerçek kendiliğinden parlamıştı, duyduğu öfkeyse yüreğinde alay fırtınaları kopardı. Bir daha belirtiyim: Yefimoviç denen maskara sonunda tümüyle sus pus olup yerine oturdu, karımın çıkışlarına tek sözle karşılık veremez oldu. Öyle ki, alçakça bir öç alma öfkesiyle onu küçük düşürmesinden korkmaya başladım. Yeniden söylüyorum, bu sahneyi hiç şaşkınlığa düşmeden seyrettim, bu da kendime iyi bir not vermeme neden oldu. Sanki önceden bildiğim bir şeyle

karşılaşmıştım, sanki bu bildiğim şeyle karşılaşmak için oraya gitmiştim. Oraya giderken hiçbir şeye, karımla ilgili hiçbir suçlamaya inanmıyordum, gene de tabancamı yanıma almıştım. Bütün bu söylediklerim doğrudur, gerçeğin ta kendisini yansıtır.

Onu başka bir durumda düşünebilir miydim? Onu niçin sevmiş, ona niçin değer vermiş, onunla niçin evlenmişim? Daha önce benden nefret ettiğine ne kadar inanmışsam, kapının arkasında beklerken onun suçsuzluğuna da o derece inandım. İşte bu yüzden kapıyı açarak bu sahneye son verdim. Yefimoviç oturduğu yerden havaya sıçradı, ben karımı elinden tutup dışarı çıkardım. Yefimoviç hergelesi hemen kendine gelerek arkamdan kahkahayla gülmeye başladı.

- Götürün onu, götürün! Evliliğin kutsal haklarına karşı bir şey söylediğim yok!

Kahkahanın ardından bana bağıra bağıra ne dese beğenirsiniz?

- Biliyorsunuz, akli başında bir adam sizinle düelloya yanaşmaz! Ama saygıdeğer bayanın hatırı için ben sizinle dövüşmeye hazırım. Eğer tehlikeyi göze alabilirsiniz...

Karımı bir saniye kapının önünde durdurarak;

- İşliyor musun? dedim.

Sonra tek söz söylemeden onu eve götürdüm. Elinden tutmuştum, bana karşı koymuyordu. Hatta çok şaşırmıştı, bu şaşkınlık eve kadar sürdü. Eve varınca bir sandalyeye çöktü, gözlerini bana dikti, yüzü son derece solgundu. Dudaklarında alaycı bir gülümsemeyle, meydan okurcasına, yüzüme ciddi ciddi bakıyordu. İlk dakikalarda onu yanımdaki tabancayla öldürmemden korktuğunu adım gibi biliyorum. Ancak ben tabancayı cebimden çıkararak masanın üstüne koydum. Bir tabancaya bakıyordu, bir bana. (Dikkatinizi çekerim, yabancı olmadığı bir tabancaydı bu. Dükkânın açılışından beri bu tabanca dolu, ateş etmeye hazır olarak bende dururdu. Dükkânı ilk açtığımda kararımı vermiştim: Ne kocaman köpeklerim olacaktı, ne de Mozer'inki gibi iri bir kabadayı tutacaktım. Kapıyı müşterilere aşçı kadın açar. Bizim meslekle uğraşanların bir korunma aracı bulundurması şarttır, ben de dolu bir tabanca taşımaya başladım. Karım evime girdiğinde ilk günler tabancaya büyük ilgi gösterdi, inceden inceye sorup soruşturdu. Bunun üzerine yapılışını ve ateşleme sistemini anlattım, hatta bir keresinde onun hedefe ateş etmesini sağladım. Buna da dikkatinizi çekerim.)

Onun korkulu bakışlarına aldırmaksızın, yarı soyunuk olarak yatağa yattım. Çok yorgundum, saat 11'e yakındı. Karım çöktüğü sandalyede hemen hemen hiç kımıldamadan bir saat kadar oturdu. Sonra mumu üflledi, duvarın dibindeki sedire soyunmadan uzandı. İlk kez benimle yatağa girmemişti, buna da dikkat ediniz...

VI

Korkunç bir anı.

Şimdi şu korkunç anıya gelemim..

Sabahleyin uyandığımda saat 8 filandı. Odanın içi hemen hemen aydınlanmıştı. Gözlerimi açtım; uyku sersemi filan değildim, bilincim tümüyle yerindeydi. Baktım, karım masanın yanında ayakta dikiliyor, elinde de tabanca... Sanıyorum, benim uyanıp gizlerimi açtığımı fark etmemişti. Birden elindeki tabancayla bana yaklaştığını gördüm. Çabucak gözlerimi yumdum, kendime uyuyor süsü verdim.

Karyolama iyice yaklaşıp baş ucumda durdu. Odada ölüm sessizliği vardı, ben bu sessizliği bile işitiyordum. O sırada bir yerimde bir sinir kasılması hissettim, ister istemez gözlerimi açtım. Bana bakıyordu, bakışlarını gözlerimin içine dikmişti, tabanca şakağıma dayalıydı. Gözlerimiz karşılaştı, ama birbirimize bir saniyeden fazla bakmadık. Gözlerimi yeniden sıkı sıkıya kapadım; aynı anda bütün benliğimle, ne olursa olsun kımıldamamaya, gözlerimi açmamaya karar verdim. Başıma ne gelecekse gelsindi.

Bazen böyle olur, derin uykuya dalmış bir insan birdenbire gözlerini açar, hatta kafasını bir saniye için kaldırarak çevresini süzer, bir an sonra farkına varmadan kafasını yeniden yastığa koyarak mışıl mışıl uyumaya başlar.

Bakışlarımız karşılaşıp tabancanın şakağına dayandığını anlamam üzerine aynı anda gözlerimi kapatarak kıpırdamadan yattığımı gören karım benim gerçekten uyuduğumu, hiçbir şeyin farkında olmadığını sanabilirdi. Onun neler yaptığını görüp böyle tehlikeli bir anda gözlerimi yeniden kapadığımı düşünmesi bence olanak dışıydı.

Evet, olanak dışıydı. Fakat aynı anda da her şeyi gördüğümü fark etmiş olabileceği şeklinde şimşek hızında bir düşünce çaktı zihnimde. Görüyorsunuz, bir andan daha kısa bir zamanda bende nasıl bir düşünce ve duygu fırtınası kopmuştu! Yaşasın insan zihnindeki elektrik hızı! (Öyle hissediyordum ki), eğer karım gerçeği biliyorduyorsa, yani benim uyumadığımı anladiysa, bu durumda benim ölüme hazır olduğumu görmesi onu alt edecek, tetiğe basarken eli titreyecekti. Yani beni öldürme kararı korkusuzluğum karşısında dayanamayıp yok olacaktı.

Söylendiğine göre yüksekte duranlar uçurumun derinliğine bakarlarken sanki kendilerini aşağıya doğru iterlermiş. Sanıyorum, intiharların, cinayetlerin birçoğu tabanca elde bulunduğu için olmuştur. Tabanca eldeyken de önünüzde bir uçurum, 45 derecelik bir eğim vardır; buradan aşağıya kendinizi bırakıvermemek olanaksız gibidir ve her şey sizi tetiği çekmeye çağırmaktadır. İşte benim içinde bulunduğum durumu gördüğümü, ölümü sessizce beklediğimi anlaması karımın böyle bir çılgınlık yapmasını engellemişti.

Sessizlik sürüp gidiyordu, birden şakağımda, soğuk demirin

saçlarıma değdiğini hissettim. O anda ölümden kurtulacağıma inanıp inanmadığımı sorarsanız, Tanrı'nın huzurundaymışım gibi yanıt vereyim ki, hiçbir umudum yoktu, olsa bile ancak yüzde bir kadar... Ben de size şu soruyu sorayım öyleyse: Bu durumda ölümü niçin kabul ediyordum? Buna yanıtlım şöyledir:

Taparcasına sevdiğim bir varlık tarafından üzerime tabanca çevrilmişse, artık benim için yaşamanın ne değeri vardı? Ayrıca şunu da ekleyeyim: Biliyordum ki, o anda aramızda bir mücadele, bir ölüm-kalım mücadelesi geçmekteydi; arkadaşları tarafından alayından kovulmuş eski bir korkağın ikinci kez ölümcül bir düelloya girmesi söz konusuydu. Bunu biliyordum; eğer işin aslını, yani uyumadığımı anladıysa o da biliyordu. Belki de böyle bir durum olmamıştı, belki o vakit ben bunu düşünmüyordum. Ancak düşünmesem bile yine böyle bir şeyin olması gerekirdi. Çünkü sonraları yaşamımın her saatinde bunu düşündüm ve bu karara vardım.

Bu sefer de siz bana niçin karımı cinayet işlemekten kurtarma girişiminde bulunmadığımı soracaksınız. Bırakın, Tanrı aşkına! Sonraları o saniyeyi sırtımda ürpertiler duyarak her anımsayışımda bu soruyu binlerce kez kendi kendime sordum. Büyük bir umutsuzluğa kapılmışımdı, mahvolmak üzereydim, mahvoluyordum; bu durumda birini cinayet işlemekten kurtarmak söz konusu olabilir miydi? Sonra onu kurtarmayı isteyip istemediğimi nereden biliyorsunuz? O sırada içimden hangi duyguların geçtiğini biliyor musunuz?

Bilincim şimşek hızıyla çalışıyordu; saniyeler geçiyor, ölüm sessizliği sürüp gidiyordu. Karım tepemde dikilirken ansızın bir umut ışığı çaktı beynimde. O an gözlerimi açtığımda karımın odada olmadığını gördüm. Hemen yataktan fırladım. Ben üstün gelmişim, karımsa sonsuza dek yenik düşmüştü. Çay içmek için salona çıktım. Semaver, aynı zamanda rehin dükkânı olarak kullandığımız salona getirilir, çayı karım kendisi doldururdu. Sessizce oturdum, dolu bardağı karımın elinden aldım. Ancak beş dakika sonra onu yüzüne baktığımda korkunç derecede solgun olduğunu gördüm, dünkünden daha solgundu, o da beni dikkatle süzüyordu. Benim kendisine baktığımı görünce gözlerinde çekingen bir soru belirdi, soluk dudaklarıyla hafifçe gülümsedi. Demek ki, kuşkusu sürüyor, benim her şeyi görüp, içine düştüğüm tehlikeli durumu bilip bilmediğimi merak ediyordu. Ona aldırış etmeden gözlerimi başka yöne çevirdim. Çaydan sonra dükkânı kapatıp çarşıya çıktım, oradan bir demir karyolayla paravana satın aldım. Eve dönünce salonun paravanayla ayrılmış bir köşesine karyolayı yerleştirdim. Karyolayı karım için almıştım, ama bunu ona söylemedim. Karyola dolayısıyla ben söylemeden "her şeyi gördüğümü, hepsini bildiğimi" anladı. Artık kuşkuya yer kalmamıştı. Gene de ben geceleyin her zamanki gibi tabancayı masanın üstüne bıraktım. Karım yeni yatağına sessizce yattı: Evliliğimiz bozulmuştu, "yenik düşmüş, ama bağışlanmamıştı". Gece durmadan sayıkladı, sabaha doğru sinir nöbeti başladı.

Tam altı hafta yataktan çıkmadı.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Gururluların düşü.

Az önce Lukerya bana hanımefendi gömülür gömülmez artık benim yanımda kalmayacağını bildirdi. Diz çökerek beş dakika dua ettim, halbuki bir saat dua etmek isterdim. Durmadan düşünüyor, düşünüyordum. Benimki hasta bir adamın düşünceleri... Başım ağrıdan çatlıyor, bu durumda dua edip de ne yapacağım? Bu da günah. İşin garibi, gözlerimi uyku tutmuyor; oysa büyük, çok büyük dertlerin patlak verişinden sonra insan uyumak ister. Ölüme mahkûm olanların son gece çok derin uyuduklarını söylerler. Zaten böyle olmalı, doğaya uygun olan da bu, öbür türlü insanın sinirleri dayanmaz... Sedire uzandım, ama uyuyamadım.

...Ben, Lukerya, bir de hastaneden tuttuğum gün görmüş bir hastabakıcı kadın hastalığının sürdüğü altı hafta boyunca gece gündüz karımın baş ucundan ayrılmadık. Parayı esirgemiyordum, onu sağlığına kavuşturmak için hiçbir masraftan kaçmadım. Ünlü doktor Şreder'i çağırdım, her vizite için 10 ruble ödüyordum. Kendine geldikten sonra karımın gözüne daha az görünmeye çalıştım. Peki, bunları niçin anlatıyorum? Karım tümüyle yataktan kalkınca, durgun ve sessiz, kendisi için benim odaya koydurduğum özel masada oturmaya başladı. İyice suskunlaşmıştı, ancak sonraları biraz biraz konuşur olduk. Konuştuklarımız hep gündelik konulardı. Elbette ben konuşurken dar bir çerçevede kalmaya çalışıyordum, dikkat edince onun da değişik konulara dalmak istemediğini gördüm. Bu durum bana doğal gözüktü. "Bana karşı yenik düştü, bu onu çok sarstı, unutmaması ve alışması için ona vakit bırakmak gerekir." diye düşündüm. Böylece ikimiz de susuyorduk, ama ben her dakika olabileceklere hazırlıyordum kendimi. Onun da böyle yaptığını sanıyorum. O anda ne düşündüğünü anlamak benim en çok merak ettiğim şeydi.

Şunu da belirtiyim: Karım hasta yattığı sürece baş ucunda inleyerek ne acılar çektiğini kimse bilmez. Sanki sessizce inliyordum, inleyişlerimi içime gömerek Lukerya'dan bile sakladım. Benim bütün bu çektiklerimi karımın ölmeden önce öğreneceğine inanıyordum, tersinin olabileceği gibi bir düşünceye hiçbir zaman kapılmadım. Karım kefeni yırtıp

sağlığına kavuşmaya başlayınca büyük bir rahatlama duyduğumu söylemeliyim. Rahatlamakla kalmayıp, geleceğimize dair tasarılarımı elden geldiğince uzağa atmaya, her şeyi şimdilik kendi haline bırakmaya karar verdim. Evet, ruhumda garip ve özel bir durum ortaya çıkmıştı -bu durumu ancak böyle adlandırabiliyorum-: Üstün gelmişim, tek bu düşünce bile bana bol bol yeterdi. O kış böylece geçti. Ah, kış boyunca duyduğum kıvancı başka hiçbir vakit duymadım.

Biliyor musunuz, karım yüzünden başıma gelen felakete kadar yaşamımda beni her gün, her saat ezen tek dış etken vardı, o da rütbem sökülmüş olarak alayımdan ayrılmamdı. Başka türlü söylersek, korkunç bir haksızlığa uğramıştım. Doğrusu şu ki, arkadaşlarım geçimsizliğimden dolayı beni pek sevmezlerdi. Bir de gülünç davranışlarım yüzünden. Gerçi sizin yücelttiğiniz, saygıdeğer bulduğunuz bir şey, nedendir bilinmez, bir de bakarsınız, başkalarını kahkahayla güldürmüş. Evet, arkadaşlarım benden hiçbir zaman hoşlanmadılar, okulda bile. Beni hiçbir zaman., hiçbir yerde sevmедiler. Lukerya da öyle... Alaydaki olay beni sevmemelerinden ileri gelmekle birlikte kuşkusuz bir raslantının sonucudur. İşte ben bunun için bir raslantı sonucu mahvolmaktan (çünkü böyle bir raslantı olmayabilirdi), olayların uğursuzca bir araya gelmesinden (aynı olaylar bir bulut gibi size dokunmadan geçebilirdi) daha gücendirici, daha katlanılmaz bir şey olamaz diyorum. Bu, aydın bir kişi için aynı zamanda küçük düşürücüdür.

Olayın aslı şuydu...

Tiyatroda perde arası verilince büfeye çıkmıştım. X. adında bir hassa subayı yanındaki iki hassa subayı arkadaşına, orada bulunan subayların ve sivil halkın önünde bizim alaydan yüzbaşı Bezumtsev'in koridorda rezalet çıkardığını bağıra bağıra anlatmaya başladı. Dediğine göre Bezumtsev "galiba zil zurna sarhoş"tu. Konuşma uzun sürmedi, ayrıca anlattıkları da doğru çıkmadı. Birincisi, Bezumtsev sarhoş değildi, ikincisi de koridorda skandal denecek bir olay geçmemişti. Hassa subayları başka bir şey üzerinde konuşmaya başladılar, bu konu da böylece kapandı gitti. Ancak ertesi gün bu iş arkadaşlar arasında duyulunca, büfede bizim alaydan yalnızca ben bulunduğum, hassa subayı X. yüzbaşı Bezumtsev'i kötüler gibi konuştuğu sırada niçin ona hemen karşı çıkmadığım söylenmeye başladı. Benim bu işle ne ilgim olabilirdi? Eğer hassa subayının bizim Bezumtsev'e bir kızgınlığı varsa sorun ikisinin arasındaydı, bu durumda bir de benim burnumu sokmama gerek yoktu. Bununla birlikte arkadaşlar konunun kişisel olmayıp bizim alayı ilgilendirdiğini, orada alayımız subaylarından yalnızca ben bulunduğuma göre, olaya kayıtsız kalmakla büfedeki subaylara ve halka, alayın şerefine karşı duyarlı davranmayan subayların da bulunabileceği gibi kötü bir örnek verdiğimi ileri sürdüler. Onların düşüncesine katılmam olanaksızdı. Bununla birlikte bana, eğer hassa subayı X. ile

resmi olarak bu işi çözmeye karar verirsem, (*) epey geç kalmakla birlikte her şeyi düzeltebileceğimi bildirdiler. Çok sinirlenmiştim, isteklerini hemen geri çevirdim. Ardından istifamı bastım. İşte bütün söylenenler bunlardır... Gururumu yitirmeden, fakat kırılmış bir kalple ordudan ayrıldım. Bu olaydan sonra irademle birlikte aklım da zayıfladı. İkinci bir olay bununla üst üste gelince durumum daha da sarsıldı. Eniştem olacak adam benim küçük payım da içinde olmak üzere bütün servetimizi Moskova'da batırdı. Beş parasız kalmış, sokakta dilenecek duruma düşmüştüm. Sivil bir memurluk alabilirdim ama almadım. Gösterişli üniformayı çıkardıktan sonra demiryollarında filan çalışamazdım. Böylece utanma üstüne utanma, rezalet üstüne rezalet, düşme üstüne düşme bindi. Karşıma ne çıksa birbirinden beterdi... Üç yılım böyle karanlık anılarla, Vilazemski'nin hanındaki kötü günlerle geçti. Bundan bir buçuk yıl önce Moskova'da yaşlı, zengin bir kadın olan vaftiz annem ansızın öldü. Vasiyetnamesinde öbür mirasçılar arasında bana da 3 bin ruble bırakmıştı. Düşündüm ve derhal geleceğim için kararımı verdim. Bir rehinci dükkânı açacaktım, bunun için insanlardan özür dilemeye gerek yoktu. Param, başımı sokacağım bir evim, kötü anılardan uzak bir yaşamım olacaktı. İşte planım buydu. Bununla birlikte geçmişim, ayaklar altında çiğnenmiş ünüm her saat, her dakika bana azap veriyordu. İşte tam o sırada evlendim. Bu feleğin bir oyunu muydu, değil miydi, orasını bilemem. Onu evime alırken bir dost bulduğumu sanmıştım, çünkü bir dostu büyük gereksinmem vardı. Ancak şunu da açıkça görüyordum: Bulduğum dostu eğitip yetiştirmem, ama kendim ona üstün duruma geçmem gerekiyordu. On altı yaşındaki bir kimseye, önceden her şeye körü körüne inanmış birine olupbitenleri nasıl açıklayabilirdim? İsterseniz şu korkunç tabanca olayını ele alalım. Olay kendiliğinden çözüme kavuşmasaydı, kesinlikle bir korkak olmadığımı, alayın benim hakkımda verdiği korkaklık kararının haksızlığına sözlerimle onu inandırabilir miydim? Tabanca olayı bir bakıma bana büyük yardımda bulundu. Tabancadan korkmayarak karanlık geçmişimden öç almış oldum. Bu durumu kimse öğrenmediyse bile o öğrenmişti. Bu benim için en önemlisiydi, çünkü karım benim her şeyim demekti, gelecekle ilgili düşlerimin tek umut kaynağı, kendim için hazırladığım tek insandı. Onun dışında bir başkasına gereksinmem yoktu. Karım her şeyi öğrendiğine göre düşmanlarımla ağzına bakmakta ne kadar acele ettiğini de anlayacaktı. Bu düşünce bana gurur veriyordu. Onun gözünde ben artık bir alçak değil, belki yalnızca garip bir insandım. Bunca olupbitenden sonra garip bir insan olarak kabul edilmek de hoşuma gitmiyor değildi. Gariplik bir kusur değildir, tam tersine, bazen kadınları çektiği görülmüştür. Amacıma geç de olsa ulaşmıştım, olupbitenler huzura ermem için yeterliydi, düşlerim, hayallerim için yeter derecede tablo ve malzeme sağlamış bulunuyordum. İşin kötü tarafı şu ki, ben hayalcinin

biriyim, kendim için elde ettiğim düş malzemesi bana yeter de artardı bile. Karıma gelince, onun daha bekleyebileceğini düşünüyordum.

Birtakım beklentiler içinde bütün kış geçti gitti. Masaya oturunca karımı gizlice seyretmek hoşuma gidiyordu. El işleriyle, üst baş dikmekle, akşamları da bazan dolabımdan aldığı kitapları okumakla vaktini değerlendiriyordu. Dolaptaki kitapların seçimi de benim lehime çalışıyordu. Karım hemen hemen hiçbir yere çıkmaz olmuştu. Her gün yemekten sonra karanlık basmadan onu gezintiye götürüyordum, gezintilerimiz sırasında eski suskunluğumuz da kalmamıştı. Susmadığımızı, birbirimizi anlayarak konuştuğumuzu göstermek gibi bir çaba içindeydim. Fakat önceden de belirttiğim gibi, ikimiz de konuyu dağıtmamaya çalışıyorduk. Ben bunu bile bile yapıyor, ona "zaman tanımak gerekir" diyordum. Ne gariptir, onu gizli gizli süzmek hoşuma gitmekle birlikte onun bütün kış bir kerecik olsun bana baktığını görmedim. Utandığı için böyle yaptığını sanıyordum. Hastalıktan sonra üzerine bir ürkeklik, çekingen bir uysallık gelmişti. Hayır, hayır, en iyisi beklemektir. "O birdenbire, kendiliğinden sana yaklaşacak" diye düşünüyordum.

Bu düşünce bana büyük bir coşku veriyordu. Şunu da belirteyim, bazan kendi kendimi ona karşı kıskırtıyor; duygularımı, aklımı ona öfkelenecek bir duruma getiriyordum. Böylece aradan uzun bir süre geçti. Ancak duyduğum kin ruhumda hiç olgunlaşmıyor, içimde tutunamıyordu. Ona kızmamın yalnızca bir oyun olduğu gibi bir sanıya kapıldığım anlar olmuştur. Ona karyola ve paravana alarak evliliğimizi bozduğum zamanda bile karımı bir katil, bir suçlu olarak düşünmedim. Bir suç işleyecekse bunu küçümsediğimden değildi, karyolayı almadan çok önce de onu bağışlamak niyetindeydim. Bu davranışım size garip gelebilir, ne yapayım ki sert yaratılışlı bir insanım ben. Tutumumu biraz yumuşatmam gerekir diye düşünüyordum. Ayrıca bana karşı yenik düşüp ezildiği, belki kendini alçalmış hissettiği için ona acıyor, bundan dolayı üzüntü duyuyordum. Gene de onun alçalmış olduğunu düşünmek, aramızda eşitliğin benim lehime bozulduğunu bilmek hoşuma gidiyordu...

O kış birkaç kez birilerine iyilik etme fırsatı çıktı karşıma, iyilik yapmakta özel amacım vardı. Bundan dolayı iki kişinin borcunu bağışladım, yoksul bir kadına da rehin eşya almadan para verdim. Ancak bunların hiçbirini karıma anlatmadım, zaten o öğrensün diye yapmamıştım. Fakat bir gün yoksul kadın teşekkür etmek için evimize geldi, az kalsın önümde diz çökecekti. Böylece yaptığım iyilik kendiliğinden ortaya çıktı, bana öyle geliyor ki, karım iyilikseverliğimi öğrenince sevindi.

İlkbahar yaklaşıyordu. Nisanın ortalarında çift kat pencerelerden birer çerçeveyi çıkardık, güneş parlak ışıklarıyla sessiz odamızı aydınlatmaya başladı. Gene de önümde bir perde asılı gibiydi, perde zihnimi körleştiriyordu.

Uğursuz, korkunç bir perdeydi bu. Öyle bir durum oldu ki, bir gün gözümün önündeki perde birdenbire düşüverdi; böylece ben her şeyi görüp anlamaya başladım. Bu bir raslantı mıydı, yoksa uygun günü mü gelmişti, dahası benim körleşmiş zihnimde güneşin ışığı düşünce ve anlayış yeteneğimi mi tutuşturmuştu, orasını bilemem. Hayır, hayır, bunda ne düşünüş, ne de anlayış yeteneğimin bir rolü vardı; birdenbire bir damar yerinden oynamıştı herhalde. Şimdiye dek uyuşuk duran bir damar silkinerek uyanmış, körleşmiş ruhumla şeytansı gururumu aydınlatmıştı. Şaşkınlıkla yerimden zıpladığımı anımsıyorum; birdenbire, ansızın yaptım bu hareketi. Akşam üzeri, saat 5 sularıydı.

II

Perde ansızın düştü.

En başta şunu belirteyim ki, bundan bir ay kadar önce onda tuhaf, düşünceli bir hal gördüm; yalnızca durgunluk değil, düşünceli bir hal... Bunu fark etmem birdenbire olmadı. Başını dikiş masasının üstüne eğmişti, kendisine baktığımı görmüyordu. Onun böylesine zayıflayıp incelmış olması, solgun yüzü, kansız dudakları o anda beni çok şaşırttı. Bütün bunlar onun o düşünceli haliyle birleşince şaşkınlığım daha da arttı. Eskiden de karımın özellikle geceleri kesik kesik, kuru kuru öksürdüğünü işitirdim. Kendisine bir şey söylemeden hemen doktor Şreder'i çağırdım.

Şreder ertesi gün geldi. Karım beklemediği bu durum karşısında şaşkına dönmüştü; bir bana, bir Şreder'e bakarak belli belirsiz gülümsedi.

-Benim bir şeyciğim yok, dedi.

Şreder'in muayenesi uzun sürmedi. (Şu doktorlar bazan baştan savmacı oluyorlar.) Öteki odaya geçtiğimizde doktor bana karımın eski hastalığından kalma bir rahatsızlığı bulunduğunu, ilkbaharda denize ya da hiç olmazsa yazlığa gitmesinin hastaya iyi geleceğini, başka bir deyişle hayli zayıf düştüğünü söyledi. Doktor çıktıktan sonra karım yüzüme delici bakışlarını dikerek ısrar etti:

-Benin gerçekten bir şeyim yok. Sağlığım yerinde.

Böyle söyledikten sonra, utandığından olsa gerek, yüzü kıpkırmızı kesildi. Evet, şimdi anlıyorum; benim kocası bulunmamdan, gerçek bir koca gibi sağlığıyla ilgilenmemden utanıyor gibiydi. Ama o zaman bunu anlayamadım, yüzünün kızarmasını her zamanki utangaçlığına verdim. (Gene gözümü kapatan aynı perde.)

Bundan bir ay kadar önce, nisanın güneşli bir gününde akşam 5'e doğru dükkânda oturmuş, hesap yapıyordum. Birden onun içerdeki odada masa başında dikiş dikerken mırıldanarak şarkı söylediğini işittim. Bu değişik durum üzerimde sarsıcı bir etki yaptı, bugün bile nedenini anlayamıyorum. O zamana değin

karımın şarkı söylediğini hiç işitmemiştim. Onu evime getirdiğim ilk günlerde neşelendiğini, gülüp oynadığını anımsıyorum. Hatta birlikte tabancayla hedefe ateş etmiştik. O vakitler sesi yeter derecede gür, çınlayıcı, arada bir çatlak çıkmasına karşın güçlü ve hoştu. Oysa şimdiki şarkı öylesine cansızdı ki! Acıklı değildi kesinlikle. (Söylediği romansın duygululuğu vardı, o kadar.) Örselenmiş, ezik sesi bir inilti gibi çıkıyordu. Sesi böylesine kırık dökük çıktığı için şarkıyı da beceremiyor, hastalıklı bir hale sokuyordu. Karım böyle mırıldandığı sırada sesi birden yükselerek koptu. Sanki zayıflıktan kopmuştu, öksürüğe yenik düştüğü belliydi, acınacak bir durumdaydı. Az sonra şarkı ezik ezik yeniden başladı.

Karımın şarkı söylemesiyle ilgili olarak durup dururken telaşa kapıldığımı söyleyerek gülebilirsiniz, ancak hiç kimse benim neden telaşlandığımı anlayamaz. Aslında ona acıdığımın değildi, büsbütün başka bir nedeni vardı telaşlanmamın. Önce, herhalde ilk dakikalarda, şaşkınlıkla birlikte korkunç bir heyecan duydum. Korkunç, tuhaf, hastalıklı bir heyecan her yerimi sardı. "Şarkı söylüyor, hem de benim yanımda. Yoksa varlığımı mı unuttu?" diyordum içimden.

Bu düşüncenin sarsıntısıyla oracığa çökmüşüm, sonra biraz kendime geldim, oturduğum yerden doğrularak, nereye gideceğimi bile düşünmeden şapkamı alıp odadan çıktım. Gerçekten nereye, niçin gittiğimi bilmiyordum. Lukerya paltomu verirken;

-Karım şarkı mı söylüyor? diye sordum.

Yüzüme şaşkın şaşkın baktı, ne sorduğumu anlayamamıştı.

Doğrusu, ben de o anda anlaşılacak bir durumda değildim.

-İlk kez mi şarkı söylüyor? diye sordum bir daha.

-Hayır, siz yokken arada bir söyler.

Her şey bugünkü gibi gözlerimin önündedir. Merdivenden inerek sokağa çıktım, hiçbir amacım olmadan yürümeye başladım. Köşeye varınca çevreme aval aval baktığımı anımsıyorum. Önümden gelip geçenler bana çarpıyorlardı, ama hiçbirine aldırıyordum.

Oradan bir araba çağırdım; bilmiyorum, niçin. Polis köprüsüne değin gideceğimi söyledim Ama arabaya biner binmez vazgeçtim, arabacıya 20 kapık vererek anlamsız bir gülümsemeyle;

-Bu para seni rahatsız ettiğim için, dedim.

O anda birdenbire içime bir sevinç dolmaya başladı. Adımlarımı sıklaştırarak eve yöneldim. Karımın çatlak, zavallı, arada bir kopan sesi kulaklarımda yankılanıyordu. Soluğum tıkanacak gibiydi. Gözlerimdeki perde düşüyor, gitgide düşüyordu. Benim yanımda şarkı söylediğine göre beni unutmuş demektir. Öyleyse korkunç bir şeydi bu, çok korkunç! Öte yandan yüreğimdeki heyecan gittikçe artıyor, içimdeki korkuyu bastırıyordu.

Kör talihin acımasız alayları! Bütün bir kış boyunca yüreğimde hep aynı heyecan, aynı coşku vardı, başka türlü de olamazdı. Peki, ben neredeydim? Aklım başımda mıydı? Merdivenleri hızla tırmandım, eve nasıl girdiğimi bilmiyorum. Anımsadığıma göre düşeme ayaklarımda altında oynuyordu, bir ırmağın çalkalanan

sularında yüzüyor gibiydim. Odaya girdiğimde karım her günkü yerine oturmuş, başı önünde, dikiş dikiyordu. Şarkısı bitmişti. Kayıtsız, kaçamak bir bakış fırlattı yüzüme, buna bakmak denmezdi; yanına birisi geldiğinde yaptığı soğuk, ilgisiz bir hareketti.

Ben delicesine ona yaklaştım, yanı başına çöktüm. Ürkerek bakışlarını yüzüme çevirdi. Ona ne dediğimi, daha doğrusu neler söylemek istediğimi anımsamıyorum, çünkü doğru dürüst ağzımdan laf çıkmıyordu. Kısılan sesime söz geçiremediğimi anladım. Ona ne söyleyeceğimi bilseydim barı! Sık sık soluyordum, hepsi o kadar...

-Konuşalım... bak, sana ne diyeceğim... hadi, bir şeyler söyle, gibi saçma sapan sözler geveledim.

Bende akıl mı kalmıştı, akıllıca laf edebilir miydim? Yüzüme bakarak tekrar irkildi, büyük bir korku içinde arkaya itti kendini. Sert bakışlarından şaşkınlık okunuyordu. Gözleri kocaman kocaman açılmıştı. Onun bu sert, şaşkın bakışları altında ezildiğimi hissettim. Suskun durmasına karşın bakışlarındaki sertlik, "Sen hâlâ benden sevgi mi istiyorsun? Sevgi mi?" der gibiydi. Ağzından böyle bir söz işitmedim ama bakışlarından anladım. Ve aynı anda da büyük bir sarsıntı geçirerek ayaklarına kapandım. Karım afallayarak doğruldu, bu sefer ellerine sarıldım.

O an içinde bulunduğum umutsuz durumu anlıyordum, evet, çok iyi anlıyordum. Ama, inanır mısınız, aynı zamanda yüreğimde büyük bir heyecan vardı, bir an geldi ki, öleceğimi sandım. Ona karşı duyduğum hayranlık ve mutlulukla ayaklarını öpmeye başladım. Evet, içinden çıkılmaz, umarsız durumumu bildiğim halde ölçüsüz, sonsuz bir mutluluk duyuyordum. Ağlıyor, ağzımın içinde bir şeyler geveliyor, tam konuşamıyordum. Yüzündeki şaşkınlık, korku yavaş yavaş kaygıya dönüştü; bana vahşi bir bakışla, sorarcasına, tuhaf tuhaf baktı; kendine göre bir şeyler anlamış olacak ki, gülümsemeye başladı. Ayaklarını öpmemden çok utanmış olmalıydı, minicik ayaklarını ellerimden çekip kurtardı, ama ben bu sefer bastığı yerleri öpmeye başladım. Benim bu hareketim karşısında utanarak güldü (insanların utandığı zaman nasıl güldüğünü bilirsiniz). Sinir bunalımı geçirmek üzereydi, bunu gözlerimle görüyordum, ellerinin titremesinden anlamıştım. Ancak onun durumunu düşündüğüm yoktu; kendisini deli gibi sevdiğimi, ayaklarının dibinden kalkmayacağını söylüyor; "İzin ver, eteğini öpeyim, yaşamım boyunca sana dua edeyim..." diye yalvarıyordum. Nasıl oldu, bilmem, hiç anlayamadım; birden hıçkırır hıçkırır ağlamaya, titremeye başladı. Büyük bir sinir bunalımı geçirdiği belliydi, benden çok korkmuştu.

Koluna girip yatağına götürdüm. Bunalım biraz geçince yattığı yerden doğruldu, son derece bitkin durumdaydı. Ellerime sarılarak, "Kendinize hâkim olun, niçin üzülüyorsunuz?" dedikten sonra yeniden gözyaşlarına boğuldu. O akşam onu hiç yalnız bırakmadım. Fazla vakit geçirmeden, iki hafta sonra onu

Bolonya'ya deniz banyosuna götüreceğimi, sesindeki kırıklığı işittiğimi, ilk fırsatta rehin dükkânını kapatıp Dobronravov'a satacağımı, yakında bizim için yeni bir yaşamın başlayacağını, en önemlisinin de Bolonya'ya gitmek olduğunu söyledim. Beni dinliyor, ama korkusunu yenemiyordu. Korkusu her an daha da artıyor gibiydi. Ancak benim için önemli olan bu değildi; gene ayaklarına kapanmak, bastığı yeri öpmek, durmadan öpmek, ona yalvarmak için dayanılmaz bir istek duyuyordum. "Senden fazla bir şey beklemiyorum. Beni fark etmesen de, adam yerine koyup konuşmasan da olur. Bir köşeye çekilip sana bakayım, yeter. Beni istersen bir eşya gibi, odadaki bir süs köpeği gibi gör..." diyordum. O durmadan gözyaşı döküyordu. Birden ağzından, istemeyerek:

- Beni bu durumda bırakacağınızı sanıyordum, sözcükleri döküldü.

Bunları istemeyerek söylediğini, ne dediğinin kendisi de farkında olmadığını adım gibi biliyorum. Bununla birlikte su sözler benim için en önemli, en etkili, o akşam en iyi anladığım sözlerdi. Yüreğime keskin bir bıçak saplandı sandım. Bu sözler bana çok şey anlattı, hemen hemen her şeyi... Oysa karım benim yanımda, gözlerimin önünde bulunduğu sürece sınırsız bir umut ve anlatılmaz bir mutluluk duyuyordum. O akşam onu çok yormuştum, bunu anlıyordum, ama içinde bulunduğu durumu değiştireceğimi düşünmekten de kendimi alamıyordum. Karım vakit ilerledikçe büsbütün gücünü yitirdi, uyuması için ben epeyce dil döktükten sonra deliksiz bir uykuya daldı. Gece boyunca sayıklayacağını sanıyordum. Sayıkladı, ama çok değil. Geceleyin her dakika yatağımdan kalkıyor, terliklerini giyerek yavaşça ona bakmaya gidiyordum. Üç ruble verip aldığım bu acınası demir karyolada yatan hasta varlığa baktıkça yüreğim parçalanıyor, umarsızlık içinde ellerimi ovuşturuyordum. Önünde hep diz çöküp oturdum, o sırada uyumakta olduğu için ayaklarını öpmeyi göze alamadım. İkide bir Tanrı'ya dua etmek için kalkıp tasvirin önüne gidiyordum. Lukerya da merak içindeydi, sık sık odaya girip hanımının durumunu soruyordu. Ona yatıp uyumasını, ertesi gün "yepyeni bir yaşam" başlayacağını söyledim.

Bu söylediğime körü körüne, çılgıncasına, hiçbir kuşku duymadan inanıyordum. İçimi dolduran o sevinç, o coşku beni boğacak gibiydi. Ertesi günün başlamasından başka bir şey düşündüğüm yoktu. Ortada birtakım belirtiler olmasına karşın başıma bir felaket gelebileceğine inanmıyordum. Perde gözlerimden düştüğü halde bugüne değin, bugüne değin asıl sorunu, asıl gerçeği tam anlamıyla kavramış değildim. Zaten nasıl anlayabilirdim ki! Karım yaşıyordu, o benim önümdeydi, ben de onun karşısında duruyordum. "Yarın uyanacak, ona bütün bunları anlatacağım, o da hepsini görüp anlayacak" diyordum. İşte o zamanki düşüncem böyleydi, sade ve açıktı, sevincim bundan ileri geliyordu. En önemlisi, birlikte çıkacağımız Bolonya yolculuğuydu. Bilmiyorum neden, her şey Bolonya'ya

gitmemize bağılıydı. Kesin çözüm Bolonya'da gözükiyordu.
"Bolonya, Bolonya!" diyerek sabahın gelmesini çılgınca bekledim.

III

Fazlasıyla anlıyorum.

Bu olay birkaç gün önce, beş gün, ancak beş gün önce, salı günü patlak verdi. Olmaz mıydı, olmaz mıydı, birkaç gün daha bekleseydi! Bana zaman tanısaydı tüm karanlığı dağıtardım. Demek ki, iyice sakinleşip kendine gelmemiştir. Ertesi gün şaşkınlığı geçmemesine karşın beni gülümseyerek dinliyordu. Bütün bu zaman içerisinde, bu beş gün içerisinde beni ya şaşkınlık duyarak, ya da utanarak dinledi. Korktuğu belliydi, çok korkuyordu. Bu konuyu tartışmayacağım, akılsız biri gibi itiraz etmeyeceğim; benden korktuğu kesindi. Hem nasıl korkmasın ki? Çoktan beri birbirimize yabancıydık, birbirimizden hayli uzaklaşmıştık; derken, ansızın bu olay patlak verdi. Ne var ki, ben onun korkusuna aldırış etmiyordum, önümde yeni bir ışığın parıltısı vardı. Doğru, çok doğru, bir yanlışlık yapmışım. Hatta birçok yanlışlıklar... Ertesi gün (günlerden çarşambaydı) sabahleyin kalkar kalkmaz büyük bir hata daha işledim, onun artık dostum olduğunu düşünüyordum. Bu konuda çok acele ettiğimi biliyorum; ancak ona her şeyi söylemem, içimi dökmem, hatta bundan daha fazlasını yapmam gerekiyordu. Yaşamım boyunca kendimden bile gizlediklerimi ona açtım. Hiç çekinmeden, kış boyunca onun beni sevdiğini, bundan emin olduğumu bildirdim. Rehin dükkânının benim akıl ve irademin alçalışından başka bir anlama gelmediğini söyledim. Evet öyleydi, rehincilikle uğraşmam, hem yaptığım işten dolayı büyüklük kuruntusuna kapılmak, hem de kendimi kırbaçlamak demektir. Bu işe kendim isteyerek başlamışım. Tiyatro büfesindeki olaya gelince; pis karakterim ve kuruntularım nedeniyle korkmuş olduğumu anlattım. İçinde bulunduğum ortamda ne yapacağımı bilemeyip afallamışım, birdenbire ortaya atılırsam tuhaf kaçacağını düşünmüştüm. Düellodan korkmamışım, aptallık etmekten korkmuştum.

Biliyorum, daha sonra o anda içinde bulunduğum duyguları kimseye itiraf etmedim, herkese acı çektirdim. Bu yüzden kendimi de işkenceye soktum, onunla evlendikten sonra bu sefer ona eziyet etmeye başladım. Söylediklerimin çoğunu sanki sinir nöbetine tutulmuş gibi sıralıyordum, karım elimden tutarak susmamı istiyor, "Abartıyorsunuz, boşu boşuna kendinize azap çektiyorsunuz." diyordu. Sonra gene gözyaşlarına boğularak sinir nöbetleri geçiriyordu. Artık konuşmamamı, eskiyi unutmamı söylüyordu. Ricalarına aldırış ettiğim yoktu ya da pek aldırımıyordum. Gözüm tek şey görüyordu, o da baharda Bolonya'ya gitmek. Orada güneş, bizim yeni güneşimiz vardı.

Çok geçmeden dükkânı kapattım, işleri Dobronravov'a devrettim. Karıma da vaftiz annemden kalan 3.000 rublenin dışında her şeyimizi yoksullara dağıtmasını söyledim. Bu 3.000 rubleyi Bolonya gezisi için kullanacaktık. Oradan dönüşte daha başka, yeni bir iş tutacaktım. Benim söylediklerime sesini çıkarmadığına göre kararımı kesinlikle uygulayacaktım. O beni dinliyor, gülümsemekle yetiniyordu. Ancak gülümsemesi beni üzmemek içindi; nazik bir kadındı çünkü, üzülmemi istemezdi. Omuzlarına ağır bir yük bindirdiğimi görüyordum; sakın bunu bilmeyecek denli aptal, bencil olduğumu düşünmeyin. Her şeyi görüyordum, hepsini son çizgisine varıncaya dek biliyor, herkesten daha fazlasını anlıyordum. Bizi bekleyen bir tehlike varsa bile her şeyi göze almıştım.

Ona kendimle ilgili, onunla ilgili aklıma ne gelirse söyledim. Hatta Lukerya'dan, hanımı için durmadan gözyaşı döktüğünden söz ettim. Sık sık konuyu değiştiriyor, başka şeylerden laf açmaya çalışıyordum. Bir iki kez neşesi yerine geldi, bunu çok iyi anımsıyorum. Gözlerim açık olduğu halde hiçbir şeyi görmediğimi söylemeyin bana! Eğer başımıza gelen o durum olmasaydı, yaşamımız yeniden düzene girecekti. Geçen gün kitap okumaktan söz açılıp da bunu konuşmaya başlayınca bana kışın neler okuduğunu anlatmamış mıydı? Jil Blas ile Grenata piskoposu arasında geçen sahne çok hoşuna gitmişti, bunu neşeden kırılarak anlattı. O ne çocuksu, ne sevimli bir gülüştü! Sanki tam nişanlı olduğumuz zamanki gibi. (Bir an, bir an da olsa) büyük bir kıvanç duymuştum! Gene de piskoposla geçen sahneyi çok beğenmesine şaşırdığımı söylemeliyim. Demek ki, kışın evde oturup Lesaj'ın başyapıtını okurken içinden gülme gelecek kadar kendinde ruh dinginliği bulmuş, mutlu olmuştu. Demek ki, artık sakinleşmeye başlamıştı, onu kendi başına bırakacağımı sanıyordu. Salı günü, "Beni bu durumda bırakacağınızı sanıyordum." dememiş miydi? Bu, ancak 10 yaşında bir kızın düşüncesi olabilirdi. Demek ki, her şeyin olduğu gibi kalacağına inanıyordu: O kendi dikiş masasında, ben de kendi çalışma masamda kocayıncaya dek böyle geçecekti. Ama ben birdenbire yaklaşıyorum, bir kocayım, kocaya ise sevgi gerekli. Ah, benim kalın kafalılığım! Ah, benim körlüğüm! Ona gözlerimi dikerek hayran hayran bakmak yanılttı, kendimi tutmam gerekirdi. Çünkü böyle bakmakla onu ürkütmüştüm. Daha sonra durumu anlayarak kendimi tutmasını bildim, ayaklarını öpmeyi bıraktım. Koca... onun kocasıymışım görüntüsü vermekten vazgeçtim, bunu aklıma bile getirmedim, hep onun için dua ettim. Ancak büsbütün susmak da olanaksızdı, bir şeyler söylemem gerekiyordu. Gene birdenbire konuşmalarından çok hoşlandığımı, onun kültür bakımından benden daha üstün, daha ileri olduğunu söyledim. Yüzü kızardı, utanarak her şeyi gene abarttığımı bildirdi. O zaman dayanamadım; kapının arkasına gizlenerek, onun mücadelesini, bir masumla canavar arasındaki mücadeleyi ne kadar büyük bir heyecanla dinlediğimi, onun zekâsından, parlak nüktelerinden, ruhunun çocuksu sadeliğinden

ne kadar etkilendiğimi anlattım. Aptallığıma doymayayım! Kadıncağız tepeden tırnağa titredi, gene olayı abarttığımı mırıldanmaya başladı. Sonra yüzü kızardı, hüngür hüngür ağlayarak gözyaşlarına boğuldu... O zaman dayanamayıp önünde diz çöktüm, ayaklarını öpmeye başladım. Bu hareketim üzerine salı günü olduğu gibi yeni bir sinir bunalımına tutuldu. Bu, dün akşam oldu, sabahleyin de...

Sabahleyin mi? Deli, sabah dediğin bu gündü, daha demin, biraz önce...

Beni iyi dinleyin ve anlamaya çalışın. Bu sabah çay masasında bir araya geldiğimizde (dünkü bunalımdan sonra), sakinliğiyle beni şaşkına çevirdi, tamı tamına böyle oldu. Ben, geçirdiği bunalım yüzünden bütün gece tir tir titremiştim. Birdenbire yanıma geldi, ellerini kavuşturarak önümde durdu ve kendini suçlu hissettiğini söyledi. (Demindi bu, demin, az önce!) Daha neler söylemedi ki!.. Suçlu olduğunu, kendisinin bunu bildiğini, bütün kış, hatta o anda bile acı çektiğini, benim iyi yürekli bir koca oluşuma büyük değer verdiğini, bana bağlı kalacağını, her zaman saygı göstereceğini anlattı da anlattı... Bir anda yerimden sıçradım, onu öpmeye başladım. Onu öpüyordum; uzun bir ayrılıştan sonra bir kocanın özlemiyle yüzünü, dudaklarını öpüyordum. Ah, mankafa! Demin neden pasaportlarımız için iki saat dışarı çıktım?.. Tanrım, 5 dakika, 5 dakika, yalnızca 5 dakika önce dönseydim! Kapının önündeki o kalabalık, üstüme çevrilen bütün o bakışlar... Aman Tanrım!

Lukerya'nın anlattığına göre (artık Lukerya'yı hiç bırakmayacağım, o hepsini biliyor, bütün kış hanımının yanındaydı, onun hakkında bana her şeyi anlatacaktır) ben dışarı çıktıktan sonra, dönüşümden 20 dakika önce hanımının odasına bir şey için girdiği zaman (niçin girdiğini söyledi ama şu anda aklımda değil) tasvir (hani şu rehin bırakmak için getirdiği Meryem Ana tasviri) masanın üzerinde duruyormuş. Karım dua etmek için onu oraya koymuş olabilirmiş.

"Hanımcığım, bir şey mi oldu?" demiş. "Hayır, Lukerya, bir şey yok... Gidebilirsin... Yok yok, bir dakika dur!" Böyle diyerek karım yaklaşmış Lukerya'yı öpmüş. "Mutlu musunuz, hanımcığım?" diye sormuş hizmetçi kız. "Mutluyum, mutluyum" - "Hanımcığım, beyefendi çok önce gelip sizden özür dilemeliydi. Çok şükür, aranız düzelmiş..." - "İyi, hadi git, Lukerya, hadi, git." Son sözü bu olan karımın o sırada yüzünde çok tuhaf bir gülümseme varmış.

O kadar garip ki, 10 dakika sonra Lukerya hanımına bakmak için bir daha odasına gitmiş. Gördüklerini bana şöyle anlattı: "İçeri girdiğimde pencereye çok yakındı; duvarın dibinde ellerini duvara dayamış, başı ellerinin üstünde derin düşüncelere dalmıştı. O kadar dalgındı ki, benim arkasında beklediğimi, kendisine baktığımı işitmedi bile. Onun pencerenin yakınında derin düşünceler içinde dikildiğini, sanki gülümsediğini bir süre durup seyrettim. Neden böyle

yaptığını kendi kendime düşünerek dışarı çıkmıştım ki, birden pencereyi açtığını işittim. 'Hanımcığım, hava serin, nezle olursunuz' demek için geri döndüm. Ancak pencereye iyice yaklaştığını, bütün gövdesiyle açık pencerenin önünü kapattığını gördüm. Sırtı bana dönüktü, elinde kutsal tasviri tutuyordu. Az kaldı kalbim durayazdı. 'Bayancığım, bayancığım!' diye bağırdım. Beni işitmişti, dönmek ister gibi bir hareket yaptı, ama dönmedi, ileriye bir adım attı, tasviri göğsüne bastırarak pencereden aşağı atladı."

Avlu kapısından içeri girdiğimde bedeninin henüz sıcak olduğunu anımsıyorum. Beni en çok sarsan, orada toplananların yüzüne dik dik bakmalarıydı. Önce bağııyorlardı, sonra beni görünce hepsi birden sustular, geriye çekilerek geçmem için yol verdiler. Karım, tasvir göğsünde, yerde yatıyordu. Gözlerimin önü karardı, bir an yanına yaklaşp yüzüne baktım. Oradakiler çevremi sardılar, her kafadan bir ses çıkıyordu. Meğer Lukerya da oradaymış, ama ben onu görmedim. Benimle konuştuğunu sonradan kendisi söyledi. Esnaftan birinin durmadan bağırdığını anımsıyorum: "Ağzından yalnızca bir avuç kan çıktı! Bir avuç, bir avuç!" diyordu. Sonra taşın üstüne sıçramış kanı gösterdi. Sanıyorum, kana parmağımla dokundum, parmağım kıpkırmızı oldu. Gözlerimi parmağımdan ayıramıyordum. (Bunu da çok iyi anımsıyorum.) Adam durmadan bağıyordu: "Ağzından bir avuç kan çıktı! Bir avuç!"

Ben de;

-Bir avuç da ne demek? diyerek avazım çıktığınca bağırmışım. Ellerimi havaya kaldırarak adamın üzerine saldırdığımı söylediler.

Ah, ne korkunç! Ne korkunç! Nasıl oldu da birbirimizi anlayamadık? Onun böyle bir şey yapacağı kimin aklına gelirdi?

IV

Yalnızca 5 dakika geç kalmıştım.

Gerçekten böyle bir şey oldu mu? İnsan buna nasıl inanır? Böyle bir şeyin olabileceğini kim söyleyebilir? Neden öldü karım, niçin böyle bir şey yaptı?

Ah, inanın bana, hepsini anlıyorum. Ancak onun niçin öldüğü benim için gene de yanıtız kalan bir soru. Benim aşkımdan korktuğunu sanıyorum. Kendi kendine tüm ciddiyetiyle sormuş olmalı: "Aşkını kabul edeyim mi, etmeyeyim mi?" Bu sorunun ağırlığı altından kalkamadı, ölümü yeğledi. Niçin durmadan kafa patlatıyorum ben de? Biliyorum, her şeyi biliyorum. Açıkçası, çok şey yapacağım diye söz verdi, sonra sözünü tutamayacağından korkmaya başladı. Burada cidden bazı korkunç noktalar var.

Örneğin neden öldürdü kendini? İşte size tam yanıtlanamayan bir soru. Bu soru beynime vuruyor, kafam çatlayacak gibi. Eğer aynı durumda kalmak isteseydi ona hiç dokunmazdım. O böyle

yapacağıma inanmadı, işte asıl sorun bu! Hayır, hayır, size yalan söyledim. Benim asıl istediğim, beni gerçekten sevmesiydi, bütün benliğiyle sevmesiydi. Yoksa bakkala verebileceği yarım sevgiye razı olmazdım. Ancak karım son derece iffetli, temiz bir kadın olduğu, beni de yeterince tanıdığı için bakkala vereceği sevgiye razı olmadı ve beni aldatmak istemedi. Yarım bir sevgiyle, hatta çeyreğiyle aldatacak bir kadın değildi o. Son derece dürüstçe bir yaklaşım, öyle değil mi? Anımsıyor musunuz, ona duygu genişliği aşılacak istemiştin? Garip bir düşünce gene de... Çok merak ediyorum: Acaba karım bana saygı besliyor muydu? Benden nefret edip etmediğini bile bilmiyorum. Garip ve korkunç bir şey, ama bütün kış benden nefret ettiğini bir kerecik bile aklıma getirmedim. Aslını ararsanız bana sert sert, ciddi bir bakışla baktığı ana değin bunun tam tersine inanıyordum. Özellikle sert sert baktığı ana değin... Benden nefret ettiğini işte o an anladım. Ondan sonra da inancımı hiç değiştirmedim. Ah, hayatta kalsaydı da nefret etseydi, yaşamı boyunca beni küçük görseydi! Daha sabahleyin yürüyor, konuşuyordu. Aklım almıyor, nasıl da pencereden kendini atabildi.? Bunu nasıl tahmin edebilirdim? Böyle bir şey yapmasından 5 dakika önce bile tahmin edemezdim. Lukerya'yı çağırdım. Şimdi artık Lukerya'yı hiç bırakmayacağım, hiç bırakmayacağım.

Ah, biz anlaşabilirdik, birbirimizi anlayabilirdik. Yalnızca bir kış birbirimizden uzak durmuştuk. Artık anlaşmamıza gerçekten olanak kalmamış mıydı? Anlaşmamız, yeni bir yaşama başlamamız niçin, niçin olanaksızdı? Ben iyi kalpliyim, o da iyi kalpliydi, işte bizi birleştiren ortak bir nokta! Şöyle birkaç konuşma daha, çok değil, iki üç gün, işte o vakit her şeyi anlamış olacaktık.

En önemlisi, en üzücüsü, bunun bir raslantı olmasıdır; basit, kaba, gözü kör olası bir raslantı! Beş dakika, yalnızca 5 dakika geç kalmıştım. Eve 5 dakika daha erken dönseydim o an bir bulut gibi kimseye dokunmadan geçip gidecekti, ondan sonra böyle bir şey hiçbir zaman aklına gelmeyecekti. O zaman her şeyi kavrayacaktı. Şimdi gene odalar boş, ben gene yalnızım. Bakın, saatin sarkacı vurup duruyor. Bundan başka bir iş yapmaz o; acıma, üzüntü de duymaz. Evde kimsecikler yok, işte asıl felaket burada!

Odada dolaşıyor, boyuna dolaşıyorum. Karım niçin intihar etti, niçin 5 dakika geç kaldım diye durmadan sızlanmamın gülünç kaçtığını söylemeyin bana, sakın söylemeyin, bunu kendim de biliyorum. İntihar etmeden önce herkesin yaptığı gibi, "Benim ölümünden kimse sorumlu değildir." diye bir yazı bırakabilirdi. Lukerya'yı, "Onunla odada yalnızdın, hanımını iten odur" diyerek rahatsız edecekleri aklına gelmemiş miydi? Yandaki binanın penceresinde duran dört kişi karımın elinde tasvirle pencereden kendisinin atladığını görmeseler Lukerya'yı en azından karakollarda süründürürlerdi. Fakat

insanların orada bulunmaları, olayı görmeleri de bir raslantı.

Hayır, bu ancak bir andı, bilincini yitirdiği bir an.

Gerçekleşmesi ana sığın bir hayal? Tasvir önünde dua etmesi de bir şeyi kanıtlamaz. Bu, ölüme hazırlık demek değildi. Hepsi ancak bir an sürmüş, bütün karar belki 10 dakika içerisinde verilmiş, duvarın dibinde başını eline dayayarak gülümsediği sırada düşünmüş böyle yapmayı. Zihninden geçen bu düşünce bir an aklını çelmiş, buna karşı koyamamış, besbelli...

Ne derseniz deyin, ortada bir anlaşmazlık var. Ben geçinilmesi zor bir adam değilim ki! Yoksa asıl neden kansızlığı, yaşam enerjisinin tükenmesi miydi? Kışın çok yorulmuştu, bu da bir gerçek...

Evet, geç kaldım!..

Masanın üstünde yatarken gövdesi incecik, burnu sivrilmiş, kirpikleri birer ok gibi. Nasıl olup da düştüğü zaman bir yeri kırılıp ezilmedi? Topu topu "bir avuç kan" çıkmış, bir kaşık dolusu kadar bir şey. İç kanaması geçirmiş olmalı. Garip bir düşünce, ama eğer onu gömmemek mümkün olsaydı! Çünkü onu götürürlerse o zaman... Hayır, onu götürmesinler, böyle bir şey yapmamalılar! Ah, biliyorum, onu götürecekler, ben deli değilim, sayıklamıyorum, tam tersine, zihnim son derece açık. Hiç böylesine açık olmadı. Ama götürürlerse ben ne yaparım? İki odada tek başıma, rehin eşyalarından başka kimsecikler yok!.. Hayır, hayır, sayıklıyorum ben; bu, sayıklamaktan başka bir şey değil! Onu son derece üzdüm, asıl neden bu!

Sizin yasalarınızdan bana ne? Gelenekleriniz, görenekleriniz, yaşam tarzınız, devletin, inanışınız bana ne yarar sağlıyor? Sizin yargıcınız yargılasın beni, mahkemenize, sizin açık mahkemenize zorla sürükleyin beni, hiçbirini tanımadığımı söyleyeceğim. Yargıç oradan bağırarak, "Eski subay, susunuz!"

Ben de ona şöyle bağıracağım: "Beni susturmak için kim sana yetki verdi? Niçin kör bir raslantı elimden en değerli varlığımı aldı? Yasalarınızı dinlersem elime ne geçecek?

Hepiniz bana vız gelirsiniz! Şimdi buradan çekip gidiyorum..."

Körsün, sağırsın, bir ölüsün sen artık, çılgınlıklarımı iştmiyorsun! Sana nasıl bir cennet bağışlayacağımı anlayamadın. Cennet benim içimdeydi, onu senin önüne serecektim. Madem beni sevmeyecekmişsin, sevmesen de olurdu, bundan ne çıkardı ki? Her şey gönlünce, istediğin gibi kalırdı. Bana aklından geçenleri bir dostun olarak anlatırdın; gülerdik, sevinirdik, birbirimize neşeyle bakardık... Böylece sonuna dek yaşayıp giderdik. Başkasını sevsen bile sesimi çıkarmazdım. Onunla gezip tozardınız, ben de sokağın öbür ucundan sizi seyredirdim. Ah, her şeye razıyım, gözlerini bir kerecik açsan yeter! Bir an için, yalnızca bir an için!

Pencereden atlamadan önce önümde durup bana bağlı kalacağını söylediğin zamanki gibi bir kerecik baksan bana! O zaman her şeyi görüp anlardın!

Ah, kör yazgı! Alnımızın kara yazgısı! Biz insanlar yeryüzünde yapayalnızız, işte en büyük felaket burada! Rus bahadırı savaş

alanında, "Sağ kalan varsa çıksın karşıma!" diye bağırması bir zamanlar. Bahadır değilim, ama ben de haykırıyorum, ancak sesimi kimseler işitmiyor. Güneşin evrene can verdiğini söylerler. Güneş gökyüzüne yükselsin de görün bakalım, o bir ölü değil mi? Her şey ölü, her yerde ölüler var. İnsanlar yeryüzünde yalnız, çevrelerinde ölüm sessizliği; bizim dünyamız bu işte... "İnsanlar, birbirinizi seviniz!" Bunu kim söylemiş, kim bize böyle bir vasiyet bırakmış? Saatin sarkacı habire vuruyor, duygusuz, soğuk soğuk... Saat gecenin 2'si. İskarpınleri yatağının ucunda duruyor, giymesi için onu bekliyor. Sahi, yarın onu götürdüklerinde ben ne yapacağım?